

SZEGÉNYYSÉG

SZEGÉNYGONDOZÁS

DR. PÁLOS KÁROLY

A SZERZŐ KIADÁSA

SZOMBATHELY
MARTINEUM KÖNYVNYOMDA RT.
1934

A könyv megrendelhető a szerzőnél, Szombathely, Vörösmarty-u. 35.,
és a Martmeuim Rt. könyvkereskedésében Szombathely.
Ára: füzve 2.50 P.

Bevezetés.

A szegénység s ezzel kapcsolatban az elaggott, munkaképtelen szegények támogatása s gondozása állandó problémáját képezte és képezi minden emberi társadalomnak.

E kérdés megoldására irányuló törekvésekben lassankint kialakultak bizonyos alapelvek, intézmények és szervezetek, amelyek feladata a beállott nyomor enyhítése és a legszükségesebb életfeltételek biztosítása volt.

A szegénygondozás valójában az egyház működésével kezdődik, amely a társadalom munkásságát is bevonta a szegénygondozásba s ily módon sietett a szeretet parancsai alapján az elesettek támogatására.

Az egyház felekezeti és társadalmi szegénygondozás a mai napig is fennáll és áldásos működést fejt ki a nyomorgók megnyihítésében.

E kettős munkához lépett harmadiknak a hatósági szegénygondozás, amely a szegénygondozásban a tekintélyt, a szervezettséget jelenti. A hatóság feladata az, hogy a szegénygondozást megszervezze, a függetlenül működő egyházi és társadalmi szegénygondozást közelebb hozza az állandó alapokkal rendelkező hatósági szegénygondozáshoz és a hatósági tekintély alapján a szegénygondozás eredményesen működő hármasságát teremtsen meg.

Szerény művemnek a célja kettős: rámutatni a szegénygondozást fejlődésére belföldön és külföldön egyaránt, másrészt pedig a kialakult szegénygondozási rendszerek megvilágításában kikeresni a helyes utat, amelyen az anyagi és lelki szükségleteket egyaránt figyelembe vevő szegénygondozásnak a jövőben haladnia kell.

Mivel ezt a kettős szükségletet az Egri Norma valósítja meg leginkább s emellett megtaláljuk benne a segélyezés hármasságát is, ennek a munkának csak az lehet a célja, hogy a jövő fejlődés irányait és útjait az Egri Norma minél szélesebb körű alkalmazásában jelölje meg.

Éppen az Egri Norma kiváló előnyeinek minél inkább való kidomborítása tette szükségessé, hogy a szegénygondozás általános történetét is vázoljam, mert csak így látjuk tisztán, hogy mindig a szervezetlenség és az egység hiánya

volt az, amely a jó szándék mellett is hátráltatta a szegénygondozás nagyfontosságú kérdésének egészséges megoldását.

S ha sikerül szerény munkámmal a nagyközönség érdeklődését felkelteni és elesett testvéreink iránti szeretetét élesíteni, semmi kívánnivalóm nincs, mert kitűzött célomat ezzel elértem

Szombathely, 1934. évi május havában

A SZERZŐ.

I. RÉSZ.
A szegénység általában.
I. FEJEZET.

A szegénység meghatározása, okai és a szegénységélyezés alapja.

A szegénység minden idők társadalmának velejárója, a társadalmilag szervezett emberi élet állandó kísérő jelensége, tartozéka. A nagy természet változatossága az emberi életben is megmutatkozik s az élet hullámai ősidők óta leszorítanak egyeseket az emberi életszint alá, másokat pedig felemelnek, változó törvényszerűséggel.

Mint a fényt az árnyék, a hegyeket a völgyek s a dús-termésű rónákat a szikes, kopár területek, úgy követi az emberi életben az erőt a gyengeség, az egészséget a betegség, a jólétet a nyomor, a szegénység.

Az emberi erő gyenge ahhoz, hogy ezt a hullámozást megakadályozza s a természet törvényeinél fogva sohasem lesz képes egyenlő életfeltételeket állandósítani.

A létfeltételek egyenlőtlensége önmagában nem betegsége a társadalomnak; csak akkor válik azzá, ha olyan mértékben jelentkeznek, hogy alanya a legszükségesebb létfenntartási eszközökkel sem rendelkezik. Ekkor beszélhetünk valójában *szegénységről*.

Ezek szerint a szegénység *az életfenntartás eszközeinek oly mértékű hiánya, amely mellett a szegény mások támogatására szorul.*

Másként „a szegénység az az állapot, melyben az egyén a saját, illetve eltartásra szoruló családjának életfenntartásához szükséges eszközöket megszerezni nem tudja, amikor tehát az egyén mások támogatására szorul.”¹

Amikor ez az állapot először bekövetkezett, megjelent az emberiség történetében a szegénység problémája, amely mindig nagyobbra és nagyobbra nőtt, maga után vonva a védelmi berendezések és szervezetek ezerféle légióit.

A szegénység fogalmának tisztázása után meg kell állapítanunk *a szegénység okait*. Milyen okok idézik elő a sze-

¹ Dr. Csorna Kálmán: Szegénygazdálkodás Budapesten. 14. old.

génységet, amely évezredek óta pusztít és könyörtelenül szedi áldozatait.

Fáy András 1862-ben megjelent „Az elszegényedések” c. munkájában érdekes felsorolását adja a szegénység okainak. Ezek: 1) munkatehetetlenség, 2) a pazarlás, 3) a fényűzés, 4) a házvitel hibás kiszámításai, 5) a szenvedélyek túlságos követése, 6) merész vállalkozások, 7) hitelbe vásárlás. Fáy azonban egyáltalán nincs tekintettel a *szociális okokra*.

Dr. Forbáth Tivadar szerint az elszegényedésnek három oka van: 1) személyben rejlő, 2) véletlen, 3) szociális. A személyben rejlő okok: önkéntesek (pazarlás) és önképtelenek (betegség, aggkor, munkaképtelenség), a véletlen természetű okok: az egyént váratlanul lesújtó csapások, (árvíz, tűzvész, haláleset), míg a *szociális okok*: a munkanélküliség, sztrájk stb. Ez a felsorolás a szegénység összes okait magában foglalja.

A szegénység okainak vizsgálata további megállapításra vezet bennünket a szegények osztályozását illetően.

Vannak: 1) munkaképes, 2) ideiglenesen munkaképtelen és 3) teljesen és véglegesen munkaképtelen szegények.²

A munkakerülőket nem számíthatjuk a szegények egyik csoportjába se, mert aki munkaképességének birtokában a kenyeret biztosító munkától húzódozik, azt kerüli, az nem támogatást, hanem a törvény büntető szigorát érdemli meg. A munkakerülést nem tekinthetjük a szegénység személyben rejlő okai egyikének sem, mert helytelen fogalom-meglatározáshoz vezetne. A munkakerülés bűn a munkakerülő ;saládjával szemben, a társadalommal szemben és magával az étellel szemben is s ezért mint rákfenét irtani, üldözni és büntetni kell. Ezekre áll a szentírás szava: „Aki nem dolgozik, az ne is egyék”. (2. Tesz. 3., 10.)

Viszont segíteni, gyámolítani kell ott, ahol arra szükség van s a *szegénynek feltétlenül meg kell adni azt*, ami a létfenntartásához feltétlenül szükséges. A szegényt nem szabad sorsára hagyni, mert neki az élethez ép oly joga van, mint bárki másnak s mint a társadalmi közösség tagja igényt tarthat a támogatásra.

Azonban mint Forbáth Tivadar mondja: „A szegénytolásban részesülő anyagi helyzete sohasem lehet jobb, int a legszerényebb viszonyok között élő munkásember helyzete.”³

Ez a megállapítás abban a helyes elgondolásban gyöke-

² Dr. Forbáth Tivadar: Adalékok a magyar szegényügy rendezésére. s. 12. o.

³ Dr. Forbáth Tivadar: id. mű. 13-14. old.

redzik, hogy az a segély, amely nagyobb értékű a dolgozó munkás kereseténél, még ha az a legszerényebb is, már túlszegélyezést jelent, amelynek csak káros következményei lehetnek. A „legszerényebb viszonyok” elnevezés alatt azonban csak azt az állapotot érthetjük, amelyben a munkás emberileg és kielégíthető módon gondoskodhatik a maga és családjá eltartásáról.

A szegénységélyezés valójában ott és akkor kezdődik, ahol és amikor a szegénynek a törvény által szankcionált jogigénye van a segélyre, Az esetleges segélyezés célját téveszti s így eredménytelen. *Segélyezési rendre van szükség.* Ez a segélyezési rend pedig a tételes törvényeken és az azokban szabályozott hatósági szervezetek következetes munkáján alapszik. A szegénykérdés nagy figyelmet érdemel s mert állandósult kérdés, nem lehet ötletszerűen megoldani. Megoldásokban az ötletszerűség az eredmény halála.

A szegények segélyezésének kötelezettsége *szívbeírott erkölcsi parancs.*

„Ezen erkölcsi törvény kényszere folytán kifejtett emberi tevékenység a jótékonyág, amely a primitív társadalomban a család és törzs feladatát, a haladó erkölcsi és emberiségi eszmék követelményei folytán pedig az egész társadalom feladatát képezi.”⁴

A szegénység kérdése tehát az *egész társadalom kérdése* és a hatékony segítség az egész társadalom, majd a szegénység növekvésével a társadalommal együtt az *állam feladata.*

A szegénygondozás különösképen állami feladatot képez ma, amikor a szegénység szociális okai vannak túlsúlyban és a szegénygondozás feladatköre két ágra szakadt.

A nagyobb csoport a munkanélküliek csoportja, akik testi- és szellemi erejük birtokában tétlenségre vannak kárhoztatva és akikről való gondoskodás kizárólag csak állami feladatot képezhet.

Szegény alatt tehát ebben a vonatkozásban azt a fizikai vagy szellemi munkást értjük, aki munkaképessége és készsége mellett sem tudja – önhibáján kívül – a maga és családjá fenntartásához szükségeseket megszerezni.

Szegénynek tekinthetjük azonban azt is, aki a munkájáért fizetett bérből (éhbér) nem képes magát és családját a legszerényebben sem fenntartani s így nélkülözni kénytelen.

A szegények második csoportjába tartoznak azok a munkaképtelen aggok, akiknek megélhetési forrásuk, tartásra köteles és képes hozzátartozójuk nincs s így a köz-

⁴ Dr. Csorna Kálmán: A szegénygondozás Budapesten. 14. o.

hatóság vagy a társadalom támogatására, vagy teljes eltar-
tásra szorulnak.

*E munka célja kizárólag az, hogy a munkaképtelen tag-
gok támogatására irányuló gyakorlati törekvéseket vázol-
jam. A támogatásra szoruló munkaképtelen aggok segélye-
zése tartozik a tulajdonképpeni és a szó szoros értelmében
vett szegényügy feladatkörébe, míg a segélyre szorultság más
eseteiben a szociálpolitika munkájára van szükség, amely ál-
landó fejlődésbeli van s így a gyakorlati szociálpolitika tel-
jes anyagának összefoglalása szinte leküzdhetetlen nehézsé-
gekbe ütközik. A szociálpolitika a legújabb kor tudománya,
amely elvált a filantrópiától s külön irányban fejlődik.*

Mint Könyves Tóth Kálmán kitűnő szakírónk mondja:
„A szociálpolitika nem filantrópia, hanem kényszerű, meg-
előző és egetemes.”⁵

A koldusok támogatása azonban csak filantrópia lehe-
tett: a hatóság és a társadalom teljes gondoskodása a vég-
leg munkaképtelenről, akit már a teremtő munkába beállí-
tani nem lehet.

A szociálpolitika fejlődése (aggkori, rokkantsági bizto-
sítás) ugyan a munkaképtelenekről való gondoskodásra is
hivatva van, azonban szociálpolitikai törvényeink hiányos-
sága folytán mindig lesznek olyan szegények, akik életük
végén a szociálpolitika mellett is *közsegélyre szorulnak*.

Évtizedek múlnak el még addig, míg elmaradottságun-
kat behozzuk, hiányainkat pótoljuk s addig, de még azután
is szükség lesz *koldussegélyezésre*. Éppen ezért érdemes a
koldusügy Jéjtotfésételejétől – napjainkig, külföldön és ha-
zánkban figyelemmel kísérni, megfigyeléseinket lerögzíteni
és a koldusügy rendezésére, – tapasztalataink alapján, –
irányelveket, rendszert nyújtani.

II. FEJEZET.

A szegényügy a kereszténység előtt.

A pogányoknál, akiknek az ideálja a nyers erő, a testi
ügyesség és a szilaj élvezetek voltak, rendszeres segélyezést
nem találunk. A család vagy törzs ugyan legtöbbször gon-
doskodott a családi vagy törzsi kötelékbe tartozó szegény-
ről, de az idegen szegények csak odadobott morzsákból
tengődtek, vagy elpusztultak nyomorúságukban. De ki törö-
dött akkor az emberi étellel! Az öregséget akadálynak, te-

⁵ Budapest székesfőváros szociálpolitikai, közjótékonsági és köz-
művelődési közigazgatásának kézikönyve. Bevezetés.

hernek tekintették és akárhány törzs és nép legyilkolta vagy sorsárai hagyta a magával telhetetlen öregeit. A pogányokat kevés kivétellel az *emberbarlái szeretet teljes hiánya* jellemezte, amin nem is lehet csodálkozni a pogány világ erkölcsi elveket nélkülöző idejében; a „*fogat fogért*” elv uralma, alatt.

Zarathustra az indiai bölcs így ír: „Legyetek könyörtelemek az erőtlenek, betegek és elnyomottak, a silány középesek és értéktelenekkel szemben. Aki magában valamit az emberfeletti emberből érez, az előtt az átlagember a kinevettetés és fájó szégyenpírnak a tárgya.”⁸

Élesen rajzolja meg ez a mondás a pogánykor részvétlenségét a szenvedők nyomora iránt. Elnyomók és elnyomottak, rabszolgatartók és rabszolgák voltak a vagyonejtés sokkal nagyobb távolságaival, mint ma. A rabszolga, a nincstelen, a szegény nem ember, csak *dolog*, „*res*”, mint a római jog is megállapítja. „A pogány ember szemében a szegénység csupán az emberiség túlnyomó részének társadalmi helyzetét kifejező jellemvonás: egy szükséges, mert kiküszöbölhetetlen rossz, mely kelletlen tűrőjét kirekeszti a vagyon árán megszerezhető előnyök, örömök és élvezetek birtokából. A szegénység fogalma nála rendszerint összeszik a jognélküliség és megvetettség fogalmával.”⁷ Ebben a pár szóban van összesűrítve a pogányság felfogása s csak kivételes nagy gondolkodók vélekedtek úgy és tanították, hogy a szegénység erény, az öntökéletesítés eszköze. Ez a felfogás azonban csak az önkéntes szegénységre vonatkozott.

A pogány világ mentalitása mellett nem lehet csodálni azt, hogy a gazdagságot is *rabszolgákban mérték* s azt te kintették gazdagnak, akinek legalább 400 rabszolgája volt. Ciceró idejében Róma 120.000 lakosából csak 12.000 volt szabad polgár. Claudius egy napon 19.000 rabszolgát öletett meg s alatta 944.000 szabad polgárra 20,839.000 rabszolga esett.⁸ így volt ez a görögöknél s az egyiptomiaknál is. *Plató*, a nagy görög bölcs, már látja a bajokat és így ír „Az állam vagy az igazságosról” c. munkájában: „ne csak *egy osztály* legyen boldog mindenekelőtt, hanem lehetőleg „az egész állam.”

Megfertőzte a részvétlenség szelleme az egész pogány világot amely erkölcsi alapok hiányában biztosan haladt a megsemmisülés felé.

⁶ Szegénygondozás. Az Egri Norma. Külön lenyomat. 5. o.

⁷ Sacrum commercum: Szt. Ferenc menyegzője a Szegénység Úrnőjével. Balanyi György ford. Bevezetés.

⁸ Dr. Giczzy József 1929.: A katolikus papság érdeme hazánk és az emberiség történetében. 65. old.

A részvét, az emberbaráti szeretet egyedül a zsidó nép-nél található meg. Tóbiás (ÍV. 7.) is azt mondja az Ószövetségben: „Vagyonodból adj alamizsnát és egy szegénytől se fordítsd el orcádat, mert úgy leszen, hogy téled sem fordul el az Úr orcája, mivel az alamizsna minden bűntől és haláltól megszabadít s nem engedi a lelket sötétségre menni.”

Az Ószövetségben már tisztázva voltak a szegényjogok s az egész ószövetség gazdag szociális értékekben. A szegénygondozást különleges adótörvény ékkel rendelték: „Ha vetésedet aratod földeden s ott felejtess egy kévét, ne térj vissza, hogy elhozzad. Ha olajfád termését szeded, ne térj vissza összeszedni, ami a fán elmaradt. Ha szőlődet szüreteled, ne szedd össze az elmaradt fürtöket, hanem hadd, hogy azok a jövevény, az árva s az özvegy szükségleteire szolgáljanak.” (Mózes V. 24, 19-22.)

Egy második szegényvédő törvény minden harmadik, évben tizedet követelt meg a szegények javára. (Mózes V. 14, 28-29.) Másutt pedig ezt a parancsot olvassuk: „Ne keményítsd meg szívedet és ne zárd be kezedet szegénységre jutott testvéreid előtt.” (Mózes V. 15, 7.)⁹

Ebben a parancsban már előreveti fényét az Újszövetség felebaráti szeretetének ragyogása és mint pharos világít a pogány népek között. Az egy Isten-hívés *tisztult abb fogalmakat és erkölcsöket* nyújt s annak természetszerű következménye a részvét, a megértés a nélkülözők, szűkölködők nyomora iránt.

Ezt a felfogást már csak egy lépés választotta el a kereszténység felfogásától, amelyet megvilágított és évezredek tartalmával töltött meg a szeretet örök királya: *Krisztus*.

III. FEJEZET.

Az egyházi szegénygondozás kizárólagossága.

Ami csak vágy volt millió és millió ember szívében, beteljesedett. Krisztus szava, mint üdítő balsam szállt a romjaiba temetkező, megfertőzött világ felett s ami a szeretet szavaiban öröm volt a vánszorgó szegénynek, az élesen süvítő korbács is volt azoknak, akik csak önmagukért s önmaguknak éltek. A megváltás a szeretet jegyében született meg és az isteni tanok letépték a részvétlenségbe burkolt pogány világ leplét s vakító világossággal mutatták meg az élet sebeit, az élet álcázatlan, korbácsütésekkel tele, mezítelen testét, amelyet egyedül a szeretet képes gyógyítani.

⁹ Michael Faulhaber müncheni bíboros érsek: Zsidóság, kereszténység, germánság.

Krisztus útmutatása az emberi élet végtelenségéig megvilágította az élet ösvényeit s amikor leleplezte a pogányság önámításait és erkölcstelen életelveit, olyan *erkölcsi és gazdasági programot adott*, amely fenségénél és tökéletes tisztaságánál fogva tartalmat és irányt ad a tétova emberi életnek. A szegény, az elesett, a beteg, a szenvedő sugárzó arccal tekintett fel erre a nagy szeretetre, amely megvetettsége után olyan volt számára, mint a sötét börtönből kikerültnek a ragyogó nap vakító világossága.

Az Úr Jézus a szeretetet *életnormává* emelte, amikor azt mondta: „Szeressed a Te Uradat Istenedéit teljes szívedből és teljes lelkedből. Ez a legnagyobb és első parancsolat. A második pedig hasonló ehhez: Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat.” (Máté 22, 37.)

Ezzel a szeretet vált középpontjává a vallásnak, kinyilatkoztatásnak.

Az Úr Jézus, az örök Bíró, ítéletet is mondott a felebaráti szeretet gyakorlásáról, amikor ezeket mondta: „Éheztem és ennem adtatok, szomjaztam és innom adtatok, idegen voltam és befogadtatok engem, mezítelen voltam és felruháztatok engem, fogságban voltam és eljöttetek hozzám.”; (Máté: 25, 35-36.) Szeretete végtelen, mert még az ellenségeink szeretetére is tanított bennünket. Az irgalmas és megbocsátó szeretet csodálatos izzása ez. Ebben a kinyilatkoztatásban benne van a gazdagnak „adott intés, a szegények megsegítésére, sőt továbbmenőleg *vallás erkölcsi kötelezettségként írja azt elő*. Az éhező, szomjazó és mezítelen szegény a mi *testvérünk*, akit segítenünk kell. Vájjon adott-e valaki ennek az önző, kapzsi világnak valaha is szebb, tisztább és világosabb programot? Minden gazdasági rend a *szeretettel* áll vagy bukik, csak mi nem akarjuk megérteni ezt az örök igazságot s az osztályharc és liberalizmus útvesztőiben pusztulunk.

Az Úr Jézus egész élete ragyogó példája volt a szegények szeretetének, az emberiség iránt érzett végtelen szeretetének és a szeretetét halálával pecsételte meg. Ő és apostolai lemondtak a világ örömeiről, hogy egyedül a szegényeknek s a szegénység szeretettel megtöltött eszméjének élhessenek.

A kereszténységgel új eszmény lépett az emberiség történetébe: a felebaráti szeretet eszménye, amelynek az egész Világot átfogó pilléreit maga iaz Istenember, minden jó és szeretet kiapadhatatlan forrása, alapozta meg.

Nem bölcselkedett ez a szeretet, *hanem tevékenykedett* s átszötte az emberi életmegnyilvánulás minden formáját, mint a kösziklákön is áttörő s azokat körülölelő örökzöld repkény. Valami új, valami nagyszerű és feltétlenül isteni

volt ebben a társadalmi korlátokat ledöntő és szétrobbantó szeretetben, melynek gyújtópontjában a szeretet Istene: az Úr Jézus állt.

A halódó, pogány római birodalom még orgiázott akkor és vad cirkuszjátékokkal s gabonaosztással igyekezett a gazdasági kérdéseket megoldani, mikor a Mester apostolaival együtt, az új társadalmi rend *alaptörvényeit hirdette*.

Az első keresztények leginkább az elnyomottak, a megvetettek, a szenvedők, a szegények voltak. A praktikus szeretet egyszerre segítségükre sietett az apostoloknak. Az első hitközséget, a jeruzsálemi hitközséget is, a szeretet tartotta össze. Éppen ezért nem hagyhatták szegény testvéreiket nélkülözni. Mindenüket, amijük volt, közösnek tekintették az őskereszténység hívei.

Szt. Lukács az Apostolok Cselekedeteiben azt mondja: „A hívők is mind együtt voltak s mindenük közös volt. Vagyonukat és holmijukat eladták és szétosztották mindazoknak, akik rászorultak.” Ezt a vagyonszétosztást, kommunizmust, azonban nem szabad és nem lehet összetéveszteni a mai értelemben vett kommunizmussal, mert az *ősegyház kommunizmusa önkénies volt és részleges; nem pedig, mint a modern kommunizmus: általános és kötelező.*¹⁰ „Vagyonszétosztás dívik, de a magánbirtoklási jog minden elvi megtagadása nélkül.”¹¹

Aki akarta, odaadta vagyonát s ha valaki nem tudott a vagyonáról a szegények javára lemondani, arra nem is kényszerítették, mert inkább a *méltányos adakozáson volt a hangsúly*. Különben is ez a vagyonszétosztás is csak addig állott fenn, míg a hívek száma még kisebb volt.

A hívők a püspökhöz (felügyelő) vitték adományait, [aki gondoskodott az adományok igazságos és a szükségletnek megfelelő felosztásáról. „Az eladott vagyonuk árát az apostolok lábaihoz tették.” (Ap. csel. 4., 35.) „Minden egyesnek pedig annyit osztottak ki, amennyire kinek-kinek szüksége volt.” (Ap. csel. 4., 35.) Ezzel ismét megdőlt a kommunizmus vádja, mert az elosztás nem egyenlő volt, hanem a *szükségleteknek megfelelő*,

A hívők számának emelkedésével a vagyonszétosztás hamarosan megszűnt. Helyét az adakozás, a hívek áldozatkészsége foglalta el. Az alamizsnázkodás: egyéni jellegű, testvéries szolidaritás volt”¹² Itt sem találunk kényszert, mert

¹⁰ Hasonló szellemben: Dr. Artner Edgár „Az ősegyház kommunizmusa” c. művében. 21. o.

¹¹ Dr. Mezey Gergely S. J.: A szegénygondozás és a karitás az első keresztény századokban. Megjelent az Egyházi Lapok LV. évf. 1932. év. 12. sz.

az alamizsnálkodás szívbeírott törvény, erkölcsi kötelesség volt. Nem is lehetett ez másként, mert hiszen az egyházi szegénygondozás „kiapadhatatlan belső és külső expanzív erejét a szentírási, *evangéliumi alapigazságokból nyerte*”¹³, amint Mezey Gergely találóan megjegyzi. Szt. Pál maga is rámutat arra, hogy az alamizsnálkodás önkéntes volt: „Kiki adjon alamizsnát, amint ezt eltökélte szívében, ne kedvtelenségből vagy kényszerűségből, mert Isten a jókedvű adakozót szereti.” (2. Kor. 9., 7.)

Az alamizsnát először a püspökök osztották ki, később azonban a hívek szaporodtával mind nagyobb elfoglaltságot jelentett a szegénysegélyezés, amely mellett nem maradt volna idejük az igehirdetésre. Éppen ezért a püspök (páter P'äuperum), a szegények atyja, diakónusokat és később diakonisszákat vett maga mellé. Ezeknek feladata az volt, hogy a szegény személyi, családi viszonyait kinyomozzák a segélyezés előtt; amire annál is inkább szükség volt, mert mint napjainkban, akkor is voltak, akik rászorultság, jogosultság nélkül akarták a segílyt igénybe venni. Összeírták a szegények nevét, nemét, korát és foglalkozását s arról nyilván-
tartást vezettek.

Íme, az okos és előrelátó szegénygondozás: mihelyt munkába lép, felállítja a szegénykatasztert. A diakónusok és diakonisszák esetről-esetre beszámoltak a nyomozás eredményéről s a püspök a környezettanulmány, helyzetkép meghallgatása után határozott. Ezzel a szervezettel lehetővé vált, hogy az összegyűlt alamizsna a tényleg rászorulóknak jutott s érdemtelenség nem kerültek a segélyezetttek közé. A munkakerülőt kizárja az apostoli segélyezésből, amikor azt mondja: „Aki nem dolgozik, az ne is egyék.” (2. Tesz. 3, 10.)

Természetes az, hogy a diakónusok és a diakonisszák alaposan megvizsgálták a hozzátartozók anyagi viszonyait is, mert előírás, szabály volt: „Akinak gyermekei és unokái vannak, ezek tartsák fenn öregedő vagy öreg szüleiket!” (Tim. 5, 4.) Tehát a szegénysegélyezés legfőbb elvét, a hozzátartozók tartási kötelezettségét már az egyház is megállapítja. A családi közösség, a vérségi kapcsolat kötelez s ha ez a kapcsolat megszűnt, jöhet csak a kívülesők támogatási kötelezettsége. Az egyházi szegénygondozás szervezeti alapjainak lerakása kétségkívül Szt. Pál érdeme.

Ugyanakkor, amikor az érdemtelenség a segélyezésből való kizárására törekedtek, gondjuk volt arra is a diakónusoknak és diakonisszáknak, hogy a szemérmes szegény is részesülhessen segélyben. Nemcsak a jelentkező, hanem az eltitkolt szegénységet, a szemérmes szegényeket is, megke-

¹³ Dr. Mezey Gergely S. J. id. cikkében.

resik és segívezik. A szeretet találékony s a legsötétebb odút is Idevilágítja, Már akkor is megvolt az egyéni alamizsnálkodás, vagyis a rendszertelen adakozás, amely az ismeretlen szegénynek nyújt segílyt. Káros hatásait már akkor is látták, mert megértették, hogy az egyéni segílyezés az adakozásban az *erők szétforgácsolását* jelenti.

A munkaképteleneket teljesen a hitközség tartotta el, ha tartásra képes hozzátartozóik nem voltak. Voltak, akik csak pótlást kaptak a megélhetéshez. Az árvákat és a kitett pogány gyermekeket is a püspök vette gondjai alá, mert ő nemcsak „pater pauperum”, hanem „viduarum et pupillarum tutor” (özvegyek és árvák gyámolója).

A vagyonsközösség maradványai, emléke *a. szeretetlakomák* alakjában maradtak fenn. Eleinte együtt voltak a főistentisztelettel, de később már különváltak attól. A szeretetlakomákon a gazdag és szegény együtt vett részt s a gazdagok adományáiból juttattak a szegénynek. Különösen az I. és II. században virágoztak az „agapé”-k, szeretetlakomák. Az egész közösség a felebaráti szeretet jegyében élt s ezt a szeretetet nem szüntek meg hirdetni az apostolok és püspökök,;

Még Ciceró súlyos vétséget lát a szánalom érzetében is (pro murena 29.) s rövid idő alatt a szánalom, a szeretet került az élet tengelyébe. Antiochiai Szt. Ignác azt mondja: „Hitsorsosainkon kívül nem ismernek mások igazi felebaráti szeretetet. Pestises, gyanús betegeiket a pogányok kiteszik házaikból vagy magukra hagyják s el nem temetik. A szomorúakat nem tudják vigasztalni, a szegényeket támogatni, a betegeket ápolni. Rabszolgákra bíznak ilyent.” (ep. ad. Smyrn. c. 6.)

Az ősegyháznak két elve volt: egyik szerint mindenki köteles *hozzátartozóját eltartani*, a másik szerint pedig minden *munkaképes köteles volt dolgozni*. A munkaképteleneket hozzátartozóik, vagy munkabíró, más hitsorsosaik gondozták.

Ha ehhez hozzávesszük a szegénységélyezés rendszerét, amely a *környezetanalumányozáson* és a *szegények nyilván tartásán* alapult, megértjük, hogy miért nem volt keresztény koldus. Az Úr parancsa: „Imádkozzál és dolgozzál” a legteljesebb mértékben megvalósult és aki munkaképes volt» dolgozott s a szegények nyomorának enyhítésére törekedett. Kiki a tehetségéhez mérten s a szegények fillérei éppoly megbecsülésben részesültek, mint a gazdagok talentumai.

Ez a nagyfokú adakozás nemcsak a testet mentette meg a pusztulástól, hanem a lelket is. A szeretetnek ez az áldozatkész megnyilatkozása visszaadta a lélek nyugalmát is és a felebaráti szeretet melege türelmet és bizalmat öntött a csüggedt lelkekbe. A test nyomorával legtöbbször *a lélek*

nyomora, betegsége jár. Éppen ezért a testtel együtt a lelket is ellátták s megmentették a szegényt az erkölcsi nyomortól. Megholt az irgalmas szeretet, a könyörületesség, de megvolt a *fegyelem* is a segélyezésben. Mint Webb Sidney és Beatrice mondják: a szegényügy egész történetében két törekvés küzd egymással: 1. a *könyörületesség*, hogy a segítségre szoruló támogatásban részesüljön, 2. a *közrend fenntartása és a fegyelem*, hogy csak az vehesse igénybe mások támogatását, aki arra rászorul.

A szegénygondozás terén mindig nagyobb és nagyobb nehézségekkel kellett az egyháznak megküzdenie. A súlyos gazdasági válságok és a hívők számának növekedése mindinkább kiszélesítették a segélyezés és gondozás munkakörét, úgyhogy a szervezetet bővíteni, a segélyezéseket pedig csökkenteni kellett. A munka zavartalan folytatását megakadályozták a *keresztényüldözések* is.

A keresztényüldözések idején elsősorban azokat a rászorulókat segélyezték, akiket a hitük miatt üldöztek.

Az adományszerzés rendes módja a felajánlás (oblatio) volt, Gabonaneműeket, bort, olajat, mézet stb. ajánlottak fel a hívek s ezeket az adományokat a vasárnapi istentiszteletek után osztotta ki a püspök. Az oblatio vasárnap történt) de Tertullian szerint havonta egyszer külön felajánlás is volt. A hívek adakozási készsége csodálatra méltónak bizonyult. Syprían (kb. 200-258) a mumidiai püspöknek 100.000 sester-tiust küldött egy gyűjtésből a hadifogságba esett hívek kiváltására. (Cyprián ep. 62.)

A felesleges adományokat elraktározták, hogy a napi szükségletet kielégíthessék. Csak azok kaptak segélyt, akiket a szegények nyilvántartásába felvettek. A harmadik század közepén, Cornelius pápa idejében a római egyházközség nyilvántartásában több, mint 1500 szegény neve szerepelt.

A gyűjtés állandóan folyt, de a nehéz viszonyok miatt csak az egyház nagy ünnepein sikerült bőségesebb adomán} t gyűjteni.

Cornélius pápa (251-53.) írja Fabius antiochiai püspöknek 250 körül, hogy a római egyház többek között ellát élelemmel 1500 özvegyet, beteget és szűkölködőt. Szt. Pachomius († 346) megalakítja az *első szerzetes rendet*, amelynek feladatai a felebaráti szeretet gyakorlása. Őt követi Nursiai szt. Benedek (480-543.), aki az általa alapított szerzetes rend szabályai szerint kb. száz kolostort létesített. Az anyaház 529-ben Monte Cassinoba került s innen terjedt el a rend az egész világon.

Szt. Benedek nagy fontosságot tulajdonított a caritásnak. Mint minden jó munkának az alapját, – az Isten – és felebaráti szeretetet jelölte meg. A Caritas tulajdonképpen istenszeretet: a szeretetnek az a gyakorlása, amely feleba-

rátunknak gazdasági, testi, szellemi, erkölcsi és vallási szükségében segítségére van.

Szt. Benedek felsorolja az irgalmasság testi és lelki cselekedeteit és azokban jelöli meg az irgalmas szeretet útjait.

A kolostori étellel kifejlődik a vendégbarátság, mert a rendi szabályok szerint a szegények segítése és az idegenek befogadása, ellátása elsőrendű kötelesség.

A IV. században már általános lett a *xenodochium* vendégfogadó), amelyet a kolostorok, vagy a püspöki lak mellé építettek. Ezt követték a *szegényházak* (ptochium vagy ptochotrophium), *árvaházak* (orphantotrophium), *lelencházak* (brephotrophium) és a *kórházak*. Az első vendégfogadót Zoficus építette Konstantinápolyban, Nagy Konstantin idejében. Meg kell emlékeznünk a nitriai (egyiptomi) szerzetesek temploma mellett épült vendégfogadóról is: Palladius azt írja erről az intézményről, hogy egy hétig munka nélkül, tétlenül pihenhetett a vándor, de azután csak munka ellenében maradhattak a munkaképesek.

Rómában az első kórházat a kereszténnyé lett gazdag patriciusnő, Fabiola, építtette († 400), aki a szegények gondozásának szentelte életét.

A negyedik karthágói zsinat (398) már előírta, hogy: „A püspök kis vendégfogadója a templom mellett legyen.”

Az egyházüldözések megszűnte után létrejött az egyházi vagyon a magánosok adományaiából és hagyományaiából. Bár ez a vagyon már a templomok építésére s fenntartására, továbbá a papság eltartására szolgált, mégis elsősorban rendeltetése: a szegények segélyezése. A püspök csak kezelője az egyházi vagyonnak. Az egyházi vagyonra egész különlegesen áll Nagy Szt. Vazul cesarei érsek (330-379) mondása, amely szerint Isten az egyeseket csak *megbízta* a vagyon kezelésével, mert a vagyont *közösen* az egész emberiség számára adja. Az egyházi vagyont 4 részre osztották. Az első rész a püspöké, a második a papságé, a harmadik a szegényké, a negyedik rész pedig az istentisztelet szükségleteinek fedezésére szolgál. A püspökök mindent elkövettek, hogy a segítségükre rendelt diakónusok és diakonisszákkal együtt a szegényekről életükben és halálukban gondoskodjanak. Ez a gondoskodás megvédte az aggyastyánt, a beteget, az árvát, az özvegyet és a gyermeket egyaránt. A szeretetnek nagy apostolai akadtak mindig, akik csodákat műveltek, a felebaráti szeretet csodáit.

Alamizsnás Szt. János (556-619) Alexandriában már a VI. és VII. században szülőházakat épített. A szegények szolgálatának tekintette magát és ennen ezért a szegényeket „urak”-nak nevezte. Állandóan 7500 szegény táplálékáról és ruházatáról gondoskodott. A szeretetlakomák a kolostorok és kórházak elszaporodásával elvesztették jelentőségüket, mert a szegénygondozást ezekben folytatták.

Az egyház nagy szentjei sohasem szüntek meg hangoztatni a gazdagok *kötelességét* a szegények iránt. A gazdagság nemcsak jóléttel, élvezetekkel jár, hanem kötelezettséggel a szegények iránt, akik embertestvérek s így gyámolításuk a társadalom, a magánosok erkölcsi kötelessége is. *Szt. Ambrus* és *Szt. Jeromos* tevékeny harcosai voltak ezen eszmék hirdetésének: a föld közösen alkottatott a szegény és gazdag számára s a fösvénységet ostromozták.

Szt. Ágoston azt mondja: „*A gazdagok fölöslegei a szegényeknek szükségesek.* Másét tartja meg, aki fölösleget tart meg magának. Egyik téged keres szűkölködvén, a másik szűkölködőt pedig neked kell keresned.” (Enarratio in Ps. 102 sermo c. 12.)

Nagy Szt. Leó pápa. (440-461) pedig különösen *a szerméres szegények segélyezését* szorgalmazza és megállapítja, hogy a szűkölködést abból a bőségből kell kielégíteni, amit Isten adott. A szeretet különbözteti meg az embert az állattól. Nagy Szt. Gergely pápa (590-604), aki minden vagyonát a szegények között osztotta ki és szerzetes lett, így szól: „Nem a vagyon a bűnös, hanem a szándék.”

Ezekben a megállapításokban hiánytalanul megtaláljuk a gazdasági élet problémáit, de ugyanakkor azokat az irányelveket is, amelyek e problémák örökérvényű megoldását jelentik.

Az egyház szegénygondozása azonban nemcsak a római császársághoz tartozott területekre, hanem annak határain kívül is kiterjesztette működési körét már az ókorban.

Ez a gondozás folytatódott a középkorban is. Tényként kell azonban megállapítanunk, hogy távolról sem olyan eredménnyel, mint azelőtt. Ennek oka pedig az volt, hogy egyrészt az egyházi vagyont elkobozták, vagy rosszul kezelték, másrészt pedig a papság az állammal való közös munkálkodása folytán elvilágiasodott s nem sokat törődött a szegénygondozással. Voltak országok, ahol a szegénygondozás teljesen megszűnt, leírhatatlan nyomort vonva maga után.

A szegénygondozás úgyszólván a *kolostorokban* összpontosult. A szegénységben élő s alamizsnálkodó szerzetesek betegházakat, kórházakat létesítettek a szegények gondozására.

Három lovagrend is alakult a betegápolásra. E lovagrendek tagjai tulajdonképpen szintén szerzetesek, a szegénység, tisztaság, engedelmesség és a hitetlenek elleni harc négyes fogadalmával. Ezek voltak: a Johannita rend (1048), a Templomosok rendje (templáriusok) (1118) és a német lovagrend (1190).

A keresztes hadiáratok az ipar és kereskedelem fellendülését segítették elő, a jobb kereseti lehetőség a városok fejlődését, ez pedig a szegényügy iránti érdeklődés fokozó-

aását vonta maga után. Egymásután emelkednek a kórházak, különösen Francia- és Olaszországban s ezekben a kórházakban helyezték el a betegekkel együtt a munkaképtelen szegényeket is.

A plébánosok gyűjtenek a szegények számára az alamiznás perselyekkel s az így gyűjtött összegekkel segítik a szegényeket. Ez azonban csak kis arányú segélyezés volt, mert egyrészt a gyűjtés eredménye nem volt kielégítő, másrészt pedig az elvilágiasodás miatt már nem is fordítottak a szegénygondozásra kellő gondot. A háborúk, a természeti csapások és a jobbágyság elnyomtatása miatt a nyomor mindinkább fokozódott s a koldusok rajokban lepték el a városokat. A védekezés szükségessége felvetette a koldusoknak a községek terhére való segélyezésének megszervezését is.

IV. FEJEZET.

Az egyház kizárólagos szegénygondozásának megszűnése.

Az egyházi szegénygondozás kizárólagossága a középkor végével szűnt meg. A szegényüggyel való foglalkozást, a szegények gyámolítását az egyház már nem is tudta volna teljesen ellátni, mert a nehéz gazdasági viszonyok következtében és a vagyonosok részvétlensége miatt egyrészt a koldusok, a rászorulók száma emelkedett hihetetlen módon, másrészt pedig a befolyt összegek és természetbeni alamizna oly csekély volt, hogy azzal csak nagyon szűkkörű alamiználkodást, szegénygondozást valósíthatott meg az egyház. Ehhez járult az is, hogy az egyházi vagyon sokhelyütt ki volt szolgáltatva az uralkodók kénye-kedvének s azok saját céljaikra használták fel az egyházi vagyon jövedelmét. Sok helyen pedig jószágkormányzók kezelték az egyházi birtokokat s ezeknek egyetlen céljuk legtöbbször az volt, hogy minél nagyobb jövedelmet, hasznot húzzanak a birtokokból, az elnyomott jobbágyság sanyargatásával.

Mindig több és több nemes ifjú került a papi pályára, akik igyekeztek megtartani a nemesi élet ragyogását és költséges életmódját, aminek következménye az lett, hogy az elvilágiasodott papok és főpapok nem foglalkoztak már olyan intenzíven a szegénygondozással, mint azelőtt. A szegénygondozás a plébánosok és kolostorok feladatává vált s különösen a kolostorok értek el szép eredményeket, mert a külsőségeket megvető, önkéntes szegénységben élő szerzeteseket a polgárság a szívébe zárta és szívesen adakozott a szegények segélyezésére.

Később azonban a kolostorokban is felütötte fejét az

elvilágiasodás szelleme, ami megakasztja ismét az egyházi szegénygondozást.

A szegénygondozás fogyatékoságainak a következménye pedig az lett, hogy *a koldusok száma hihetetlenül elszaporodott*. A városi élet fejlődőben volt s természetesen minden koldus a város felé igyekezett, ahol segítségre, koldulásra sokkal nagyobb és több lehetősége volt, mint a falvakban. A városi polgárság, amely lelkiismeretes szorgalommal dolgozott megélhetéséért, egyszerre szemben találta magát a koldushaddal, amely a polgárság munkájának gyümölcseiből akart élni.

Mivel pedig a vándorlási ösztön, különösen az elemi csapások, háborúk következtében mindig nagyobb méreteket öltött: előállott a segélyezés hatósági *megszervezésének* a szükségessége? Már akkor látták, hogy a koldulás leküzdéséhez fegyelem, „rendszer szükséges, amely munkára szorítja a munkaképes szegényt, másrészt helyhez köti a segélyezéssé így a segélykérő a községük segélyezési körébe utasítható.

Az elmondottakból megállapíthatjuk, hogy sok különböző ok játszott közre abban, hogy a szegénygondozás az egyház kezéből *a világi hatóságok* intéző körébe ment át:

A történelem távlatából azonban ma már kétségen kívül megállapíthatjuk, hogy ez az átalakulás nem az egyházi szegénygondozás fogyatékoságán, hiányosságain múlt.

Az átalakulás a természetes fejlődés eredménye volt, mert a gazdasági helyzet rosszabbodásával, a pauperizmus növekedésével az egyház már nem is lehetett képes arra, hogy oly mértékű szegénygondozást produkáljon, amilyenre szükség volt. Nem is állott rendelkezésére a szabályalkotás, *fegyelmelés* jogköre s annak a lehetősége sem, hogy a vándorló koldusok tényleges rászorultságát megállapíthassa. Erre csak a hatósági szervezet képes, amelynek megelőző, megállapító és végrehajtó jogköre van.

Az egyházi szegénygondozás azonban olyan kiváló eredményeket produkált, *olyan tartalmat* és olyan *irányelveket* nyújtott a hatósági szegénygondozásnak, amelyek annak gazdag forrását képezték messze időkre.

Krisztus életétől, tanításától kezdve az ősegyház „ecclesia matrix”, karitatív működésén át, egészen az újkorig egyedül az egyház volt a felebaráti szeretet harcosa, a szegények, sánylódók megmentője, pártfogója. Az emberi méltóság kiemelése, az elnyomottak védelme, a betegek gyógyítása, a szűkölködők segítése és így tovább, mind ebből a kiapadhatatlan forrásból eredt.

Az egész világ képét megváltoztatták ezek az új gondolatok és a nyers erő, a szegénység megvetése helyett a gyengéd és segítő szeretetnek adtak helyet.

Ha az egyháznak nem lenne más érdeme, mint a szeretet eszméjének ápolása és gyakorlati alkalmazása, akkor is halhatatlan lenne az emberiség életében. Milyen végtelen távolságban áll már ettől a pogány ókor mentalitása, amely semmibe se vette az emberi életet s amelynek a rabszolga csak „lelkes dolog” volt.

Az egyház ültette az emberiség szívébe a *könyörületeség* érzését és évszázadokon át tartó tevőleges és tanító munkájával ezt az érzést nemcsak ébrentartotta, hanem *fejlesztette* is. Ennek a munkának volt az eredménye az, hogy a városok kezdődő szegénygondozásában a fegyelem mellett a másik főindítók: a *könyörületesség*. Ez a *könyörületes* szeretet vonja be az újkor összes szegényügyi berendezését, amelyek folyton szaporodó és izmosodó hajtásokat hoztak.

V. FEJEZET.

Az újkor egyházi szegénygondozása.

Az a tény, hogy az egyházi szegénygondozás kizárólagossága a középkorral megszűnt, nem jelenti egyúttal az egyházi szegénygondozás befejezését.

Az egyház állandóan munkálkodott továbbra is és mindig akadtak olyan fiai, akik eredményesen munkálkodtak a szegénygondozásban s annak irányításában.

Ennek a subsidiarius, kiegészítőmunkálkodásnak kezdete a hitújítással esik egybe s ekkor kezdődik a hatósági szegénygondozás is.

Nem lehet azt állítani azért, hogy a községi szegényápolás a hitújítás vívmánya. Amint már az eddigiekben is rámutattam, a községi szegényápolás megszervezése tisztán azért vált szükségessé, mert a gazdasági romlás miatt elszaporodott koldusok segítésére és szelektálására csak a *községek berendezettsége volt képes*. Különben is már a XIV. és XV. században megindult az a folyamat, amelyben a városok azért is, hogy az egyháztól függetlenítsék magukat, elveszik a szegénygondozás irányítását.

A hitújítás után leginkább a *kórházi szegényápolást* valószínűsítette meg az egyház. Ezeket a kórházakat vagy a szent-szék által megerősített ápoló testületek vezették vagy a püspök fennhatósága alatt működtek, aki a tridenti zsinat határozata értelmében köteles minden szegényügyi ténykedésről tudomást szerezni. Az egyházi szegénygondozás nagy lendületbe kap és értékes eredményeket hoz létre.

Egymásután emelkedtek a kórházak, ahol a betegeket és a munkaképtelen szegényeket együtt gondozták, de emellett a *hívők alamizsnájából* is segítették a kórházakba

fel nem vett, külső szegényeket Ez a segélyezési, gondozási mód már rámutat a *zárt*, intézeti és a *külső szegénygondozásba*.

A zsinatok elismerték az egyház szegényápolási kötelességét s ezért a megyei zsinatok eltiltották a koldulást és segélypénztárakat létesítettek, Wolfgang passauai püspök 1552-ben *alamizna szabályrendeletet* adott ki, amely a koldulást eltiltja azzal, hogy a koldus a társulatnál jelentkezze segélyért. V. Sixtus pápa (1585-90) Rómában a koldulás megszüntetése végett *szegényházakat* alapított „Ospizio di Ponte Sixto” névvel, ahova a munkaképtelen férfiakat és nőket vették fel. Ezek már valóban szegényházak voltak, mert kórházi jellegük nem volt. Végtelen hosszú sorban vonulnak el előttünk az egyházi szegénygondozás nagy jelenetei, amelyeket nagyszerűen érzékeltet dr. Ratzinger György „Az egyházi szegényápolás története” c. jeles művében.¹⁴

A szegénygondozásnak nagy hősecBörromei szt. Károly milánói érsek (1538-1584). Az általa egybehívott 6 tartományi és 11 egyházmegyei zsinaton behatóan szabályozták a szegénygondozás összes kérdéseit. A szegénygondozásban nemcsak a szegény anyagi, hanem lelki szükségleteit is figyelembe veszik. Az a Caritas lényege, hogy a lelket is figyelembe veszi; a végeset elhagyja s a végtelen felé törekszik.

A szentéletű érsek úgyszólván mindenét a szegényekre fordította. Az 1570. évi éhínség és az 1576. évi pestis alkalmával nagy élelmiszerkészletet vásárolt össze a szegények javára, maga osztotta ki adományait, naponta több ezer embernek s amikor elfogyott a készlet, a tehetősebb polgároknál koldulta össze a szegények számára; szükségeseket. Hat barakk-kórházat létesített a pestises betegek részére, akiket betegápoló társaival együtt személyesen gondozott, ápolt.

A munkaképtelen koldusok számára Milánóban otthont (ricovero) alapít, amelynek a későbbi neve: „ospedale dei poveri mendicanti e vergognosi délia Stella” (a koldusok és szemérmes szegények kórháza).

Általában az egyház karitatív működése sohasem szűnt meg, sőt mindinkább kezdeményezővé vált s ezzel irányt és tartalmat adott a Caritas virágzásának. Nemcsak a munkaképtelenek s betegekre volt gondja, hanem az árvákra, lelenckekre is.

E kor másik nagy szeretethőse szt. Vince (1576-1660).

Szt Vince alapította az „Irgalmas nénék” szerzetét (1617), amelynek tagjai a szegények szolgálói egész életükön keresztül. Később (1620) már a férfiakat is a szegénygondozás

¹⁴ Az egyházi szegénygondozásnak kimerítő történetét találjuk meg dr. Prof. Wilh. Liese „Geschichte der Caritas”¹ c. két kötetes, kiváló művében.

szolgálatába állította. Fő érdeme, hogy a nőt ismét bevezette a szegénygondozásba s mert annak vallási alapja volt, kiapadhatatlan forrásokat nyitott meg a szegénygondozás útjai számára.

A *Szt. Vince egyesületek*, amelyek úgyszólván az egész világon elterjedtek s amelyek célja kifejezetten a *szegénysegélyezés* s a szegények gyámolítása volt, nagy munkát végeztek és végeznek ma is.

Az egyleti tag kötelezi magát néhány szegény meglátogatására s azokat anyagi támogatásban s lelki vigaszban részesíti. A tagok észrevételeiket, javaslataikat a heti gyűléseiken közlik egymással. Tulajdonképpen a *házi szegénygondozás* apostolai az egylet tagjai, akik a test és lélek bajainak megszüntetésére irányuló munkájukkal sok-sok érdemet szereztek a szegénygondozás terén. Munkakörük különösen tág, mert az emberi élet minden megnyilvánulását felölelik. Ezenkívül számtalan más egyesület, rend is alakult a felebaráti szeretet gyakorlására, többnyire az egyházi férfiak kezdeményezésére.

Szerény munkám szűk keretei nem engedik, hogy a történeti fejlődést részletesen ismertessem, bár a 18. és 19. század az egyházi szegénygondozás nagyfokú felvirágzását hozta magával.

A katolikus egyház a jelenben is folytatja áldásos munkásságát. Se szeri, se száma azoknak az intézményeknek, amelyek házi szegénygondozást végeztek, ezenkívül 15.700 amelyek célja a szegények gyámolítása. Az egyház állandóan hangoztatja a felebaráti szeretet gyakorlásának szükségességét és a jótékony egyesületek munkáját rendszerint egyházi férfiak irányítják, teljes megalégedésre. A plébániák és kolostorok ma is mindmegannyi mentsvárai a nélkülözőknek és a papság nyomorenyhítő munkája nagyon sok életet ment meg a kétségbeeséstől, a hatékony anyagi és erkölcsi támogatással.

A katolikus egyház ezirányú működéséről megemlékezik az „Osservatore Romano”, amely szerint 1928. július 1-én az egész világon 140.000 intézmény volt katolikus ellátásban, amelyek házi szegénygondozást végeztek, ezenkívül 15.700 kórházat tartottak fenn 752.000 ágygal, valamint 96.300 tanácsadó és segélyező irodát.¹⁵

Az *egyházközségi szegénygondozás*, amely plébániánként működik és az Actio Catholicában napról-napra izmosodik, óriási arányú jótékonykodást fejt ki, mintegy a hatósági segélyezés támogatására, de a hatósággal teljes Összhangban. A „Caritas Catholica”, amelynek Bécsben van a székhelye, mint nemzetközi szervezet igyekszik a karitatív munka

¹⁵Dr. Csorna Kálmán; A szegénygondozás Budapesten. 42. old.

összefogására. Munkája kiterjed az ifjúság védelmére, a szegények, betegek támogatására, az alkoholizmus elleni küzdelemre stb.”

Maguk a nagy pápáink zászlóhordozói a karitatív eszméknek s e mellett a helyes és igazságos gazdasági rend irányelveit is kitűzik, mint olyanokat, amelyek, mert a felebaráti szeretetből fakadnak, egyedül képesek a *helyes eligazítást megadni*.

A szeretet Istenének és a szeretet nagy apostolainak szellemei járnak az egyház fenséges épületében s minden szociális megmozdulást a letűnt századok tüzével itatnak át és vezetnek győzelemre.

VI. FEJEZET.

A hatósági szegénygondozás fejlődése külföldön.

A hatósági szegénygondozás csak a középkor végén jelentkezett, mint *önálló gondozási rendszer*.

Esetleges jelenségek már korábban is mutatkoztak, de rendszerről szó nem lehetett. Egyes kiváló uralkodóknak, főuraknak, vagy a polgárságnak kísérletei voltak ezek a megmozdulások, amelyek azonban éppen azért, mert elszigetelt jelenségek voltak, nem állandósulhattak.

Rendszer nem volt sehol s ezért „a középkor szegénygondozása a maga teljességében egységes, átfogó szerv nélkül működő tarka egyveleg”,¹⁷ amely egyik irányban sokat, a másik irányban azonban semmit sem ad.

A szabályozás és a szegénygondozás megszervezése azonban a tömeges koldulás miatt nem sokáig várathatott magára. A koldulást szigorúan eltiltják s a tilalmi rendelkezést hamarosan követik a városi szegényügyi szabályrendeletek. Ezek nemcsak a tilalmi rendelkezéseket, hanem a szegénygondozás irányelveit is magukban foglalják. A városok vészük át az alapítványok kezelését is.

Az első szegényügyi szabályrendeletek Nürnbergben (1522) és Ypern-ben (1524) láttak napvilágot.¹⁸ Az yperni szabályrendeletet az egyházi és világi hatóság közösen állapították meg. A szegényeknek három kategóriája van: 1. a

¹⁶ Bővebben a „Caritas Catholica” jótékonykodás-ban Balban, 1930 IX. 22-26. tartott nemzetközi ülése kiadmányából. (Caritas Catholica, Conférence internationale des oeuvres catholiques de bienfaisance tenue a Baie 1930 22-26.)

¹⁷ Dr. Csorna Kálmán: id. mű 38. old.

¹⁸ 1522-30. között 26 szegényügyi szabályrendelet volt ismeretes. Liese I. k. 131. old.

kórházban vagy szegényházban ápoltak, 2. nyilvános és hajléktalan koldusok, 3. szegénylős házi szegények.

A szegényeket *kataszterbe* veszik és környezettanulmányozás által állapítják meg rászorultságukat. A dolgozni tudót munkára szorítják. Fedezetül szolgálnak: az alapítványok, templomi gyűjtések és a szegényügyi célokra rendezett ünnepek jövedelmei.

A protestáns országokban az egyházközség és a világi hatóság közösen működtek a szegénygondozásban. Szigorúan tiltották a koldulást s szigorúan büntették a koldusokat.'

A nürnbergi szab. rendelet szegényügyi bizottságot állít a gondozás élére, szegénykerületeket, katasztert, környezet-tanulmányozást és szegényfelügyelőket ír elő. Általában megállapítható, hogy a sok koldust lelkiismeretesen és rendszeresen igyekeztek segíyezni, azonban a segíyezés éppen a koldusok nagy számánál fogva nem volt teljesen eredményes. Egyrészt a hiányos segíyezés, másrészt a súlyos büntetésekkel járó koldulási tilalom kétségbeesett helyzet elé állították a segíyre szorulókat. VIII. Henrik (1509-1547) 72.000 munkanélküli vándort végeztetett ki. I. Jakab (1603-1625) uralkodása alatt minden segíytkérőt csavargónak mondtak ki s megkorbácsolták, elzárták, sőt halállal is büntették. Sok nehézség volt ebben az átalakulásban, amely a *szegényügy újabb rendezései elodázhatatlanná tette.*

Angliában behozták a szegényadót a munkaképtelen szegények eltartására. De nemcsak Angliában, hanem más országokban is kénytelenek voltak behozni a szegényadót. A pénzhajhászás keríti hatalmába az embereket s ez a körülmény teljesen elvonja figyelmüket a szegényügyről. A tehetősebbek sem alamizsnálkodtak, hiába hangoztatta a papság az alamizsnálkodás szükségességét. Más kiút nem volt, mint a szegényadó kivetése. A városok lakóinak vallás szerinti megoszlása is sok nehézséget okozott a szegénysegélyezésben.

Általános érvényű rendszert szinte lehetetlen volt felállítani. A katolikusoknak sem sikerült megfelelő és eredményes szabályrendeletet hozniok, mert nem érvényesítették a szegénygondozás eredményességének első feltételét: *a koldulás tilalmazását.* A koldulás türésében az az elgondolás vezethette őket, hogy – mivel a kisközü alamizsnálkodásból és a szegényápolás megcsappant jövedelmeiből úgysem lehet a szegényt téliesen kielégíteni – a koldulás bizonyos feltételek mellett megengedhető.

(A kolduláshoz plébánosi bizonyítvány kellett. Ezt az igazolványt azonban csak azok kapták meg, akik érdemesek voltak arra; a bizonyítvány csak az illetőségi község területén érvényes; a kolduláshoz ezt az engedélyt magával kellett hordania a koldusnak és így tovább.

Természetesen egyik rendszer sem oldhatta meg teljesen a kolduskérdést; a jóakarát megvolt, de hiányoztak a fedezet és a még mindig helyesebb kidolgozásra váró *szabályrendeletek*. Különös tehertételként említhetjük meg, hogy a középkorban és az újkor egy részében nem tettek különbséget *munkaképes* és *munkaképtelen* szegény között s ez a körülmény nagyban akadályozta a későbbiekben a szegényügy egészséges kialakulását.

Általában megállapíthatjuk, hogy az újkor nagy részében súlyos nehézségei voltak a szegényügy szabályozására és megoldására irányuló törekvéseknek és ezeket a nehézségeket leginkább a szegények érezték meg, akik a szegényügy megoldásával s vitelével foglalkozó politikai községek és egyházközségek változó intézkedései közepette bizonytalanságban és örökös kétségben éltek. De, mert nem hiányzott a jóakarát, a szegényügy rendezésére irányuló törekvések fokról-fokra megszabadultak a korban gyökeredző fonákságoktól, visszasságoktól s a könyörületesség, valamint a közrend megóvásának, a fegyelemnek elvei megvetették a jövő fejlődésnek biztos alapját. Azt hiszem, nem lesz érdektelen, ha a fejlődés mozzanatait Európa egyes országaiban is vizsgálom, hogy azokból következtetéseket vonhassunk le hazánk szegényügyének fejlődésére vonatkozólag.

1. A szegénygondozás fejlődése Angliában.

Angliában és Írthonban az első szegénygondozás, mint mindenütt: egyházi szegénygondozás volt. A lakosság szívesen adakozott és az alamizsnálkodáson kívül rendelkezésre álló papi tized elégséges volt a szegénygondozás szükséglet teinek fedezésére.

Anglia azoknak az országoknak egyike, ahol a szegényügy először nyert rendszert és egységet. Mint a protestáns országokban mindenütt, Angliában is elkobozták az egyházi vagyont. Mivel az egyházi vagyon egy része a szegénygondozás céljait szolgálta s az elkobzás folytán a gondozás szükségletei elől jelentős fedezetet vontak el, amely nélkül az akmizsnálkodás nem volt elégséges, kénytelenek voltak fedezetről gondoskodni.

Így hozták be már a XVI. században a szegényadót, amely az ingatlan tulajdont terhelte. A *szegényadó* & munkaképtelen szegények támogatására szolgált. Erzsébet királyné 1601-ben kiadja a *szegényügyi törvényt* (Poor Law act), amely szerint a szegénygondozás *állami feladat*, mely a községek ügyintézésében bonyolódik bele. Ez a törvény leglényegesebbnek a munkaképes szegények foglalkoztatását tartja, tehát a munka elvét akarja megvédeni.

A szegényügy szervezetének alapja az *union*, amely rendszerint több községet foglal magában.

Az adományok szétosztása a tiszteletbeli állást viselő *guardiánok* feladata, akik alkalmazzák és ellenőrzik a fizetett hivatalnokokat. Az ugyancsak tiszteletbeli állást viselő *overseer* pedig a fizetéssel alkalmazott asszisztensek támogatásával az unionok pénzügyi szükségletéről gondoskodik; az adófizetést és behajtást látta el. Az adókimutatás mindig a szükségletnek megfelelően történik, pótlékolás formájában.. A szegényügyi központ a belügyminisztérium szegényügyi osztálya. A központ felügyel, ellenőriz, irányít, szervez és kezdeményez. Központi hatóság, egységes központi irányítás nélkül egészséges szegényügy nem fejlődhetik ki. Hogy Anglia szegényügye már oly korán, más államokat évszázadokkal megelőzve, magánviselte a rendszer és egységesség jellegét, annak tulajdonítható, hogy központi igazgatásban működött, amely egyedül képes átfogó és az egységben eredményes munka kifejtésére.) A központi irányítás nemcsak a jelent, hanem a jövőt is szem előtt tartja és biztosítja a céltudatos előrejutást.

A szegényápolás rendszere Angliában: *zárt rendszer*, vagyis intézeti gondozás. A szegényt az 1697 óta létesített dologházakba (*workhouse*, *industrialhouse*) helyezik el s aki az intézeti kezelést nem fogadta; el, más támogatásban nem részesülhetett. Hogy a szegények nem vették szívesen a dologházi elhelyezést, annak az volt az oka; hogy a dologházi elhelyezés csak a legszűkösebb megélhetést biztosította és a szegényt szabadságától teljesen megfosztotta.

Forbáth Tivadar dr. szerint az angol szegényápolás túlhajtott szigorának az a magyarázata, hogy az állam a szegényügyet az előre meg nem határozott nagyságú szegényadóból látja el, a polgárok pénzéből pedig könyörületességet gyakorolni nem lehet.¹⁹ E szigor miatt sok támadás is érte az angol szegényügyi igazgatást, számtalan kísérlet történt a nyílt szegénygondozás megvalósítására, azonban ezek a kísérletek végleges eredményre nem vezettek. A *központi szegényügyi osztály* és az unionok között a szegényügyi felügyelők közvetítenek, úgyhogy az állandó összeköttetés a felső és alsó hatóságok között biztosítva van. A szegényügyi teendővel való megbízás nagy tisztességet jelent, mert ez a megbízás nyitja meg a közpályát az e tiszttel megbízottak előtt.

A fejlődés folyamán szükségesnek látszott a munkaképes szegényeknek a munkaképtelen szegények gondozásától való elválasztása. Ez a szükségesség hozta létre 1782-ben a

¹⁹ Dr. Forbáth Tivadar: Adalékok a magyar szegényügy rendezéséhez. 18. old.

Gilbert-actot, mely az allowance rendszert honosította meg és e szerint a dologházba csak a munkaképtelen szegényeket lehetett felvenni. A workhouse-ek tenait, amelyek hosszú időn át a munkaképes szegények foglalkoztatására voltak rendelve, most már csak az *elaggottakat* és az állandó *gyógykezelésre nem szoruló betegeket fogadták be*. A munkaképes szegények befogadására pedig az ú. n. Test-housok szolgáltak, amelyek mint foglalkoztató műhelyek, a munkaképesek részére munkát biztosítanak. Azonban, mivel a szigorú fegyelem nem tetszett a jelentkezőknek, legtöbbször másutt kerestek foglalkozást s így a Test-house sokszor üresen állott. Az újabb szegényügyi törvényről a szegény adók folytonos emelkedése miatt kellett gondoskodni. Ez a gondoskodás az 1834. évi törvényben nyilvánult meg, amely megszervezi a már ientebb említett unionokat, a quardián állását, a dologházban (in-door relief) való ápolást és a központi szervezetet.

1862-ben szervezték meg a *szegénygondozó testületet*, amelyet három évre választottak. 1888-ban pedig a Local Government Act újjászervezte a grófsági hatóságot s ez közvetíti az államsegélyeket és a szegényügyi tisztviselők fizetését. A kerületi felügyelők száma 14. Egy évi helybenlakás után az ellátatlan személy „*destitute person*” nem toloncolható el; de a törvényes segélyezési hely (settlement) csak három évi helybenlakással szerezhető meg. A segélyezés módját a *szegényügyi hatóság* állapítja meg. A nyílt szegénygondozás egyik formája; az 1908. és 1920. évi törvények elhatározása, amely szerint az évi 50 font jövedelemmel nem rendelkező, 70 éven felüli szegények, továbbá az 50 éven felüli vakok heti 1-10 shilling járulékot kapnak; A szegények gondozásában a hangsúly mindig a *zárt ápoláson* van. Az angol kormányzatot ennek az elvnek következetes érvényesítésében az az elgondolás vezette, hogy a szegény teljes ellátását csak az intézeti ápolás biztosíthatja, mert az intézeten kívüli gondozottak rendszerint nem részesülnek elegendő segélyezésben s így koldulásukkal a magán jótékonytságot terhelik. Bár sok igazság van ebben a megállapításban, mégsem gondoltak arra, hogy az ellátáson kívül más vágya is lehet a szegénynek: a szabadság, a szabadabb mozgás vágya, amely kitörölhetetlenül él minden ember lelkében.

Mégis a zárt intézeti ápolás a könyörületeség jegyében fejlődik. Megengedik, hogy a dologházba került házastársak együtt lakjanak, közös társalgó termekről gondoskodnak, látogatást és sétát engedélyeznek. Nagy szerepük van a szegénygondozás terén a különféle jótékony célú intézményeknek, társadalmi egyesületeknek, amelyek sikerrel pótolják az állami szegénygondozás hiányosságait. A jótékony egye-

sületek központja a nagyobb városokban működő Charity Organisation Society.

Az angol jótékonyági mozgalomnak talán legkiválóbb vezértalakja volt Lady Georgina Fullerton (1812-85). A szegények gondozása számára felüdülés volt és a szolgálai munkákat, mint a szegények lakásának tisztítását, fehérneműjük mosását is örömmel végezte. A külső szegény- és beteggondozás munkájára társulatot is alapított 1868-ban „Poor servants of the mother of God” néven, amely a szegény- és beteggondozáson kívül árvaházak, iskolák és kórházak vezetését is átvette. A társulat szabályait XIII. Leó pápa jóváhagyta.

2. Franciaország.

Franciaországban ma a szegénybetegek, gyermekek és elaggottak gondozása állami feladat, míg a szegénygondozás többi ágai a közjótékonyásra vannak bízva. A francia szegénygondozás régi múltra tekinthet vissza. Megindítója, szervezője és irányítója az egyház volt, amelynek tagadhatatlanul nagy befolyása volt a szegényügy fejlődésére. Párizsban már 1544-ben *általános szegényügyi hivatalt* állítanak fel, amelynek joga van a szegényadó kivetésére és beszedésére. A szegényeket plébániák tartják nyilván s nyilvántartásukat plébániánként vezetik. II. Henrik 1551-ben bevezeti a szegénydíjat, amelyet a polgárság tartozik fizetni a városban lakó, vagy ott született szegények eltartására.

Az egyházi szegénygondozás eredményesen is működött a forradalomig. Különösen a 18. században ért el a francia szegénygondozás hihetetlen fellendülést. Ekkor lépett fel szt. Vince, az „Irgalmas nénék” rendiének alapítója is. Minden plébániának szervezett szegényügyi berendezése volt. A „szegényeket a „dames de charité” látogatják, míg mások a szemérmes szegényeket keresik fel. Évente kb. 10.000 szegényt segítettek Parisban. Franciaországban ebben az időben 2185 kórház volt 110.000 gondozottal. Vidéken is számtalan karitatív egyesület működik a külső szegények otthoni gondozásában s ez a gondozási rendszer alapján véve ugyanaz, mint a később világhírré szert tett elberfeldi rendszer. A forradalom azonban és az azt követő folytonos háborúk teljesen felforgatták a szegényügy szervezetét s azzal, hogy az egyesületek és kórházak vagyonát elkobozták: a rendházakat pedig feloszlatták, a szegénygondozás lehetőségét is megakasztották. Ezt a hiányt az ország szegényei éppen a forradalom s háborúk következtében rájuk zúduló ínség miatt súlyosan érezték. Meg kellett tehát keresni a szegénygondozás régi alapjait, amelyekre a további fejlődés intézményeit építeni lehetett. Napoleon átérezve az e téren rá-

váró feladatok fontosságát; az elkobzott kórházi vagyont visszaadja s 4,000.000 frank értékű újabb birtokokat adományoz a kórházaknak. Visszatelepíti az ápolórendeket is, úgy-hogy ismét megkezdődött, nagyobb méretekben, mint azelőtt, a francia szegénygondozás. Két felfogás vívta a harcát a szegénygondozás szervezetére vonatkozólag. Az egyik felfogás a szegénygondozásnak állami feladattá való deklarálását val-lotta helyesnek, a másik pedig az egyházi szegénygondozás mellett kardoskodott. A magánjótékonyssággal szemben fel-tétlenül helyesebb a, *központilag irányított, állami szegény-gondozás*, amely azonban a magánjótékonytságot is a sze-gényügy szolgálatába állítja, A magán jótékonyság erőforrá-sai a polgárság zsebéből kikerülő fillérekből tevődnek össze s az államnak kötelessége is ellenőrzést, központi felügyelet-et gyakorolnia a magánjótékonyság intézményeinek műkö-dése felett. Ez a rendszeresség és egység kedvéért történik, de megnyugvást is kelt az adakozókban és az intézményeket fenntartó egyesületekben is, mert az ellenőrzés a felment-vény megadásával egyenlő s egyben a visszasságok kiküszö-bölésére szolgál.

A két felfogás harca végül is azt eredményezte, hogy a gyermekvédelmet és az elmebetegek gondozását törvények-kel rendezték s a megyék feladatkörébe utalták. *A kötelező betegápolásról* szóló törvény (1895) minden francia állam-polgárnak megadja a módot az orvosi és kórházi kezelésre. Ugyancsak állami gondozásba veszik az *elaggott és sínylődő szegényeket* az 1905. évi törvénnyel, amely az aggok, síny-lődők és gyógyíthatatlanok gondozásáról szól. Ez a törvény előírja, hogy a 70 évesnél idősebb, vagy sínylődő, illetve idült beteg szegények *havi készpénzsegélyben részesítendők*. Előírja továbbá, hogy a készpénzsegélyben nem részesített ezeket a szegényeket a községek által felállítandó, *hospice*-okban vagy családi gondozásban kell elhelyezni. Hospice nem létében zárt gondozásra magánintézetekkel is köthet-nek a községek megállapodást.” Megvalósítja egyben a köz-ponti, *állami ellenőrzési is* a „Direction Generale de l’assis-tance et de l’hygiène” által, amely a Jelügyelőivel vizsgál-tatta felül a jótékonyági egyesületek vagyolíkēTélesefr[^]”

Meg kell emlékeznünk még a *jótékonyági irodákról* (bureaux de bienfaisance), amelyek felállítása azonban a községek tetszésére van bízva. Ezeknek az irodáknak az élén a község első tisztviselője áll. Ezek az irodák a *nyílt szegénygondozás szervei* A jótékonyági irodákról szóló törvény 1796-ban lépett életbe.

Amint az elmondottakból látjuk, a munkaképtelen ag-gok, sínylődő és gyógyíthatatlan betegek gondozása Fran-ciaországban is állami feladatot képez, éppúgy, mint Angliá-ban, a községek kezelésében. A szegényügyi feladatok e ré-

szének átvállalása pedig abból a helyes felfogásból fakadt, hogy *az állam köteles, mint legnagyobb közület, elszegényedett, hozzátartozók nélkül álló, elaggott polgáraitól megfelelően gondoskodni.*

A segélyezés feltétele a *községi illetőség* (domicile de secours), amelynek alapjai az egyévi helybentartózkodás vagy a születés. Mint Angliában, itt is a *zárt szegénygondozás* a munkaképtelen öregek gondozásának leginkább bevezetett módja s ez a gondozás a kórházakban és a hoispice-okban történik. Ma a szegénygondozás és jóléti gondozás legfőbb hatósága az egészségügyi és népjóléti miniszter, kinek tanácsadó szerve a „conseil supérieur de l'assistance publique.” E tanácsadó szervek a 15 tagból álló megyebizottságok. A francia *társadalom* jótékonyodása minden dicséretet megérdemel; különösen nagy eredménnyel dolgozik a *Szt. Vince egyesület* (1845-ben alakult), amelynek párizsi és vidéki csoportjai több ezer szegény családot gondoznak. A kórházak nagyobb részét szintén a *társadalom* tartja fenn. Ezek a jótékony célú társadalmi egyesületek maguk is az egészséges munka biztosítására törekuszenek, ezért gondoskodtak *központi szervek* létesítéséről is, amelyek munkájukat átfogóan képesek irányítani. A karitas legnevesebb harcosai közé tartoznak Frédéric Ozanam, a szt. Vince egyesület nagynevű alapítója és Abbé Roussel (1825-1897), aki az otthon-nélküli gyermekek részére mintaszerűleg berendezett műhelyeket létesített.

A jótékonyági intézmények felügyeletéről 1933 évi jún. 14-én új törvény jelent meg, amely: 1. bizonyos kötelezettségeket ró a jótékonyági alapon működő kórházakra és gyermekjótékonyági intézetekre, 2. bizonyos biztosítékokat követel meg olyan intézményektől, amelyek adományok gyűjtését végzik, 3. végleges munkaközösséget teremt meg az önkéntes jótékonyág és a közsegélyezés között. A legfelsőbb közsegélyezési tanács közreműködésével el is készült már a törvény végrehajtási utasítása.²⁰

3. Olaszország.

Az olaszországi karitas volt leghosszabb ideig mentes az állami beavatkozástól. Az egyesülés előtti Olaszországba a franciák vezették be a községi szegénygondozást. Az egészséges olasz állam szegénygondozását az 1862. évi és az 1890. évi törvények szabályozzák.

²⁰ Bővebben: Revue des Établissements et des oeuvres de bienfaisance, 1933 aug. és szept-i számában. (Hubert Lefas: Rapport sur un Projet de décret portant règlement d'administration publique pour l'application de la loi du 14 janvier 1933 relative à la surveillance des Établissements de bienfaisance privée.)

A községi szegénygondozást megelőzőleg Olaszországban is kizárólagos egyházi szegénygondozást találunk. Különösen kórházakban voltak gazdagok az olasz városok s Firenzének több, mint harminc kórháza volt. Minden nagyobb városnak volt egy főkórháza (*ospedale maggiore, grande*), amely általános jellegű volt, vagyis minden nyomorultot befogadott. Ezenkívül voltak speciális kórházak a vándorok, talált gyermekek stb. részére. Különösen az egyesületi élet virágzott. Olaszország az alapítványok országa. 1400-ig 134, 1400-tól 1524-ig további 101 alapítványi kórház s menhely létesült. Szent Lóránt (1389-1459), Borromei szt. Károly, Magnano († 1613), Ludovico Antonio Muratori (1672-1750) csodálatos munkát végeztek a szegények érdekében sok más, neves társukkal együtt. Muratori Modenában iskolát (*scuola di carifca*) alapított a szegénygondozás szabályozására. A várost kerületekre osztotta; egy-egy kerület élén megbízott állt (*deputati sopra i poveri*) s a megbízottak hetenkint üléseztek a szegénygondozás kérdéseinek megtárgyalására.

A 19. század két legnagyobb alakja Cottolengo (1786-1842), aki a nyomorultak, elaggottak részére intézeteket emelt és Don Bosco, az ifjúság szent apostola.

Jelenleg az olasz szegénygondozás fakultatív, vagyis társadalmi, amely felett az állam csak felügyeletet gyakorol. A szegénygondozás szerve a szegényügyi bizottság „*congregatione di caxità*”, amely az elnökből és 4-8, vagy 12, a községi tanács által választott; tagból áll. Ez a bizottság kezeli a szegények javára tett összes alapítványokat és hagyományokat és egyesíti a helyi jótékonykodást.

A munkaképtelen öregek befogadására kétféle intézmény szolgál: az *egyház* által fenntartott és irányított karitatív intézmények és a *polgári* intézmények, amelyeknek vezetése és adminisztrációja a világi férfiak kezében van, ai szegénygondozás ellátását azonban ezekben is az egyháziakra bízták.

A két *egyházi intézmény*, amely leginkább képviseli az egyházi kategóriát: 1. *Ja Piccola Casa delta Divina Providenza*” (*slz* isteni gondviselés kis háza), amelyet Turinban és más helyeken is a szent alapítóról „Cottolengo” néven ismernek, 2. *la Casa délie Piccole Suore dei poveri* (a szegények kis nővéreinek háza).

Az a két *polgári intézmény*, amely leginkább ismert és amely az összes hasonló célú intézmények mintájául szolgálhat, az „*il Ricovero di Mendicita*” (koldusok menháza) és az „*Ospizio di Cárít a*” (ispotály, szeretetház).

A „*Piccola Casa délia Divina Providenza*” összegyűjti magában a betegek és szegények minden fajtáját s így ez az intézmény egyetemesnek tekinthető.

Egyedül a turini ilyen intézetben 8.000 gondozott van jelenleg, akik *különböző családokra, csoportokra* vannak felosztva, különleges szerencsétlenségük, betegségük szerint. Ilyen csoportok a „fratini”-k csoportja (árva, elhagyottak stb.), „buoni figli”-csoport (hülyék, buták), az „invalidi”-csoport (munkaképtelen szegények csoportja), ezenkívül a „sordo-muti” osztály (süketnéma). A csoportok tagjai előírás szerint foglalatoskodnak. Még a legöregebbek is foglalatoskodnak, akiket csak időközönként állítanak munkába, mert folyamatos, állandó munkához erejük nincs. Ha pedig munkára már teljesen és véglegesen képtelenek, az illető család (ez esetben a rokkant osztály) *betegosztályán* helyezik el őket, ahol a Szent Vince Testvérek vagy a Nővérek veszik őket gondos és szeretetteljes ápolás alá.

Az egyes csoportoknak „*család*” névvel való jelölése a csoportok belső életét híven jellemzi, mert az egyes csoportokban a család összetartó szelleme él és ebben a gondozottak nemcsak betűszerinti alanyai egy bürokratikus szabályzatnak, hanem minden csoportot: egy lelkész vagy egy nővér szülői gondozással irányít és mint a családban a szülő, ők is úgy gondoskodnak a gondozottak legkülönbözőbb testi- és lelki szükségleteiről.

Ez a gondoskodás odáig terjed, hogy az öreg megkapja a dohányját, ha nem tud lemondani róla, a pohár borát is. Természetesen lelki szükségleteikre szintén nagy gondot fordítanak.

Ez az intézmény kizárólag *társadalmi adakozásból* végzi nagy munkáját, ami az olasz nép nagyfokú szociális érzését mutatja.

A „*Szegények kis Nővérei*” intézmény francia eredetű, Franciaországban száz, Olaszországban pedig 20 otthonnal. A Nővérek feladatai a munkaképtelen öregek gondozása. Minden otthonuk 200-300, mindkét nembeli öregnek menedéke. Az otthonok majdnem mind azonos tervvel épültek, a központban templommal s egyik szárnyukon a férfiakat, a másikon pedig a nőket helyezik el. A gondozottak családi környezetben vannak, de hetenkint egy nap kimenővel, ami a „Cottolengok”-ban nincs megengedve.

A Szegények kis Nővérei is kizárólag köz jótékonyaságból tartják fenn otthonaikat, szép eredménnyel.

Nemcsak az otthonokban, hanem a missziós területeken is folytatják a Nővérek az öregek gondozását.

A „*Ricovero di Mendicita*” polgári alapítás, amely egyedül Turinban 850 szegényt fogad be.

A gondozási költségeket részben a városok hozzájárulásából, másrészt pedig 'alapítványokból, hagyományokból fedezik. A betegeket betegszobában helyezik el, amely mellett gyógyszerár és műtőterem is van. A szegénygondozás

itt is a Nővérek feladata, csak az igazgatás és az ügykezelés a világiaké.

Az „*Ospizio di Carita*” szintén polgári intézmény, amely csak Turinban 1.500, mindkét nembeli szegényt fogad be. Fedezetül az alapítványok és hagyományok jövedelme s *hatósági támogatás szolgál*. Szabályzata egyezik teljesen az előbbi intézmény szabályaival.

A felügyeleti jogot a tartományi tanács gyakorolja és a legfelsőbb felügyeleti hatóság a minisztérium kebelében működik.

Bár Olaszországban a társadalmi jótékonykodás igen magas fokon áll, mégsem nélkülözheti ma már az állami támogatást a szegénygondozás, amely az egyre növekvő feladatokkal csak így képes megbirkózni.

4. Németország.²¹

Németországban a szegénygondozás nem állami feladatot képez, az állam csak általános intézkedésekkel áll a szegénygondozás mögött, a végrehajtást pedig a kisebb közületekre bízta. -

A segélyezés nem az illetőség, hanem a *lakhely* szerint történik; lakóhelynek pedig azt a községet tekintik, amelyben a segélyezett egy bizonyos időn át tartózkodott.

Ez a segélyezéshez megkívánt idő először 3 év, majd kettő év, most pedig már csak egy év. A *segélyezési lakhely*, a helyi szegénykötelék tartozik gondját viselni a szegénynek. A segélyezés alaptörvénye az 1870. évi június 6-i törvény, amely kimondja, hogy a valamely község szegénykötelékébe nem tartozó szegények támogatása az egyes Bundesstaatok, Provinzok, illetve a fővárosok egész területét magában foglaló Landarmenverbundok kötelessége. A lakóhely nélküli szegények voltak az ú. n. *Landarmok*, de ezeknek a nagyobb közületeknek a gondozási körébe tartoznak az elmebetegek, együgyűek, epileptikusok, siketnémák és vakok is. A segélyező lakhely elvét követi az állandó tartózkodási hely elve. (Aufenthaltsprinzip,)

Németországban a zárt szegénygondozással szemben a nyílt szegénygondozás elve diadalmaskodott.

A nyílt szegénygondozásban pedig a szegénygondozáson van elsősorban a hangsúly, vagyis az *egyéniesítés* (individualizáció) elve érvényesül. A szegény ellátásai csak segélyezés marad, ha kizárólag hivatalnok intézi a szegény ellátás feladatát. Közelebb kell jutni a szegényhez, az összes életvi-

²¹ Az egyházi és egyesületi szegénygondozást kimerítő részletességgel ismerteti Liese a már idézett művében. I. kötet. 322 s a következő oldalak.

szonyait, egyéni szükségleteit figyelembe kell venni. A közsegélyre szorulóknak mindegyikénél nem lehet ugyanazt a formát alkalmazni, mert azok mindegyikénél más és más az a hatóerő, amely a segélyre szorultságot előidézte. Éppen ezért megvalósítja a német rendszer a szegényápoló, *szegénygondozó intézményt* oly módon, hogy a szegénygondozókat a léghőmérséklet-több társadalmi osztályok tagjaiból toborozza össze, hogy annál inkább eljuthassanak a (szegényekhez, akiknek viszonyait is a legjobban ismerik).

A rendszer azonban nem vált be teljesen. Ugyan az egyéniesítés elve nagy haladást jelent a szegénygondozás terén, de az a tény, hogy a „gondozás munkáját *önkéntes ápolók* látják el nagy terhet jelent a szegénygondozás céljainak elérésében.

Az önkéntes szegényápoló 4-6 szegény gondozását, látogatását és környezettanulmányozását végezte s ez a kis körzet egyrészt oly számú ápolót tett szükségessé, hogy kellő számú jelentkező nem akadt, másrészt a foglalkozásukkal járó elfoglaltságuk is megakadályozta őket abban, hogy vállalt feladatuknak eleget tehesse.

Éppen ezek a hiányosságok termelték ki az előbbi, az ú. n. elberfeldi rendszerből a strassburgi rendszert, amely az önkéntes szegényápolók mellé a fizetett felügyelőket, a szakképzett hivatalnokokat állítja. Mivel pedig egy-egy felügyelőre nagyon sok szegény gondozása esett, nyilvánvaló, hogy képtelenek voltak ők is a rájuk bízott feladatot 100%-ban ellátni.

A régi szegénygondozás reformra szorult.

Az 1924. évi február 13-án, majd ugyanez év december 4-én és az 1928. évi március hó 29-én kiadott rendeletek²² szabályozták a szegényügyi és népjóléti gondozás újabb irányelveit.

A gondozás előfeltétele a segélyreszorultság ténye (Hilfsbedürftigkeit). Segélyre pedig az szorul, aki a kellő életszükségletet a maga és tartására jogosult hozzátartozói számára egyáltalán nem tudja megszerezni és sem mások, sem hozzátartozói nem látják el.

Érdekes az az újítás, amely a jogorvoslatban a gondozottaknak is részvételt enged. A végleges gondozói kötelektől az ideiglenes gondozói kötelek kérheti az előlegezett segélyek megtérítését. A családi lakhely állapítja meg a segélyezési végleges kötelezettséget, ennek hiányában pedig a tartózkodási hely. A családi lakhely alatt azt a helyet értjük, ahol a család lakása és állandó háztartása van. A mun-

²² Ezek a rendeletek: „Reichsverordnung über die Fürsorgepflicht” és a „Reichsgrundsätzen über Voraussetzung, Art und Mass der öffentlichen Fürsorge.“

kaképtelen szegényre szintén ezek a szabályok irányadók. Az ideiglenes gondozói kötelék 10 márkán alul előlegezett kiadásainak, segélyezésének megtérítését a végleges gondozói köteléktől nem kérheti. Úgy látszik, hogy a szegénysegélyezést szabályozó 6.000/1931. M. E. sz. rendeletünk német példára mondta ki, hogy a tartózkodási hely a lakóhelytől csak a 20 pengőn felüli kiadásainak megtérítését kérheti.

Általában a zárt szegénygondozást a társadalom, a nyílt szegénygondozást a hatóságok látják el,

A társadalmi egyesületek legtöbbjének központi szervezete van az egység biztosítására.

Azt hiszem, nem lesz érdektelen, ha az elberfeldi rendszert, amelyet Elberfeld városában 1852. július 9-én léptetnek életbe, kissé részletesebben ismertetjük.

A szabályzat bizottságot alakít, amelyet szegényügyi hatóságnak hívnak. (1. §.)

A szegényügyi hatóság elnöke a főpolgármester vagy helyettese, tagjai pedig, három évre választva, 4 városi bizottsági tag és 4 szavazóképes polgár (2. §.). A tagság elvállalása polgári kötelesség és a tagság csak tiszteletbeli lehet (5. §.). A szegényügyi hatóság tagjai a kerületi előljárók és szegénygyámok (7. §.) s a szegénygyámok a városnak házzámok szerint meghatározott csoportját, a kerületi előljárók pedig egy 14 csoportból álló kerületet kapnak (8. §.). A közsegély iránti kérvényt az illető csoportbeli segénygyámnál kell benyújtani s az a nyomozást azonnal lefolytatja, sürgős esetekben pedig kisebb pénzüsszegeket is folyósíthat. A végleges segélyezés felett a kerületi előljáróság dönt (10-12. §.). A városi szegényügyi hatóság ezeket a határozatokat megszüntetheti, megváltoztathatja (14. §.). A szegényügyi hatóság rendszeren kéthetenként ülészik (18. §.) és kötelessége a szegényebb néposztály viszonyait és elszegényedése okait kikutatni, az elszegényedés megelőzésére és megszüntetésére alkalmas intézkedéseket megtenni, vagy ily irányban javaslatot tenni. Ezenkívül összeállítja a költségvetést, átvizsgálja a számadásokat, évvégi jelentést tesz, közvetlenül beszerzi az összes természetbeni szükségleteket és ruhane-műeket (19-20 §.).

Ezekből azt látjuk, hogy a szegényügyi hatóságnak nemcsak egyszerű segélyezési feladatköre van, hanem feladata az is, hogy a szegénység gyökerét kutassa, visszamenjen a *szegénység okaira*, tehát már *megelőző* és nem utólagosan gyógyító. Ez a feladatkör nemcsak a munkaképtelenekre, hanem a munkanélküliekre is kiterjed. Éppen azért, mert a németek ezt a rendszert már *szociálpolitikai vívmánynak* tartják, görcsösen ragaszkodnak a szegénygondozásnak e

formájához, amely így nagyjából #a mai napig is fennmaradt és alkalmazásban áll.

Másik fontos sarkpontja az elberfeldi rendszernek a szegénygondozói, *szegénygyámi tisztség*, amelyet azért állítottak fel, hogy az által a szegény közvetlen kapcsolatba kerüljön a segélyező hatósággal, amelynek csak így lesz módja meglátni és kikutatni az összes szükségleteket, amelyek kielégítésével a szegény nyomorán enyhíteni, vagy azt megszüntetni lehet. Hibája azonban ennek a rendszernek az, hogy a szegény gondozása *önkéntes*, nem hivatásos, sőt azt lehet mondani, hogy a kényszer alapján áll s így szeretet, lelkesedés hiányában nem válhatta be a hozzáfűzött reményeket. Az eredményességnek akadálya volt még az is, hogy a szegénygyámokat elfoglaltságuk is megakadályozta a megkívánt munka tökéletes elvégzésében. Éppen ezért hozta be a strassburgi rendszer a fizetett felügyelőket.

Még rá kell mutatnunk arra is, hogy a segélyezés *természetbeni* a szabályzat 20. §-a szerint s ez a kikötés a szegény és a hatóság érdekeit egyaránt szolgálja.

Németország katolikus társadalmának szervezett jótékonykodását a „Deutsche Caritas verb and” fogja egybe. A Karitás Szövetség munkálkodásáról és szervezetéről érdekes képet ad dr. B. Kreutz prelátus a Rhem-Mamische Volkszeitung 1934. évi május 5-i 104. számában.

A Szövetség központja Freiburgban van. A Szövetség célja a katolikus tevékeny felebaráti szeretetnek a német katolikusok közötti erősítése, terjesztése és kimélyítése, a karitatív munkának tervszerű irányítása, az erőknak összefogása s a népjóléti gondozás minden egészséges törekvésének támogatása. Célja továbbá a nyilvános jóléti szegénygondozásnál a katolikus karitás képviselése. A Szövetség egyházmegyei karitás szövetségekre oszlik, ezenkívül pedig helyi karitás egyesületekre és egyes tagokra. A freiburgi központ az egyes munkaterületeken (Kinderfürsorge, Jugendfürsorge, Familienfürsorge, Caritaswissenschaft stb.) külön mimkaközpontokat rendezett be. Ezekben a központokban időről-időre tanfolyamokat tartanak, amelyeket az állam is elismer. A freiburgi egyetemen létesített „Institut für Caritaswissenschaft” (négy szemeszteres tanszak) egyetemi képzettséget nyújt a karitatív munka terén.

A karitatív eszmék terjesztése terén nagy szerepük van a Karitás Szövetség időközi közleményeinek (így pl. „Caritas”, „Jugendwohl”, „Krankendienst”, „Die Seelsorge”).

A német alapossággal megszervezett karitatív munka nagy eredményekkel jár s maga XI. Pius pápa a „Nova impendet” c. köriratában elismerőleg emlékezik meg a német Karitás Szövetség működéséről.

5. Ausztria.

Ausztria szegényügyének fejlődésére nagy befolyással volt a német szegényügy alakulása. A különbség csak annyi, hogy Ausztriában az *illetőségi* elv (Heimatprinzip) érvényesül a segélyezés terén. Általában ez a szegénygondozás nagy hasonlatosságot mutat a magyar szegénygondozással, aminek oka az, hogy szegényügyi törvényeink és rendeleteink erősen az osztrák törvényhozás hasonló irányú működésének hatása alá kerültek. Megtaláljuk az osztrák községi törvényben is (1862. évi III. 5-i) és az illetőségi törvényben is (1863. évi XII. 3.), amely utóbbi törvény a szegénygondozás alapelveit szabja meg, azokat a hiányosságokat, amelyeket a magyar szegényügy is magában foglal. A törvények csak a *segélyezési kötelezettséget* állapítják meg, de alanyi jogot nem statuálnak. Amint dr. Csorna Kálmán is megállapítja: „Ausztriában a hatóságoknak ugyancsak a törvény által megszabott abstract kötelessége áll fenn a szegények támogatására, ámbátor e kötelezettségnek megfelelő subjektív igény szerfelett nélkülözi az érvényesítéshez szükséges, azt a konkretizálást, aminek folytán azt mint alanyi jogot jelölhetnénk meg.”²³

A segélyezés módját és mérvét a hatóságok állapítják meg, *szabad mérlegelés alapján*. A szegényügy kereteit az állam adja meg, de ellátását a kisebb közületekre hárítja át. A segélyezés költségei az illetőségi községet terhelik, amelyekkel szemben a tartózkodási helynek az előlegezett segélyekre nézve visszatérítési joga van. A segélyezés előfeltétele a szegénység s ez a segélyezés a *szükséges tartásra* terjed ki. A szegényügyre vonatkozó *általános alaptörvényeket* a szövetségi törvényhozás hozza meg (1920. X. 1. törv.), míg a *részletes szabályozás* a tartományok joga. A szegénygondozás elsősorban a *szegényházi ápolásban* áll s csak másodszorban következik a nyílt szegénysegélyezés, amely pénzübeli és természetbeni lehet. A szegénygondozás szervei a községi előljáró, a szegényügyi bizottság, de megtaláljuk a *szegényatyát, szegénytanácsost is*.

A nyílt szegénygondozás lakbér, tüzelő, ruha, élelmiszer segélyből stb. állhat, míg a szegényházi ellátás az ételmezést, a tiszta lakást, világítást, fűtést, egyszerű ruházatot, fehérneműt, gyógyszereket és a gondozott halála után szerény temetést nyújt. Nagyobb szegényházakban külön intézeti orvosok is vannak. A szegényházi felvétel a tanács útján történik. A bécsi szegényházak a lainzi kerületben vannak, összesen 6.000 személyre berendezve. Ezekben a szegényházakban gondozzák az öregeket és a 14 éven felüli gyógyít-

²³Dr. Csorna Kálmán: id. mű. 56. oldal.

hatalatlan betegeket. A nem bécsi illetőségű szegények tartásdíját az illetőségi községtől behajthatják. A koldulás egész Ausztria területére tilos.

A szegénygondozás a tanácsban van összpontosítva. Az egyes kerületekben vannak a „Fürsorgeinstitute”-k, amelyek élén az abba a kerületbe tartozó szegénytanácsosok közül választott elöljáró áll. Minden kerületbe meghatározott számú egyént hívnak meg a szegénytanácsosi tisztségre, amelyet nők is betölthetnek.

A szegényekről központi nyilvántartást vezetnek. A karitatív tevékenységet a Caritasverband (szövetség) fogja egybe. Ez a szövetség nemcsak Bécsben, hanem egész Ausztriában nagyarányú munkálkodást folytat a szegénygondozás minden terén. A szövetség kötelekébe számtalan kongregáció, egyesület tartozik. A „Caritasverband” székhelyei: Bécs, Linz, Szt. Polten, Salzburg, Klagenfurt, Graz, Innsbruck, Feldkirchen; a burgenlandi szövetség központja Bécsben van.

A szövetségnek 1931-ben 250.000 tagja volt, de azóta rohamosan emelkedik ez a szám. A szövetségek központja Bécsben van; elnökét háromévenként a szövetségi elnökök közül választják.

Hogy milyen arányú ez a munkásság, arra következtethetünk a szövetségek kebelében működő egyesületek nagy számából is. Ilyenek: Szt. Vinzenz Verein, Hilfsverein für Lungenkranke, Kinderfürsorgeverein, „Maria Josephinum”, Verband der christlichen Hausgehilfinnen stb., amelyek mind ingyenesen állnak a rászorulóknak rendelkezésére.

A havi gyűlések főcélja a tiszteletbeli munkakör kiegészítése és a segélynyújtás módjainak megbeszélése. A caritás-központ mindennemű tevékenységében összhangot keres az állami, hatósági segítő tevékenységgel.

A bécsi Caritasverband 1933. évi bevétele 1,783.47.12 S, kiadása pedig 1,759.58.87 S. volt.

A gondozás költségeinek fedezetére a szegényalap, adományok, büntetéspénzek stb. szolgálnak.

6. Szegénygondozás a külföld más államaiban.

Svájcban a zárt gondozással szemben a *nyílt szegénygondozást* részesítik előnyben. A végrehajtó szervek a községi tanács, a szegényügyi bizottság; fellebbviteli fórumok, a kerületi hatóság, a kormányzó tanács és a kantonok szegényigazgatósága. Nagy harcot vív az illetőségi és lakóhely elve s egyes kantonok máris a lakóhely elvét valósították meg a szegénygondozásban (így Zürich, Bern, Luzern stb.).

A szegénygondozás költségeit a községek fedezik a szegényalapról, adományokból stb. és állami hozzájárulásokból.

Igen fejlett a társadalmi jótékonykodás, amely a hatósági gondozás hiányait pótolja szép sikerrel.

Spanyolországban *fakultatív* szegénygondozás van; itt úgyszólván teljesen a társadalmat terheli a szegénygondozás ellátása. A magánjótékonyági intézetekkel az ú. n. *tartományi bizottságok* tartják fenn a kapcsolatot. Szegény gondozási törvényt nem is találunk Spanyolországban, csak rendeleteket, amelyek az állami felügyelet módját és a társadalmi munka összefogását célozzák.

Hollandia szegénygondozása szintén *társadalmi, központi irányítás nélkül*. A szegénygondozásban az az elv érvényesül, hogy az állam csak akkor szólhat bele a szegénygondozásba, ha a társadalom nem tudja ellátni azt. Ugyan van szegény tanácsa a holland városoknak, de az is csak egy-egy városra terjed ki s az országos szervezettséget távolról sem biztosítja. A segélyezésre a tényleges *tartózkodási* hely köteles s a segélyezésnek a szükséges fenntartásra kell kiterjednie. A községekben az ú. n. polgári egyesületek látják el a szegénygondozást, azonban a helyi hatósággal bizonyos vonatkozásokkal kapcsolatban függő viszonyban vannak. A társadalmi szegénygondozás keretét itt is egyre szűkülnek s az állami támogatás emelkedésével egyre inkább odafejlődik a társadalmi szegénygondozás, hogy a *hatósági szegénygondozás* előtérbe nyomul, annál is inkább, mert egyre emelkedik az állami támogatás összege, amely az állami beavatkozást, ellenőrzést és irányítást parancsolólag előírja.

*

Ezekben adtuk rövid vázlatát a külföldi államok szegénygondozásának, amely, mint láttuk, részben *hatósági*, részben pedig *fakultatív, társadalmi* szegénygondozás.

Általában megállapíthatjuk, hogy csak a segélyezési *kötelezettség* áll fenn, de a szegénynek segélyre igénye nincs.

Láttuk a Szegénygondozás rendszereit: *a zárt szegénygondozást* (Anglia), *a nyílt szegénygondozást* (Németország) és a szegénygondozás vegyes rendszereit is.

A szegénygondozás alapelvei és követelményei mindeütt azonosak: az ideiglenesen, átmenetileg segélyező községnek visszatérítési igénye van az állandó segélyezésre köteles községgel szemben, a közsegélyezés bizonyos hátrányokkal jár az állampolgári jogok gyakorlása terén is (szavazati jog stb.), a segély csak a legszükségesebbre, az élet fenntartására szorítkozhatik és a közsegélyezésről csak akkor lehet szó, ha a szegény, a segélyre szorult saját erejéből, vagy hozzátartozói támogatásából magát fenntartani nem képes.

Örvendetes az a tény, hogy a szegénygondozás útjai mindinkább a teljes *egyénesítés* felé haladnak és az a fel-fogás az irányadó, amely az összes szükségleteket biztosítani akarja a szegényeknek.

A szociálpolitika külföldi állása, előrehaladása miatt kisebbedik azoknak a segélyre (szorultaknak a száma, akiknek ellátása a szűkebb értelemben vett szegénygondozás feladatkörébe tartozik; de még *a legfejlettebb szociálpolitika mellett is lesz koldusügy, kolduskérdés* azokra nézve, akik kiesnek a szociálpolitika megelőző tevékenységéből.

Különösen pedig szükség van szegénygondozásra nálunk, ahol még csak halvány körvonalakban! bontakozik ki a külföldétől évtizedekre elmaradt szociálpolitikánk s így *a munkaképtelen aggok támogatási köre oly* széles, hogy ezzel a kérdéssel foglalkozni s a helyes megoldásra törekedni nem hiábavaló és szükségtelen törekvés.

II RÉSZ.

A magyar szegénygondozás története.

I. FEJEZET.

A szegénygondozás a községi törvény előtt.

A magyar szegényügy tárgyalásánál az első, ami szemünkbe ötlik, szegényügyünk fogyatékosága és elmaradottsága a külföldi szegényügyi szervezetekkel és fejlődéssel szemben. Csak itt-ott látható a magyar szegénygondozás mezején egy-egy vigasztaló jelenség, amelyből megállapíthatjuk, hogy szegénygondozás hazánkban is volt és történtek kísérletek a szegények felkarolására. Egységes és rendszeres szegény gondozásról azonban nem lehet beszélni, s annál kevésbé államilag irányított hatósági szegénygondozásról, amely már csak akkor jelentkezett, mikor a körülöttünk levő államok mérföldekekkel, évtizedekkel, sőt egynéhány, évszázadokkal is, megelőztek bennünket.

Így a szegénygondozás teljesen az egyházra, a városi polgárságra és a magánosokra hárult, akik – bár minden tőlük telhetőt megtettek, – mégis, központi irányítás, szervezet és támogatás nélkül, egységes és átfogó munka végzésére nem voltak képesek. Ha ehhez még hozzávesszük azt, hogy hazánk évszázadokon keresztül idegen hordák Európa ellen intézett támadásainak kivédésében vérzett, majd a törökidő és hódoltság borzalmait szenvedte át, nem is csodálható, hogy a békés fejlődés nem bontakozhatott ki. Az ország három részre szakadt testén nyomorgó szegényekről így nem is gondoskodhatott a magánjótékonykodás sem kielégítően, mert hiszen a közbiztonság siralmas helyzeténél fogva senkinek sem volt a vagyona, vagy élete biztonságban. A folytonos belső villongások és a külső ellenségeikkel való harcok között nem jutott idő és érdeklődés a szegények gondozására, bár hazánk államisága jóval régebből datálódik, mint a fejlettebb szegénygondozással dicsekvő s körülöttünk fekvő országoké.

Az *egyházi szegénygondozás* már Szt. István idejében megkezdődött. A szegénygondozás frank mintára az egyház kezében volt. A negyedelés: a megye vagyonának, amely a püspök keze alatt állott, négy részre osztása hazánkban is

megvolt, magával hozta ezt a gyakorlatot a papság külföldről, ahol a negyedelés már évszázadokkal előbb divott. Ugyancsak megvolt a pápi tized is, amely a szegények szükségleteinek fedezésére szolgált s amelyet Szt. István is kötelezőleg előírt törvénykönyvében. Az egyházi vagyon első része a püspöké, második része a papságé, harmada: része a szegényeké, negyedik része pedig az istentiszteletek céljait szolgálja. Ez a negyed szolgált tehát a kezdetleges szegénygondozás szükségleteinek fedezésére.

A szegénygondozás külföldön az alamizsnázkodással és a kórházépítéssel kezdődött s amint láttuk az előzményekben, voltak oly an országok, amelyekben a szegénygondozás a kórházakban érte el tetőpontját (Olaszország). Nálunk a XII. századvégén találkozunk először a *kórházakkal* illetve ebből az időből maradtak ránk adatok kórházak létezéséről; bár valószínű, hogy ár előbb is voltak. II. endre idejében – adataink szerint – már több beteg- és *szegény gondozó intézetünk* volt. Ugrin kalocsai érsek Bácsban alapított 1218-ban kórházat s annak vezetését a ciszterciákra bízta. A *János-lovagoknak*, Johannitáknak több rendházuk volt, s minden rendházban kórházat és gyámházat tartottak fenn. A Szt. Margit legendában említett Szt Erzsébet-kórház valószínűleg szintén ennek a lovagrendnek a kórháza volt. Az ő kórházuk állott fenn Egerben is s feljegyzéseink szerint Kilit püspök 1240-ben állította helyre. Tudunk a szebeni kórházról, melyet a ciszterciek vezettek és ahol a szegények, betegek ápolást, az utasok pedig gondozást kaptak. Ezenkívül kórházaik voltak Budán, Kelenföldön és a „melegfürdőknél”, Székesfehérvárott, Curgón, Esztergomban, Varasdon, Nagyváradon, Galgócon, Szokolczán, Kassán és Újbányán. Nemcsak a jelentkezőket részesítették ápolásban, hanem fel is *keresték* a rászorulókat és az elhagyottakat.

Ezek a kórházak a XIII században a Johannita rendtől a Szt. Lélek rendjének kezelésébe mentek át. A kórházügy a XV. században tovább fejlődik s az ország keleti részén egymásután emelkednek a bélpoklosok befogadására a „poklos házak”, amelyeket később a ragályos betegek kórházává alakítottak át.

A kórházak a *zárt szegénygondozás* eszközei voltak, ahol a beteg és egyedülálló szegényeket gondozták. A külső szegények gyámolításában előljártak az egyházi férfiak, különösen pedig a *szereztesek*. Ezek közül a bencések Szt. István idejében, a ciszterciák 1142-ben (II. Géza), a premontreiek 1179-ben (III. Béla) telepedtek le. A pálos-rendet Özséb esztergomi kanonok alapította, szabályait 1308-ban a pápa is

¹ Dr. Gicz József: „A kat. papság érdemei hazánk és az emberiség történetében” c. műve után. (60. oldal.)

megerősítette. A Szt. Ferenc-rend 1228-ban jött Egerbe. A szerzetesrendek kolostorai mindig *mentsvárak voltak* az éhes és fáradt embernek a szegények segélyezésében nagy érdemeik vannak. Minden kolostorban kórház is volt & környékbeli betegek, vagy beteg vándorok részére. A világi papság szintén azon volt, hogy a szegénygondozás ügyét előbbre vigye s ezt kórházak létesítésével igyekezett elérni. *A püspöki székhelyeken* fordítottak legtöbb gondot a szegényekre, mert a püspöknek (páter pauperum) egyik legfőbb gondja a szegények segélyezése volt. A püspök jobban tudott hatni a polgárságra is, amely a lecsökkenő tized és szegénynegyed jövedelmét szívesen egészítette ki, tehát a társadalom is a szegényügy szolgálatában áll. Különbösen is azt tapasztaljuk, hogy a társadalmi jótékonykodás is a szegénygondozás szinte elválaszthatatlanok egymástól. Megnyilvánult ez a társadalmi együttműködés a jótékonycélú hagyományokban is. A szegénygondozás terén működött a Szt. Lélekről nevezett jótékony társulat is.

Az újkorban megindult a városokban a szegényügy *önálló szervezése*. A szegényügy önálló szervezése annak a felfogásnak az eredménye, amely szerint a szegényügy irányítása és ellátása a város feladata s ezért azt egyházi felügyelet nélkül, önállóan kell a városoknak intézniük. Az egyház a megszorodott szegényügyi teendőket a maga adminisztrációjával úgy sem tudta volna már egyedül ellátni a városokban s így a városok szegény gondozói tevékenységére szükség is volt. A városi alamizsnák kezelése teljesen a városi hatóságokra volt bízva. A céhrendszer a *rendi önségélyt* alkotta meg azáltal, hogy „bizalmas” egyesületet alkotott az élet összes közös céljaira. Ezt a bizalmas egyesület minden szükségben ott állott a céh tagjai mellett, a betegeket és szegényeket könyöradományokkal támogatta, a szegény beteget pedig eltemettette. A városi polgárság is mindinkább belekapcsolódott a szegények támogatásának munkájába. Elemi csapások esetén rendezett gyűjtések (alkalmával, de normális viszonyok között is, szívesen adakoztak. Mindinkább szaporodtak a *jótékony adományok* és *hagyományok*, amelyek a városi szegények ellátását az egyház alamizsnakodásával kiegészítve, nagyjában biztosították is. A társadalmi munka intenzivitását jelzik a folyton szaporodó jótékony társulatok is, amelyek jelentős munkát végeztek a szegények támogatásában.

Az egyház, társadalom és a városig hatóságok tehát a szegénygondozás terén megtették mindazt, amit központi irányítás nélkül a zavaros viszonyok közepette tenni lehetett. Még a központi irányítás, a szegényügyi törvény hiánya mellett is többet eredményezett volna ez a munkálkodás, ha

a folytonos háborúskodás, a török hódoltság következtében a lakosság ereje ki nem merült volna. Akkor azonban, amikor máról-holnapra földönfutóvá lett a földesúr, mikor másnak aratott a jobbágy, a polgárságot pedig állandóan sarcolták, hol a török, hol a német, hol a magyar; nem lehet csodálni, hogy a magyar szegénygondozás ügye kátyúba került.

Később pedig, mikor a helyzet tisztázódott, hiányzott az állami gondoskodás.

A törvényhozás nem tartotta szükségesnek a szegényügy rendezését s teljesen a városokra hagyta a szegénygondozás terheit és a szegényügy szervezetének kiépítését is. A monarchia másik tagja, Ausztria, s az 1862-ben megalkotott községi törvénnyel szintén a községekre hárította a szegénygondozást. A segélyezés az illetőségi község feladata. Amint ebből látjuk, Ausztria! is elég későn kezdte meg a szegényügy szabályozását, e szabályozásban kizárta az állami gondoskodást és a szegénygondozás költségeivel a községeket terhelte meg. Ezekből látszik, hogy a szegényügy rendezésére irányuló rendelet és törvényeink az osztrák példát tartották szem előtt, ami által a magyar szegényügy megszervezése is helytelen irányba terelődött.

Az első fecske a kiegyezés évében jelentkezett. 1867-ben megjelent a belügyminiszter *4682/1867. sz. rendelete*, amely a *koldulási megszüntetése* végett felhívja a törvényhatóságokat, hogy a munkaképeseket juttassák keresethez, a községeket pedig utasítsák arra, hogy *munkaképtelen szegényeiket* maguk tartsák el.

Az 1871. évi *XVIII tc.*, amely „a községek rendezéséről” szól a 22. § 9. pontjában kimondja: „kezeli a tűz- és közrendőrséget és a szegényügyet”, a 131. §-ban pedig így szól: „Amennyiben a jótékony intézetek segélyezés egyesek könyöradománya a községek szegényeinek ellátására elegendő nem volna, a község a helyi viszonyokhoz képest gondoskodni tartozik a községben illetékes mindazon szegények ellátásáról, akik magukat közsegély nélkül fenntartani nem képesek.” A község „anyagi erejének kimerültével” kivételesen a törvényhatóság s ha az sem bírná, az állam segítségét is igénybe veheti. A szegények létszámáról és a szegényügyre vonatkozó intézkedéseiről a község minden év végén tartozik jelentést tenni a törvényhatóságnak. Ugyancsak kötelesek az általuk fenntartott jótékony intézetek igazgatására rendesen felügyelni s azoknak számadását évenként a tavaszi közgyűlésen pontosan megvizsgálni. A kezelésük alatt álló alapítványokat rendeltetésüknek megfelelően s ugyanolyan gonddal tartoznak kezelni, mint a saját vagyonukat. Évenként rendes kimutatásokat és számadásokat kell a közgyűlés elé terjeszteni az alapítványokról.

Az 1872. évi XXXVI. tc. 105. §-a fővárosra nézve is előírja a szegények *kisegítő segélyezésének* szükségességét. Utasítást tartalmaz a *szegények nyilvántartására es a kórházi és ingyen gyógyszer kiszolgáltatására.*

További fejlődést jelent a 8.803/1872 belügyminiszteri rendelet, amely a segélyezésre vonatkozó utasításokat ad. Intézkedik a segélyezési községbe illetékes szegények *segélyezési költségeinek* az illetőségi község általi viseléséről, valamint az idegen illetőségű segélyezettek részére kifizetett segélyeknek az illetőségi községükkel szembeni érvényesítéséről. Elrendeli, hogy amennyiben a község az összes bevételeivel arányban álló összeget a szegényügyre fordítani nem tudná, köteles „*szegény alap*”-ot létesíteni a törvényhatóság kezelése és felügyelete alatt.

Az 1875. évi 111. te. 8., 9. §-ai és az 1876. évi XIV. te. 71. §-a pedig kimondja, hogy a nem közveszélyes, gyógyíthatatlan elmebetegek, az ártalmatlan bárgyúk, hülyék és buták vagyontalanságuk, illetve az eltartásukra köteles hozzátartozók vagyontalansága esetén *azilletőségi község eltar-tására* esnek.....

Befejezi ezt a fejlődést a *községi törvény (1886. évi XXII. te.)*, amely szintén a községek szegénygondozási kötelezettsége mellett tör lándzsát. Ezzel az állam jelentős költségektől mentesült, viszont a fejlődő községekre súlyos teher szakadt.

A községek segélyezési kötelezettségéről a törvény 145-147. §-ai szólnak:

145. §. *Amennyiben a jótékony intézetek segélye és egyesek könyöradománya a község szegényeinek ellátására elegendő nem volna: a község a helyi viszonyokhoz képest gondoskodni tartozik a községben illetékes mindazon szegények ellátásáról, kik magukat közsegély nélkül fenntartani egyáltalában nem képesek.*

Ha az ellátás csak a községi lakosok rendkívül súlyos túlterhelhetésével eszközölhető, a község kivételesen a törvényhatóságnak s ha ez nem bírná, az államnak veheti igénybe segélyét.

Minden község a *szegények létszámáról* s a szegényügyre vonatkozó intézkedéseiről az illető törvényhatóságnak minden év végével tüzetes *jelentést* tesz.

Az ugyanazon törvényhatóság kebelében lévő *több község a szegények ellátása céljából* a törvényhatóság jóváhagyása mellett *egyesülhet*, sőt a törvényhatóság azt is elrendelheti, hogy a területén fekvő összes községek ezen célból egy egységes szegényalapot létesítsenek.

Az ezt elrendelő határozat ellen a belügyminiszterhez

fellebbezésnek van helye s ilyenek nem léteben is annak jóváhagyása szükséges.

146. §. Minden község köteles az általa fenntartott jótékony és közművelődési intézetek igazgatására rendesen *felügyelni* és azoknak számadásait évenként a tavaszi rendes közgyűlésen pontosan megvizsgálni.

147. §. Kötelesek a községek a kezelésük alatt lévő alapítványokat is rendeltetésüknek megfelelőleg ugyanolyan gonddal kezelni, mint saját vagyonukat.

Ezekről évenként rendes kimutatás és számadás terjesztendő a közgyűlés elé.

Az illetőségről ugyancsak a községi törvény rendelkezik, amely az 5-16. §-okban foglalkozik az illetőség tárgyalásával.

Az 1898 évi XXI. tc. a szegénybetegek ápolását, szállítását s gyógyszerekkel való ellátását állami feladatkörbe utalja s az így felmerülő költségek fedezetére felállítja az „*Országos Betegápolási alap*”-ot, amelynek jövedelmi forrása az országos betegápolási póttadó.

Ez az alap viseli a bel- és külföldi kórházakban és gyógyintézetekben ápolt magyar állampolgárok után felmerült és bármilyen viszonylatban be nem hajtható költségeket az igazolt szegények részére hatósági orvos, vagy megbízott magánorvos által rendelt gyógyszerek és gyógyászati segéd-eszközök költségeit, a bujakóros és trachomas betegek ápolási és szállítási költségeit: stb. Ugyancsak e törvény 8. §-a a bármilyen viszonylatban meg nem térülő költségek fedezésére kötelezi „a községeket, amikor kimondja, hogy a község köteles a kórházi, vagy gyógyintézeti ápolásban nem részesülő, vagy arra nem minősített betegekről gondoskodni; továbbá köteles gondoskodni a kórházakból és gyógyintézetekből elbocsátott gyógyíthatatlan, vagy gyógyíthatatlannak nyilvánított, de nem közveszélyes elmebetegek, továbbá az ártalmatlan hülyék, süketnémák, vakok, nyomorékok eltartásáról.

A törvény végül felhatalmazást adott a belügyminiszternek, hogy a *közsegélyezés mérvét és módjai* rendeletileg szabályozza. A belügyminiszter által kibocsátott 51.000/1899. számú rendelet kötelezi a községeket, hogy egy éven belül a közsegélyre szorultak segélyezésének, gondozásának és ellátásának módja és mérve tárgyában szabályrendeletet alkossanak. Elrendeli a *szegénykataszter*, nyilvántartás vezetését az illetőségi, valamint a szegény személyi viszonyaivá és hozzátartozóira vonatkozó adatok feljegyzésével.

A törzskönyvbe kerülnek az *eseti segélyezettek* is, A segélyezéssel egyidejűleg a község folyamatba teszi az eljá-

rást az ismeretlen illetőségű szegények illetőségi helyének megállapítása végett.

Elsőfokú hatóság a főszolgabíró, polgármester, törvényhatósági város kapitánya, Budapesten a kerületi előljáró. Fellebbezési fórumok az alispán, közigazgatási bizottság, a törvényhatósági városokban és Budapesten a tanács. A közigazgatási bizottság határozatai ellen a közigazgatási bírósághoz panasznak van helye.

A rendelet értelmében a segélyezés mikéntje a *község anyagi eszközeitől és a helyi viszonyoktól függ, de* a mellett figyelembe kell venni a *segélyezett testi és erkölcsi állapotát s egyéb körülményeit.*

A gyógyíthatatlan betegeket s a nem közveszélyes elmebetegeket pedig a gondozásukra alkalmas intézetben kell elhelyezni, s ha ilyen intézetek nem állnának rendelkezésre, azokról a megalkotandó szabályrendeletben gondoskodni kell. A költségeket az illetőségi község viseli s más községek által a kötelékébe tartozó szegényekre fordított kiadásokat megtéríteni tartozik,

A felügyeletet és ellenőrzést a községi elől járó gyakorolja, de megfelelő, képzetesebb emberre bízhatja. A községi és körorvosok kötelesek a szegényeket időnként felkeresni és tapasztalataikról jelentést tenni.

A községek a törvényhatósághoz, a törvényhatóságok pedig a belügyminiszterhez: tartoznak jelentést tenni minden év végén.

Az 5180/1926. M. E. sz. rendelet 13. §-a és a 103.300/1926. M. M. sz. körrendelet ismételten kimondják, hogy az intézeti ápolásban nem részesülő, gyógyíthatatlan szegénybetegek, hülyék, vakok, siketnémák és nyomorékok gondozása az illetőségi község, vagy térítési igénnyel a tartózkodási hely községe feladatkörébe tartozik.

A községeket és városokat terhelő szegényügyi kiadások fedezéséről szól a m. kir. népjóléti miniszternek a belügyminiszterrel egyetértőleg kiadott 2926. évi 72.100 számú körrendelete. A körrendelet kimondja, hogy „az 1886. évi XXII. te. 145. §-a, illetőleg 164. §-a. továbbá az 1898. évi XXI. te. 8. §-a, valamint ezeknek a törvényszakaszoknak a végrehajtása tárgyában kiadott rendeletek értelmében minden község és város *közsegélyre szoruló szegényeiről gondoskodni tartozik.*” Megállapítja továbbá, hogy az 1422/1889. B.M. sz. körrendelet szerint minden község (város), a saját területén közsegélyezésre, vagy közellátásra szorult egyénekről a törvény értelmében az illetőségre való tekintet nélkül gondoskodni tartozik az illetőségi községgel szembeni visszatérítési jogigényével. Mivel egyes községek és városok nem gondoskodtak a kellő fedezetről és fontos érdekek fű-

zódnek ahhoz, hogy a községeket terhelő szegénygondozás fennakadást ne szenvedjen, továbbá, hogy a kellő előrelátás és a köteles gondosság alkalmazásával az – legalább is a törvényszabta keretekben – teljes mértékben érvényesüljön, elrendeli, hogy a községek és városok a területükön. tartózkodóm közsegélyre jelentkezőkről és az abban részesülőkről *pontos nyilvántartási* vehessenek. Ez a nyilvántartás lehetővé teszi a községeknek a szükségletükről való megfelelő gondoskodást és a rendkívüli szegényügyi kiadások fedezésére szolgáló szegényalap fenntartására és növelésére szükséges összegek megállapítását. Az évi költségvetésbe olyan összegeket kell felvenni, hogy a fent említett nyilvántartás alapján összeállított szükségleti kimutatás szerint a jövő év szegényügyi kiadásaira és a szegényalap megfelelő fenntartására fedezetet nyújtson. A költségvetés szegényügyi tételeit meg kell indokolni és az indokoláshoz csatolni kell a szegényügyi nyilvántartás adatai alapján készített szükségleti kimutatást. Amennyiben ezek a kiadások csak a *szűkebbkörű szegényügyi gondozás* feladatainak ellátása körül merülnek fel, mert a tételes törvényen alapulnak, fedezetéről a községeknek elsősorban és minden körülmények között gondoskodniuk kell. Ezen túlmenőleg, ha anyagi ereje bírja, köteles a község a tágabbkörű népjóléti, gondozás (anya- és csecsemővédelem, gyermekvédelem, népélelmezés, foglalkoztatók felállítása, lakásügy, népegészségügy stb.) ellátására is kiterjeszteni figyelmét.

Felhívja a költségvetést jóváhagyó hatóságokat, hogy a szegényügyi költségvetés tételeit fokozott figyelemmel vizsgálják át. Az alispánoknak kötelességévé teszi, hogy a kis- és nagyközségek, valamint a rendezett tanácsú városok költségvetéseinek tárgyalásánál szigorú bírálat tárgyává tegyék, vajjon a szegény ellátására a községek költségvetésébe felvett összegek akként vannak-e megállapítva, hogy azokból a községek (városok) törvényszerű szegényügyi kötelezettségeiknek előreláthatólag eleget tudnak-e tenni. Erre nézve támpontul szolgálnak a költségvetés indokolása, a szegényügyi szükségleti kimutatás és az évvégi tüzetes jelentés. A vármegyék alispánjai összegezik évente a községek és a rendezett tanácsú városok évi szegényügyi jelentéseit s a miniszterhez jelentést tesznek. Ugyancsak jelentést kell tenniök a költségvetés kapcsán a törvényhatósági joggal felruházott városoknak is. Utal a rendelet arra is, hogy a törvényhatóságnak az 1886. évi XXII. te. 145. §-a értelmében másodlagos kötelezettsége a szegényügyi költségek fedezéséről való gondoskodás. Éppen ezért a törvényhatóságoknak gondos figyelemmel kell kísérniök a területükön lévő községek szegényügyi szükségleteit és teherbíró képességét s ahol

szükséges, a községeknek a szegényügy ellátása céljából való egyesülését el is rendelhetik és ha kell, azt el is rendelik.

Törvényeink és rendeleteink gondoskodnak arról is, hogy a rendőri büntetőbíróóságok kihágási ítéleteivel kiszabott pénzbüntetés felerészben a szegényügyi költségek fedezésére „„szolgáljon. A szegényalap javára szolgál a tisztviselők rendbírságából és a széksértés miatt kiszabott pénzbüntetésből befolyó összeg is. Ugyancsak szabályozva van a „szegényjog is. A szegényjogon való perlés, a szegénységi bizonyítványon”„ alapuló kedvezmények mind a szegény érdekeit szolgálják.

A szűkebbkörű szegénygondozás ezek szerint már feltehetően a községek feladata, s annak fedezetéről költségeté- sileg tartozik gondoskodni. A közsegélyezés feladatainak el-» látása, hacsak a munkaképtelen aggok gondozása és a gyógyíthatatlan betegek, nem közveszélyes elmebetegek ellátásáról van szó, nem veszélyezteti a községek költségvetésének egyensúlyát. A 72.10011926. évi N. M. M. sz. rendelet azonban már elvárja a községektől, hogy tágabb értelemben vett szegénygondozást, vagyis a népjóléti teendőket (anya- és csecsemővédelem, gyermekvédelem stb.) ellássák, ha anyagi erejük képessé teszi őket arra s amint látjuk, valóban a súlyosan megterhelt városok látják el a kizárólag állami feladatot képező népjóléti teendőket.

Azelőtt az egészséges szegényekről való gondoskodás szükségessége nem is merült fel olyan mértékben, hogy a községek részére súlyos megterhelést jelentett volna. A községi törvény 145. §-a eléggé el nem ítéhető módon csak szegényekről beszél, *egybefogva az egészséges, munkaképes és a munkaképtelen szegényeket.* De míg a munkaképtelenekről való gondoskodás elsősorban kötelezettsége a községeknek, addig a többi szegények támogatása a *társadalmi jólétkönyságtől függ. Ezzel a rendelkezéssel a segélyre szoruló az élet kivetettje lett, aki sehol sem talált kiutat nagy nyomorában. A községeknek a megnövekedett népjóléti feladatok ellátására fedezete nem volt és így a rászorulókat nem is tudta segélyezni, vagy csak alig számbavehető módon. Azért nagyon helyesen állapítja meg Forbáth², hogy „sokkal jobb lett volna, ha a felnőtt, egészséges szegényekről egyáltalán nem volna törvényünk, akkor legalább a szegényügy rendezésének okszerű szabályait a szokás alkotta volna meg és az állam nem került volna abba a kényszerhelyzetbe, hogy az önmaga alkotta jogszabályok betartásáért polgárait szakadatlanul büntesse.” Nagyon helyes ez a megállapítás, amely arra céloz, hogy azok az egészséges szegények, akik-*

² Dr. Forbáth Tivadar: id. mű 49. old.

ről a község gondoskodni nem tud, a polgárokat zaklatják koldulásukkal szakadatlanul.

Amikor pedig a gazdasági helyzet rosszabbodásával egy-másután jelentkeztek a különböző népjóléti feladatok, sietett „a 72.100/1926. N. M. M. sz. rendelet kijelenteni, hogy ezek a merőben állami kötelezettségek szintén a községek feladatát képezik.

A községi törvény különbséget nem tevő intézkedése tehát helytelen irányba terelte az egész magyar népjóléti gondozást is. Pedig a kisebb közületeknek e feladatok ellátásával való súlyos megterhelése káros a községekre, amelyekre elviselhetetlen terhet jelent, eredménytelen is, mert semmi rendszert nem találunk s árt a szűkebb értelemben vett szegénygondozásnak is. A szociálpolitika és a szűkebb értelemben vett szegénygondozás szoros kapcsolatban vannak egymással. Minél hiányosabb a szociálpolitika, annál inkább növekszenek a szegénygondozás terhei mert a *prevenció hiánya mindig több embert ver le az életszint alá és kényszerít arra, hogy közsegélyért folyamodjon*. Egy ország gazdasági prosperitása, vagy helyes irányban fejlődött szociálpolitikája a szegényügy költségeinek *arányos csökkenését* vonja maga után. A munkanélküliség, a szociális biztosítás hiánya stb. mind azt eredményezik, hogy a munkaképes szegény nem képes a legjobb akarat mellett sem gondoskodni hozzátartozóiról, akiknek eltartására kötelesek; kénytelen lesz azokat hatósági támogatásra bízni s maga is hatósági támogatásért folyamodik. Mivel pedig a munkaképesek támogatása is községi feladat; a munkakör és a költségek megsokszorozódnak s annak eredményeképp – a csökkenő fedezet mellett – sem a munkaképtelen, sem a munkaképes szegény nem jut megfelelő támogatáshoz. Az „ahány ház, annyi szokás” elve talán sehol sem érvényesül jobban, mint a szegénysegélyezésben; de másként nem is lehet, mert *segélyezési norma nincs*. A községi törvény 145. § a azt mondja, hogy a „község, a helyi viszonyokhoz képest” tartozik gondoskodni a szegényeiről; az 51.000/1899. B. M. sz. rendelet pedig kimondja, hogy a rászoruló gondozásának mérve és módja a község anyagi helyzetétől és a helyi viszonyok figyelembevétele mellett a közsegélyre szorult testi és szellemi állapotától, személyi körülményeitől, különleges életviszonyaitól függ. E mellett a hiányos körvonalazás mellett nem lehet csodálni, hogy a legtöbb község arra törekedett, hogy szegényei ellátására és gondozására minél kevesebbet kelljen fordítania s ennek következtében a segélyből magát fenntartani nem tudó közsegélyezett *koldulni volt kénytelen* és így szintén a társadalmat zaklatta.

Különös nehézségeket okozott az *illetőség elve* is. A se-

gélyre szoruló illetőségének megállapítása sokszor hosszú évekig tartott, végnélküli vitákra vezetett, mert nagyon sok község, hogy a költségektől szabaduljon, tagadásba vette a segélyezett illetőségét. Amikor végre sikerült az illetőség megállapítása, a segélyeket előlegező község azért nem tudott a tartás díjakhoz jutni, mert azok időközben annyira felszaporodtak, hogy az illetőségi község csak részletekben tudott fizetési kötelezettségének eleget tenni. Ezeket a nehézségeket ugyan igyekezett megszüntetni a m. kir. belügyminiszter 172.524/1913. sz. rendelete, amely felhívja a községeket, hogy a közeilátásba vett egyént, már költségkímélés céljából is, vegyék át a vélelmezett illetősége alapján, de az a rendelet távolról sem szüntette meg a sok huzavonát.

Egyes esetekben csak megnövelte ezt a késedelmet a közigazgatási bírósághoz beadott panasz, mert a sok fontos és még több apró-cseprő ügyvel túlterhelt közigazgatási bíróság ítéletére is csak hosszú idő múlva került sor.

Általában megállapíthatjuk, hogy az egész szegényügyünk a rendszer és célszerűség hiányait viselte magán s ezekkel a súlyos tehertételekkel megrakodva indulhatott csak a további fejlődés felé.

II. FEJEZET.

A magyar szegénygondozás napjainkban.

A szegénygondozás ügyének fejlődése nem állt meg az eddig ismertett rendletekkel és törvényekkel. Az élet folyton újabb és újabb szükségszerűségekkal állott elő, amelyek hatása a szegényügyre is kiterjedt. A körülmények hatása alatt így jelent meg a 1931. évi 6.000 számú M. E. rendelet a nyilvános betegápolás, az állami gyermekvédelem és a szegényellátás költségeinek fedezéséről.

A rendelet első fejezete az ápolási költségek kiáltali fedezéséről rendelkezik. Az ápolási és szállítási költségeket az ápolat, vagy: a) házastárs, b) szülője, c) gyermeke viseli. Intézkedik a gazdasági cseléd ápolási költségeinek mikénti fedezéséről és utal a társadalombiztosító intézetek és az Országos Tisztviselői Betegsegélyezési alap kötelékébe tartozók ápolási költségeinek ezen intézetek által való viselésére (4. §.). Az 5. §. értelmében az ápolási költség megfizetését az annak megfizetésére kötelezettektől nem lehet követelni, hanem a miniszter által a nyilvános betegápolási és gyermekvédelmi pótagó terhére megállapított általán, vagy ápolási költség hozzájárulás terhére kell ápolásban részesíteni:

a) a közkórházban szülő nőket és szülötteket a gyermekágyi fekvés befejeztéig;

b) a ragadós és fertőző betegség miatt hatósági rendelkezés alapján közkórházban ápoláltak;

c) a közkórházban nemibetegség, vagy szemcsés köthártyalob (trachoma) miatt ápoláltak;

d) a közkórházban elmebetegség miatt ápoláltak arra az időre, amelynek tartama alatt a társadalombiztosító intézettől – mint biztosítottak – egyébként gyógykezelést igényelhetnének;.

e) a háborús katonai szolgálat következtében beállott, vagy azzal okszerűen összefüggésben álló betegség, vagy sérülés miatt közkórházban ápolott rokkantakat (hadirokkantakat), feltéve, hogy a közkórházi ápolási költség megfizetése létfenntartásukat súlyosan érintené.

Az előbbi bekezdés a), b) és c) pontjában említett ápoltak, amennyiben nem vagyontalanok és nem esnek a 4. §. rendelkezése alá, saját személyükben fizetésre kötelesek. Az a) pontban megjelölt esetben a nem vagyontalan házastárs is fizetésre kötelezett, ha az ápolat a 4. §. rendelkezései alá nem esik.

A közkórházak fenntartásával járó összes kiadásokat a közkórház tulajdonosa (az alábbiakban: kórházfenntartó) a 2-5. §-ok alapján befolyt ápolási költségek, valamint a m. kir. népjóléti és munkaügyi miniszter által engedélyezett átalány, illetőleg ápolási költség hozzájárulás felhasználásával (9. §.) fedezi.

A közkórházi ápolási költségek Viselése kérdésében felmerülő vitás ügyekben elsőfokon a kórház fekvése szerint illetékes következő hatóságok járnak el:

1. nagy- és kisközségben a járási főszolgabíró;
2. törvényhatósági jogú és megyei városban a polgármester;
3. Budapesten a polgármester által kijelölt kerületi előljáró.

A járási főszolgabírónak, a megyei város polgármesterének és a kerületi előljárónak határozata ellen fellebbezéssel lehet élni a törvényhatóság első tisztviselőjéhez.

A törvényhatóság első tisztviselőjének határozata ellen panasznak van helye a m. kir. közigazgatási bírósághoz.

A közkórházi ápolási költségeket – ha azoknak behajtása az ápoltra, illetőleg a 2. §-ban említett hozzátartozókra gazdasági létüket veszélyeztető súlyos terhet jelentene – vagyoni és kereseti viszonyai figyelembevételével egészben vagy részben el lehet engedni.

Az elengedés kérdésében

a) azoknál a kórházaknál, amelyeknek fenntartásához a m. kir. népjóléti és munkaügyi miniszter³ átalánnyal járul hozzá:

1. a törvényhatóság, vagy község által fenntartott kórház esetében a kórházfenntartó törvényhatóság első tisztviselője, illetőleg a kórház fekvése szerint illetékes törvényhatóság első tisztviselője;

2. más kórház esetében a kórház felelős vezetője végérvényesen dönt;

b) azoknál a kórházaknál, amelyeknek a m. kir. népjóléti és munkaügyi miniszter ápolási költség hozzájárulást juttat, törvényhatóság által fenntartott kórház esetében a kórház fenntartó törvényhatóság első tisztviselője, más kórház esetében a kórház fekvése szerint illetékes törvényhatóság első tisztviselője határoz, akinek határozata ellen fellebbezni lehet a m. kir. népjóléti és munkaügyi miniszterhez. A fellebbezés joga a kórház felelős vezetőjét is megilleti. A m. kir. népjóléti és munkaügyi miniszter végérvényesen dönt.

A belföldön ápolt külföldi állampolgárok közkórházi ápolási költségeire, (amennyiben nemzetközi szerződés másképp nem rendelkezik, vagy eltérő viszonyossági gyakorlat nem áll fenn, a magyar állampolgárok ápolási költségeire irányadó szabályokat kell alkalmazni.

A fizetésre kötelezettektől be nem hajtható, illetőleg nem követelhető, vagy nekik elengedett közkórházi költségek pótlására szolgál az átalány, vagy napi ápolási költség hozzájárulás. A rendelet 2. fejezete a nyilvános betegápolási és gyermekgondozási pótdóról szól.

A rendelet 3. fejezete a községeket (városokat) terhelő betegápolási költségekről szól.

A községek (városok) saját területükön kötelesek a m. kir. népjóléti és munkaügyi miniszter által a nyilvános betegápolási és gyermekgondozási pótdó terhére engedélyezett hozzájárulás felhasználásával:

a) a ragályos és heveny fertőző betegségek ellen való védekezés költségeit – beleértve a kórházba szállítás és fertőtlenítés, valamint az elkülönítés költségeit – továbbá az ilyen betegségek terjedésének meggátlását szolgáló állandó intézmények (fertőtlenítő intézetek) létesítésének és fenntartásának költségeit viselni, úgyszintén a ragadós és a fer-

³ A m. kir. népjóléti és munkaügyi minisztérium megszűntével az egészségügyi igazgatás körébe tartozó összes ügyek és a köz jótékonyssággal kapcsolatos ügyek a 3-600/1932. M. E. sz. r. 1. §-a értelmében a m. kir. belügyminiszter hatáskörébe és ügyintézésébe mentek át.

tőző betegségek elleni védekezéshez esetleg természetben teljesítendő szolgáltatásokat előállítani;

b) a szegénybetegek részére a hatósági orvos, vagy a ím kir. népjóléti és munkaügyi minisztertől erre vonatkozólag felhatalmazott magánorvos által szabályszerűen rendelt gyógyszerek és a szükséges gyógyászati segédeszközök költségeit fedezni.

A közkórházi ápolásban nem részesülő szegénybetegekről, gyógyíthatatlanokról, hülyékről, süketnémákról, vakokról és nyomorékokról – amennyiben más ellátásban nem részesülhetnek, vagy nincsenek az állami gyermekmenhely gondozásában – a lakóhely (18-20. §.) gondoskodik.

A rendelet. 4. fejezete szól a 17-25. §-ban a tulajdonképpen szegényellátásról.

A rendeletnek idevontkozó szószerinti intézkedései a következők:

17. §. A községély nélkül megélni nem tudó szegényeket az a község (város) segélyezi (látja el), amelynek területén azok a segélyezés szükségének beálltakor tartózkodnak (tartózkodási hely).

A *tartózkodási hely* a segélyezett lakóhelyétől (18[^]-20. §.) kiadásainak megtérítését követelheti, ha ezeknek összege a 20 pengőt meghaladja.

A szegényellátással felmerülő szükségletek fedezetét a községi (városi) költségvetésben kell előirányozni.

18. §. Ha a jelen rendelet szempontjából azt kell eldönteni, hogy *valakinek hol van a lakóhelye, lakóhelyének azt a községét (várost) kell tekinteni, amelynek területén a szegény a segélyezést megelőzően eltelt utolsó 5 év alatt egyhuzamban három évig lakott*. Három hónapnál nem hosszabb, időnkénti távollét a helybenlakást nem szakítja meg. Ha valaki a segélyezést megelőzően eltelt 5 év alatt egyhuzamban három évig sehol sem lakott, lakóhelyének azt a községet (várost) kell tekinteni, amelynek területén az említett 5 évi időtartamon belül a leghosszabb időt töltötte.

Közkórházban, szegényházban, gyógyíthatatlanok menhelyén, vakok, süketnémák és nyomorékok intézeteiben' eltöltött idő, úgyszintén a letartóztatás időtartama sem az előbbi bekezdésben említett 5 évi időtartamba, sem az ugyanott említett helybenlakási időbe nem számít be s a lakóhely meghatározásánál – amennyiben szükséges – az azt megelőző időt is számításba kell venni, úgyhogy a számításnak alapfia teljes 5 évi időtartam legyen.

19. §. A feleség lakóhelye az, amelyik a vele együtt élő férjéé, a kiskorú törvényes gyerek lakóhelye az, amelyik az atyjáé, a kiskorú örökbefogadott gyermeké az, amelyik az

örökbe fogadójáé. Az özvegy nő, vagy a különváltan élő feleség lakóhelye saját magára és a háztartásában élő kis korú gyermekeire is irányadó. A házasságon kívül született kiskorú gyermek lakóhelye az, amelyik az anyjáé. A szülőtlen kiskorú gyermek lakóhelye az, amelyik az utóbb elhunyt szülőé az elhalálozáskor volt.

20. §. Ha a lakóhely a 18. és 19. §-okban foglaltak szerint nem volna megállapítható, vagy a közsegélyre szoruló a lakóhely megállapításánál figyelembe vehető 5 év alatt külföldön tartózkodott, a m. kir. népjóléti és munkaügyi miniszter jelöli ki azt a községet (várost), amely a segélyezési költséget viselni tartozik.

A közsegélyre szoruló külföldi állampolgár ellátási költségeinek viselésére vonatkozóan – amennyiben nemzetközi szerződés másként nem rendelkezik, vagy eltérő viszonyossági gyakorlat nem áll fenn – a 18. és 19. §-nak, illetőleg a jelen paragrafus első bekezdésének rendelkezéseit kell alkalmazni.

21. §. A tartózkodási hely (17. §.) – amennyiben a segélyek megtérítésére igényt tart – (18. és 20. §.) a lakóhelyet a lehetőséghez képest késedelem nélkül köteles értesíteni.

Az értesítés elmulasztása esetében a lakóhelytől csak oly összeg megtérítése követelhető, amennyibe a szegénynek a lakóhelyén való segélyezése került volna.

22. §. A lakóhely kívánhatja az állandó segélyezésre szoruló szegénynek területére való szállítását. A szállítási költség a Lakóhelyet terheli.

Ha csak átmeneti segélyezés szükséges, vagy ha a lakóhely az állandó segélyezés költségeit vállalja, visszaszállításnak helye nincs.

23. §. A község (város) a szegénysegélyezés költségeit, vagy azoknak egy részét – kellő indokok alapján – a segélyezettől visszakövetelheti és azok megtérítését a második paragrafusban felsorolt hozzátartozóktól is követelheti.

A községnek (városnak) az előbbi bekezdés alapján jogerősen megállapított követeléseit közadók módjára kell behajtani.

24. §. Szegénysegélyezési ügyekben az alább felsorolt hatóságok járnak el:

I. Abban a kérdésben, hogy valaki közsegélyre szorul-e, vagy sem és hogy a segélyezés (adott esetben milyen módon és mértékben történjék, elsőfokon a következő hatóságok határoznak:

- a) nagy- és kisközségben a képviselőtestület;
- b) törvényhatósági jogú és megyei városban a polgármester;
- c) Budapesten a kerületi elöljáró.

A képviselőtestületnek, a megyei város polgármesterének és a kerületi előjárónak határozata ellen fellebbezni lehet a törvényhatóság első tisztviselőjéhez, aki további jogorvoslat kizárásával végérvényesen határoz.

A törvényhatóság első tisztviselőjének elsőfokú határozata ellen fellebbezni lehet a m. kir. népjóléti és munkaügyi (most belügyminiszterhez) miniszterhez.

II. A szegénysegélyezési költségek viselése és a költségviselésnek mérve kérdésében felmerülő vitás ügyekben elsőfokon a következő hatóságok járnak el:

1. ha az válik vitássá, hogy a költségeket a község (város), vagy a segélyezett, illetőleg a második paragrafusban említett valamely hozzátartozója köteles-e viselni;

a) nagy- és kisközségekben a járási főszolgabíró,
b) törvényhatósági jogú és megyei városban a polgármester,

c) Budapesten a kerületi előjáró;

2. ha a költségek viselésének kérdése községek között válik vitássá,

a) ugyanannak a járásnak községei közötti vita esetében a járási főszolgabíró,

b) egy megyebeli megyei városok, vagy megyei város és nagy- vagy kisközség, valamint ugyanannak a megyének különböző járásai területén fekvő nagy- vagy kisközségek közötti vitás kérdésben az alispán,

c) az a) és b) pontok alá nem tartozó vita esetében annak a törvényhatóságnak első tisztviselője, amely törvényhatóság (törvényhatósági jogú város) ellen, illetőleg amely törvényhatóság területén fekvő megyei város, vagy η agy- vagy kisközség ellen a követelés irányul.

A járási főszolgabírónak, a megyei város polgármesterének és a kerületi előjárónak határozata ellen fellebbezni lehet a törvényhatóság első tisztviselőjéhez.

A törvényhatóság első tisztviselőjének akár első, akár másodfokon hozott határozata ellen panasszal lehet élni a m. kir. közigazgatási bírósághoz.

25. §. A szegényügyi költségek arányosabb elosztása, valamint a közös szegényügyi feladatok megoldása (pl. szegényház, vagy egyéb népjóléti intézmények felállítása) végett ugyanannak a törvényhatóságnak a területén fekvő több község a törvényhatóság jóváhagyása mellett egyesülhet, esetleg a törvényhatóság több községnek, vagy /az összes községeknek ily egyesülését elrendelheti.

A törvényhatóság határozata ellen a m. kir. népjóléti és munkaügyi miniszterhez lehet fellebbezni, aki a kérdésben a m. kir. belügyminiszterrel és a m. kir. pénzügyminiszterrel egyetértőleg dönt.

A rendelet V. fejezete a, végy es és életbe léptető intézkedéseket tartalmazza. A 26. §. szerint egyebek közt a miniszter külön fogja szabályozni a szegénybetegek részére való gyógyszerek és gyógyászati segédeszközök rendelésé-Hiek, kiszolgáltatásának s elszámolásának módját, e paragrafus d) pontja szerint pedig a *közsegélyezés előfeltételeit, a közsegélyezés módját és mértékét is.*

Ez a rendelet hatályon kívül helyezi a községi törvény 145. §-át s a rendelettel ellenkező egyéb törvényeket és rendeleteket.

A rendelet 1931. november 1-én lépett életbe. v

A 40011932. N. M. M. sz. rendelet 1. §-a szerint a szegénybetegek közkórházon kívüli gyógyításához szükséges gyógyszerek és gyógyászati segédeszközök fedezésére az az átalány szolgál, amelyet a nyilvános betegápolási és gyermekgondozási pótadóból a belügyminiszter a törvényhatóságoknak hónapról-hónapra előzetesen kiutal. Ezt az összeget a törvényhatóság első tisztviselője osztja fel a szegények számának megfelelően a községek (megyei városok) között. A rendelet 2. §-a mondja ki, hogy kik tarthatnak igényt ingyenes, azaz közgyógyszer ellátásra. Az igény jogosultak közé elsősorban azok tartoznak, akik egyébként is közsegélyre szorulnak. A rászoruló igazolványt kap s a reá vonatkozó adatokat nyilvántartásba vezetik. Csak szigorúan az előírt gyógyszereket és gyógyászati segédeszközöket lehet rendelni, megfelelő feltételek mellett. Hla a közgyógyszer ellátás a községre súlyosabb megterhelést jelent (2. §.) a község (megyei város) – a vonatkozó adatok részletes kimutatása mellett – a törvényhatóságtól átalányának felemelését kérheti. Törvényhatósági város a belügyminiszterhez fordulhat a kiegészítésért.

Ezek volnának az újabb rendeletek, amelyek alapján a községek (városok) a szegények ellátásáról gondoskodni tartoznak. A 6.000/1931. M. E. számú rendelet betegápolásról szóló részének lényege az, hogy a betegápolási pótadó viseli a be nem hajtott, elengedett és az 5. §-ban felsorolt esetekben felmerült ápolási költségeket.

Ugyancsak fontos rendelkezése, hogy a nagyszülők és unoka fizetési kötelezettségét törli, továbbá a ragadós és fertőző betegségek miatt hatósági rendelkezés alapján közkórházban ápoltak és a hadirokkantak ápolási költségét, ha az ápolási költség megfizetése létfenntartásukat veszélyeztetné, illetve súlyosan érintené, a közkórházak részére adott átalány, illetve ápolási költség hozzájárulás terhére rendeli

elszámolni. A nemibetegek és elmebetegek ápolási költségeinek viselése szintén haladást jelent.

Legnagyobb változást hozott az idézett rendelet a szegényeñtatas; intézésében.

Megállapítja a *tartózkodási hely segélyezési kötelezettségéi* a visszatérítés jogigényével, de egyben kimondja, azt is, hogy a 20 pengón aluli előlegezett segély visszatérítése nem követelhető. Ez annyit jelent, hogy a rögtöni, egyszeri segélyek folyósítása terén a községek óvatosabbak, mert megtérítésüket nem várhatják. Minden községnek elég a gondja a saját szegényeinek az ellátásával is s természetesen óvakodni fog attól, hogy a saját szegényeinek az ellátását az ellátási körébe nem tartozó szegények segélyezése által megrövidítse. Ennek pedig megint az idegen területre tévedt szegény látja kárát. A rendelet ismét a községek (városok) *közvetlen segélyezési kötelezettségét* domborítja ki akkor, midőn előírja, hogy a szegényellátással felmerülő szükségletek fedezetét a községi (városi) *költségvetésben elő kell irányozni.*

Megszűnt a közsegélyezésnek az illetőség nehézkes elvei szerint való vitele s helyette azokkal könnyebben megállapítható lakóhely került a segélyezés középpontjába. Ezzel a rendelkezéssel a közsegélyezés lerázta magáról azt a súlyos terhet, amelyet évtizedeken keresztül vonszolt magával s lehetővé vált a segélyügyek gyorsabb elintézése. Maga a közigazgatás is nagy munkától szabadult meg ezzel, mert nem kellett már végnélküli illetőségi vitákat folytatni.

A közsegélyezési kérelmeknek a lakóhely alapján való elbírálása azonban súlyos terhet jelent és jelentett a városokra,. Ugyanis, az általános tapasztalatok szerint a kereset nélküli s munkaképtelen elemek a kis- és nagyközségekből a városok felé szivárognak, ahol bővebb alkalmat találnak a koldulásra, jótékony egyesületek segélyére, mint a falvakban. Ez a beszivárgás már régen megindult s nemcsak a munkaképteleneknél, hanem a segélyezésre szorulóknak minden ágánál. Az előbb említett okokon kívül az is oka a folytonosan tartó beszivárgásnak, hogy a falvak csak a legminimálisabb segélyt biztosítják, rendszerint élelmet, szegényeiknek, akik a nagyobb segélyt s lehetőleg pénzsegélyt biztosítandó, a városokat ellepték s azoknak egyre súlyosabb kiadásokat jelentett a beszivárgott elemek eltartása. *Ez a beszivárgás még ma is tart* s úgyszólván tehetetlenek a városok annak megakadályozására. A munkanélküli letelepszik családjával együtt a városban s magával hozza a munkaképtelen, agg hozzátartozóit is. Amikor azután a munkaképtelen megszerzte a lakóhelyet, azonnal jelentkezik közsegélyért s a város nem is utasíthatja el a rászoruló segélyt kérőt. A rendelet már a megjelenésé pillanatában áthárította a községek

terheit a városokra. Csak egy példát említek állításom igazolására. Szombathelyen a rendelet megjelenésekor 57 idegen illetőségű, szombathelyi lakos volt, akiknek részére előlegezett segélyt, kb. évi 5-6.000 pengőt, az illetőségi községek a városnak megtérítettek. Mivel azonban a rendelet életbeléptekor ez az 57 községelyezett mind szombathelyi lakos volt, vagyis az utolsó 5 évben leghosszabb ideig Szombathelyen tartózkodtak, a további segélyezésük kizárólagosan a várost terhelte. Ezek közül a segélyezettek közül 55 volt olyan, akik valamely kisközség, vagy nagyközség kötelékébe tartoztak s csak kettő volt olyan, aki más városban bírt illetőséggel. Ezek az adatok világosan bizonyítják, hogy a községek munkaképtelenjei a koldulásra stb. való nagyobb kilátás reményében a városokba özönlenek. De van az éremnek egy másik oldala is. T. i. akkor, amikor a város mentesítette a községeket a községelyezés terheitől, a városnak egyetlen egy segélyezési esetben sem sikerült áthárítani a segélyezés terhét valamely községre, vagy akár városra is. így a városra zúdult mindaz a teher, amely az illetőségi elv alapján addig más községeket (városokat) terhelt. Ez a teher ugyan a régi segélyezettek halálózásával csökkenőben van, de még mindig jelentős többlet. Ha hozzászámítjuk ehhez az időközi beszivárgások által jelentkező terheket, tisztán látjuk, hogy a „lakóhely” elve ugyan megkönnyítette a segélyezési ügyekben való eljárást, de a városokra rendkívül súlyos teherrel jár, mert a rendelet nem jelöli meg a beszivárgás ellen való védekezés módjait. *A toloncolás lehetősége* csak az illetőségi helyre vonatkoztatva áll fenn s amíg valaki nem kér közsegélyt, bár feltehető, hogy a lakóhely megszerzése után azonnal közsegélyért folyamodik – eltoloncolni nem is lehet. A védekezés helyes módja az lenne, hogy a rendőrség bejelentő hivatala, mihelyt valaki vidékről a városba jön s ott letelepszik, értesíti erről a városi hatóságot, ellenőrzés végett. Amennyiben ezen ellenőrzés folytán az állapíthatnák meg, hogy a beköltözöttnek vagyona, keresete, vagy biztos megélhetési forrása nincs, a városi hatóság megkeresésére a *rendőrség azokat a lakóhelyükre azonnal visszatoloncolná.* így nem állna elő az a helyzet, hogy a segélyre szorult egyideig csak koldul s a jótékony egyesületeket zaklatja s mégsem jelentkezik segélyért, mert fél, hogy a lakóhelyére, valamelyik faluba, visszaszállítják s elesik a városi élet előnyeitől (nagyobb koldulási lehetőség, jótékony egyesületek segélye, nagyobb hatósági segély), de egyszerre kopogtat segélyért, mihelyt a városi lakóhelyet megszerezte.

A rendelet felsorolja azokat a hatóságokat, amelyek a községelyezésben határozni hivatva vannak s e szerint ezek a hatóságok már abban a kérdésben határoznak, hogy adott

esetben milyen mértékben és módon történjék a segélyezés. A fennálló régebbi rendelkezésekkel szemben ez a szabályozás haladásnak tekinthető. A rendelet a 26. §. b. pontjában kilátásba helyezi, hogy a belügyminiszter külön rendelettel fogja szabályozni a közsegélyezés előfeltételeit, módját és mértékét. Ez a szabályozás azonban a mai napig nem történt meg. Éppen ennek a szabályozásnak az elmaradása okozta azt, hogy szegénysegélyezésünk még ma is rendszertelen s a segélyezés módja, mértéke és előfeltételei mindennütt a helyi gyakorlatnak, szokásnak megfelelően alakultak ki. *Ez a rendszertelenség az oka annak, hogy a leszorított szegényügyi fedezet mellett a közsegélyezettek legtöbbször oly mértékű segélyezésben sem részesülhetnek, amely a pttszia létfenntartásukat biztosíthatná.* A következmény pedig osak az lehet, hogy *a szegényügy koldusügy* lesz és a hiányos segélyezés koldulásra kényszeríti a szegényt. Meg kell tehát állapítani *azt a minimumot*, amely a szegény létfenntartására feltétlenül szükséges s azt a segélyezési módot, amely mellett a segélyezés leginkább eléri a kitűzött célját. A segélyezésnek individuálisnak kell lennie, mert minden segélyre szoruló külön ember s minden segélyezettnek más-más baja, gyógyítani valója van. De nem is állhatunk meg a pusztá segélyezésnél, mert *a segélyezésnek együtt kell haladnia a gondozással*, amely egyedül képes a testi és lelki ellátást biztosítani. Ezeket a célokat öleli fel s valósítja meg 100%-osan az „*Egri Norma*”, amelyről mint az adott viszonyok között *legtökéletesebb szegény gondozási rendszerről*, a későbbiekben lesz szó.

II. FEJEZET.

Budapest székesfőváros szegénygondozásának vázlata.

Pest-Budán a szegényügy fejlődésének első alapja a magán jótékonyság volt éppúgy, mint azt más városok szegényügyének fejlődésében is látjuk. A szegényügy a kórházüggyel kezdődött, mert a történeti fejlődés eredményeképpen nem tettek különbséget beteg és szegény között. Ez azonban nem jelenti azt, hogy csak zárt (intézeti) szegénygondozás lett volna, mert külső szegénygondozással, illetve segélyezéssel is találkozunk már a XVIII. században. A segélyezés céljaira szükséges összeget megbízottak koldulták össze, házról-házra járva.

Az első kórház Budán épült 1710-ben; a következő évben pedig, tehát 1711-ben Pesten is kórház épül, az akkor dühöngő pestisjárvány miatt.

Ezeket a kórházakat a járvány elmúltával más betegek és szegények részére fenntartották s a kórházakban *a betegeket és szegényeket egyaránt elhelyezték*, tehát a kórház és szegényház egy volt. Fenntartásukhoz a tanács is”hozzájárult,

„Mivel ezek az épületek, barakkórházak nem feleltek meg a követelményeknek, az akkori városbíró, Kalmárfy Ignác kezdeményezésére 1819-ben kimondta a tanács egy új kórház építésének szükségességét és 1820-ban fel is épült a „Városi polgári kórház” Budán. A szegények még mindig együtt vannak a betegekkel és pedig az első emeleten a szegények s a földszinten a betegek. 1869-ben a szegényházat az első kerület Attila-úti szeretetotthonba telepítették ki.

Pesten a barakkórházat a „Városi kórház” követte, amelynek létesítésére biztos támpontunk nincs. JCésőbb, 1798-ban, új kórház épül 237 ágygal s 1837-ben máris bővíteni kellett szaporodás miatt. Ez a kórház *a Rókus-mezőn épült* (Rókus kórház) s vele volt kapcsolatos a *szegények és sínylődők háza* 55 személlyel. Az elaggott szegények 1781-től a Clarissák volt zárdájában laktak, de onnét 1785. januárjában kilakoltatták őket és II. József kívánságára segélyezésükre, mint külön alap: „*a szegények intézete*” létesült.

A belsővárosi, józsefvárosi és terézvárosi három egyházkerület között oszlott meg a segélyezés. A segélyezést egy városi tanácsosból, egy tollnokból és két, majd később három „szegények Atyjából” álló bizottság irányította. A fedezet adományokból, perselygyűjtésből, bírságpénzekből stb. állt elő.

Meg kell emlékeznünk a Pest-Budai Asszonyi jóltevő egyesületről is, amely az 1816/17. inséges években keletkezett. A városokat kerületekre osztották és környezettanulmányokat folytattak a segélyezés rendszerességének, biztosítása végett.

Az egyesület, amelynek vezetői és tagjai a vagyonos hölgyek sorából kerültek ki, nagyszerű munkát végzett hosszú éveken keresztül. Több intézetet tartottak fenn sa rászorulókat intézeti, vagy külső gyámolításban részesítették. Azonban a magán jótékonyság nem bírta sokáig a számos intézmény fenntartását s ezért József nádor 1833-ban felhívta a városi hatóságot, hogy a Nőegylet által addig fenntartott intézmények közül négyet köztük a *szegényházat* vegye át. Később már csak a szegényház működött, amely először egy helytartósági tanácsnok, majd 1848-tól a *szegényügyi bizottság* vezetése alatt állott, amely utóbbi végezte a külső szegénysegélyezést is. A szegényháznak két fiókja volt. A szegényügyi bizottság tagjai voltak: egy vá-

rosi tanácsnok, egy jegyző, a szegényigazgató, hat szegény-
 atya, a szegényház gondnoka és főorvosa. Feladata a tanács-
 hoz való javaslattétel volt. Később megnyílt az Elisabethi-
 num (Alsóerdősor) is 286 szegény részére.

Szegénygondozás Pest-Buda egyesítésétől.

Pest-Buda egyesítését az 1872. évi XXXVI. te. (fővárosi törvény) mondta ki. E törvény 83. §. c) pontja és a 105. §-a a főváros feladatává teszi az oda illetőségű szegényekről való gondoskodást. A 83. §, b) pontja a szegénybetegek kórházi ápolásáról és részükre ingyen gyógyszer kiszolgáltatásáról szól. A kerületi elöljáróságok a szegényügy ellátásában a tanács alatt állanak. Az egyesítési törvény 79. §-a 10 ügyosztályt állít fel s a kilencedik az ipari, rendészeti és szegényügyi osztály. A szegényügyre vonatkozólag ennek az ügyosztályának feladatkörébe tartozik: 1) a szegényügy általában s az erre vonatkozó alapítványok és adományok, 2) a fővárosi szegényintézetek s azok építkezési ügyei.

A főváros az 1875. évi december 1-én és 2-án megtartott ülésén alkotta meg „*a szegény ügy rendezését tárgyaló rendszabályt*”. Ez az első szabályrendelet 29 §-ból állt. Kimondja, hogy csak a kereset- és munkaképtelen fővárosi illetőségű szegény részesíthető segélyben, amely lehet *ideiglenes, állandó, pénzbeli segély és teljes ellátás*; ez utóbbi az ápolásra szorulóknak részére intézeti elhelyezéssel kapcsolatban. A rendszabály hiányos volt, mert nem ölelte fel az ideiglenes illetőségű szegények segélyezését, nem emlékezett meg a statisztikáról és a társadalommal való együttműködésről sem.

Bár az újabb szabályrendelet megalkotása 1885. óta napirenden volt, mégis csak 1905-ben sikerült megalkotni

Az 1893. évi XXXIII. te. a szegényügyi feladatokat a kerületekre bízta, amelyek ennek folytán a szegénybetegek gondozásáról, temetéséről, a szegények segélyezéséről, nyilvántartásáról stb. gondoskodni tartoznak. Megalkította a törvény a kerületi választmányokat, amelyek pénzsegélyt engedélyeznek, az intézeti ápolásra javaslatot tesznek a tanácsnak s résztvesznek a szegények viszonyainak figyelemmel kísérésében.

Az 1885. évi 296. kgy. sz. rendelet megalkotta a *IX. közjótékonyági ügyosztályt és a közjótékonyági bizottmányt*. Ebbe az ügyosztályba tartozik a szegényügy, a nyílt- és intézeti szegénygondozás. A 20 tagú bizottmány javaslattevő, ellenőrző szerv.

Az 1898. évi XXI. te. 8. §-a, amely a gyógyíthatatlan

betegek gondozását a községekre hárította, – a fővárosra is kiterjedvén – annak feladatait is megnövelte. Az 51.000/1899. B. M. sz. rendelet következményeképp megjelent végre a 944/1905. kgy. sz. rendelet. Ez a szabályrendelet már a *társadalmi erőket* is bevonja a szegénygondozásba s ki mondja, hogy az idegenek segélyezése csak átmeneti lehet s a szellemi, erkölcsi nyomort is igyekszik enyhíteni. A vegyes segélyezési rendszer alapján áll; az intézeti kezelés s a központi vezetés a tanács hatáskörébe tartozik, míg a nyílt szegénygondozás a kerületek feladata. Felállítja a közjótékonyossági bizottságot és a kerületi közjótékonyossági bizottságot. A bizottság hatáskörét a 24. §. szabályozza. E szerint a bizottság megfigyel, kezdeményez, ellenőriz, segélyeket engedélyez, intézeti felvételre javaslatot tesz, gyűjtéseket rendez stb. Megalkotja a társadalom bevonása végett a kerületi általános közjótékonyossági egyesületeket, amelyek elnöke a kerületi előljáró. Elrendeli a szabályrendelet minden kerületben a *szegényügyi nyilvántartó felállítását*, amelyet kísér a szegényügyi statisztika. *A koldulást eltiltja a főváros egész területére.* Ez a szabályrendelet már határozott haladást jelent s különösen fontos rendelkezése a társadalom bevonása s a szegényügyi nyilvántartó, valamint az ezzel kapcsolatos szegényügyi statisztika.

További fejlődést jelent a 8894/1911. sz. szabályutasítás, amely felállítja a központi nyilvántartót. Ideküldik a kerületi nyilvántartók is az adataikat.

Az 1916. évi 1092. kgy. sz. szabályrendelet megszervezi a *népjóléti* központot. Központi szerv a tanács. A népjóléti központ feladata: a hatóság és társadalom munkájának egy- séges irányítása. A tanács mellett áll a *közjótékonyossági bizottság*, kerületekben pedig a *kerületi népjóléti bizottság*, amelynek tagjai a *népjóléti megbízottak*.

A népjóléti központ felállítása nem váltotta be a hozzá- fűzött reményeket s éppen ezért az 1014/1924. kgy. szabály- rendelettel meg is szüntették. Megszünteti ez a szabályren- delet a központi jótékonyossági nyilvántartót is s csak a ke- rületeket kötelezi nyilvántartó vezetésére. Ma minden ke- rületben külön előadója van a szegényügynek. A szabály- rendelet jóváhagyása még a mai napig sem történt meg.

Amint a fentiekből látjuk, a főváros szűkebb értelemben vett szegénygondozása a vegyes segélyezési rendszer alapján áll. A külső, nyílt szegénysegélyezés természetbeni és pénzbeli, állandó, vagy ideiglenes; a zárt, intézeti gondozás pedig a szeretetotthonokban teljes ellátással történik. A szeretetotthonokba – mint Pálos Ödön dr., szeretetott-

honi igazgató, mondja – azokat a budapesti illetőségű öreg, munkaképtelen szegényembereket veszik fel, akiknek fizetőképes hozzátartozók nincsenek.

A fővárosnak, a szükséglethez mérten, folytonosan bővítenie kellett szeretetotthonait és újakat létesíteni. Ezek a szeretetotthonok: az Erzsébet szeretetotthon, amelynek két fiókja van és pedig: az Izabella-utcai és az Alföldi-utcai. Működik a Kamaraerdei és a Dunajobbparti, valamint legújabban a Horthy Miklós szeretetotthon. Ma már azonban ezek a szeretetotthonok sem képesek befogadni a jelentkezőket s éppen ezért a főváros azzal a gondolattal foglalkozik, hogy tartásdíj ellenében vidéki családokhoz helyezi ki az ápolásra szoruló szegényeit. Ez az elgondolás annál inkább helyesebb, mert az intézeti ápolásnál megfelelőbb a családi gondozás, amely nem gátolja a szegény szabadságát úgy, mint az intézeti gondozás; másrészt pedig olcsóbb is s így mind a szegényre, mind a fővárosra nézve előnyösebb. a főváros szegényeinek számában állandó emelkedés mutatkozik s fog mutatkozni a jövőben is, egyrészt a súlyos gazdasági helyzet miatt, másrészt pedig azért, mert nem érvényesül a tiszta *természetbeni segélyezés elve*, amely egyedül alkalmas arra, hogy visszatartsa a segélykéréstől azokat, akik csak pénzre áhítoztak, míg a tényleges rászorulóknál teljes mértékben eléri célját.

E mellett a fővárosban is szétforgácsolódnak az erők, mert a társadalom és felekezetek jótékony működése ugyan jelentős területre terjed ki, de szervezetlen s egységes vezetés nélkül nem éri el a célját. Azonkívül nagy hiányát látja a főváros a szegénygondozás országos rendezésének is, mert a rendezés elmaradása folytán Budapest lerakódóhelye lesz a munkaképtelen és keresetnélküli egyedeknek, akiknek ellátásáról pedig már a főváros, a szociális kultúra útjain működő szervezetei sem tudnak gondoskodni.

* Budapest székesfőváros szociálpolitikai, közjótékonsági és közművelődési közigazgatásának kézikönyve (Dr. Pálos Ödön tanulmányában.)

III. RÉSZ.

Az Egri Norma.

I. FEJEZET.

Az Egri Norma alapításának előzményei és szükségyszerűsége.

Amint már az előzményekben is láttuk, a magyar szegényügyet, elejétől kezdve rendszertelenség, továbbá a központi irányítás, az egység hiánya jellemezte.

A munkaképtelen aggok gondozását a községi törvény és az utána megjelent törvények és rendeletek a községekre bízták s az állam a szegényügy vitelétől, központi irányításától is teljesen elzárkózott, aminek pedig az volt a következménye, hogy mindenütt más volt a segélyezés módja és mérve, a segélyezés rendszere. Volt város, ahol tisztára pénzbeli segélyt kaptak az elaggottak, más helyen természetbeni és pénzsegélyt, ismét más helyen pedig tisztára természetbeni segélyben részesültek a szegények.

A törvény rendelkezése, amely szerint „a helyi viszonyokhoz képest” köteles a község szegényeiről gondoskodni, azt jelenti, hogy minden község (város) saját maga állapítja meg a segély mérvét és módját, a helyi viszonyok szabad mérlegelésével. Ez a megállapítás lehetett ugyan kedvező is a rászorulóra nézve, de a segélyezésben az a felfogás uralkodott, hogy minél kisebb legyen a rászorulónak nyújtott segély s rá is olvastuk, hogy ez a segély a helyi viszonyoknak megfelel. A szegényügyi kiadások visszaszorítása általános szokássá vált s bár a munkaképtelen aggok gondozását a törvény a községek (városok) elsődleges, közvetlen feladatává tette, mégis a szegényügy csak „szegényügy” maradt az egész országban, amelyre a hatóságok A legkevesebb gondot fordították.

Ha egy legkisebb mód is kínálkozott rá, elutasította az ügy előadója a segélykérelmet, mert mindig előtte állt az összezsugorodott költségvetési tétel, amely a segélyezés költségeinek fedezésére szolgált.

Az elutasított, vagy csak alig segélyezett munkaképtelen ellátása tehát nem volt biztosítva s így kénytelen volt kol-

dúlni. így kerültek ki a szegények az utcára, ahol rongyaikba burkolva kopogtattak a felebaráti szeretet ajtaján. A szegénysegélyezés nagy feladatának jórésze tehát a társadalomra hárult, amelyet rajokban leptek el a rászoruló és rá nem szoruló élelmes koldusok egyaránt.

Kihágási törvényünk. (1879. évi XL. te. 66. §-a) ugyan már 'regen bünteti a koldulást, de a törvény büntető szankciója egyedül nem elégséges a szegénység problémájának megoldásához. Az előrelátás hiányát és a szegények érdekeinek figyelmenkívülhagyását mutatja ez a törvényünk is, amely megtiltja a koldulást, a nélkül, hogy a szegényekről gondoskodott volna. A rendszertelenségben pedig még tovább megy a községi törvény akkor, amikor az egészséges szegények ellátását szintén a községek (városok) feladatkörébe utalja, az esetre, ha azok ellátására a jótékony intézetek segélye, vagy egyesek könyöradománya elégséges nem volna. A koldulást a kihágási törvény eltiltja s 8 napi elzárással, visszaesés esetében pedig egyhavi elzárással bünteti azt, aki hatósági engedély nélkül koldul; ugyanakkor azonban a községi törvény a jótékony egyesületek segélyéről s egyesek könyöradományáról beszél, vagyis a szegényt koldulásra kényszeríti.

Külföldön már akkor régóta állami feladatot képezett a munkaképtelen aggok gondozása, illetve központi irányítás alatt állott a szegénygondozás, amikor nálunk még csak az első kísérletek mutatkoznak a szegények ellátása terén. Csak a felekezetek, a társadalom szegénygondozása állt fenn nálunk, de az is éppoly rendszertelen volt, mint a külföld szegénygondozásától évtizedekkel elmaradt hatósági szegényellátás.

Általában véve a munkaképtelen aggok támogatása kétféle módon történt. Az egyik támogatási mód *a teljes ellátás*, amely zárt intézetben (szeretetház, szeretetotthon, aggok menháza, gyámolda, szegényház stb.) történik és a helybeli illetőségű, fizetőképes hozzátartozók nélkül álló munkaes keresetképtelen, elaggott szegények befogadására szolgál. *Ez a zárt szegénygondozás.* Az öregek intézeti ellátásánál már megtaláljuk a szegények támogatásának mindkét alkotó elemét: a szegénysegélyezést és szegénygondozást. Azonban a zárt szegénygondozás is inkább csak a testi ellátást biztosítja, de nem számol azzal, hogy a szegénynek a testi szükségletein kívül magasabbrendű lelki szükségletei is vannak. A tisztaság, az egészségügyi berendezések tekintetében is kifogásokat emelhetnénk a szeretetotthonok, szegényházak ellen s ha ehhez még hozzávesszük azt, hogy a szegény az intézet falai közé van zárva s mozgási szabadságát az intézeti szabályok minimumra csökkentik, látjuk, hogy a zárt

szegénygondozás az egészségügyi szempontok megvalósításával csak a *beteg s teljesen elaggott szegények gondozására alkalmas*, akiknek a teljes ellátáson kívül ápolásra, fokozott gondozásra van szükségük. Nem szabad és nem lehet az egészséges aggodat kizárni az emberi közösségből és mint a közre veszélyes egyéneket zárt, intézeti kezelésbe adni, mert a szegény *lelkisége és emberi mivolta* a társadalmi közösségbe visszakívánkozik és joggal, mert a közönségnek azelőtt hasznos, dolgozó tagi a volt.

A szegénysegélyezés másik módja: a külső szegények segélyezése, vagy mint általában mondják, a nyílt szegénygondozás, teljesen nélkülözi a támogatásban a gondozást. A hatóság csak a nyilvántartásra, utalásra, a segély kiadására alkalmas, de a segélyezésbe még akkor sem képes *lelket és szeretetet* belevinni, ha a rendesnél nagyobb jóindulattal kezeli a segélyezési ügyeket. A szegényügyet intéző tisztviselő legtöbbször túl van halmozva egyéb munkákkal is s nem jut ideje arra, hogy a szegények különféle változatban megjelenő kérelmeit, életviszonyait, különleges bajait és szükségleteit azzal az alapossággal bírálja el, amelyet megkíván a szegénysegélyezés célja és eszmei tartalma. A segélyezésnek csak a szeretet tud tartalmat adni, amely a segélyen túl valami lelkit is nyújt, ami a segély értékét megsokszorozza. A havi segély folyósítása nem bizonyul elégségesnek önmagában, tehát valami többletet keli hozzáadni, amely a hatósági segélyezést az irgalmas szeretetbe burkolja s így képes feledtetni a szegénnyel azt az elesettséget, amelyben kénytelen segélyt kérni.

A pénzbeli segély legtöbbször nem éri el célját, mert nem az elsőrendű szükségletek kielégítésére jut. Igaz ugyan, hogy a hatósági szervezet képtelen a segélyek hova fordítását ellenőrizni, de ez nem jelenti azt, hogy minden maradhat a régiiben. A szegényt irányítani kell. Ez az irányítás mind a szegény, mind a köz érdekeit szolgálja. Még abban az esetben is szükség van a szegénysegélyezésen túlmenő gondosságra, ellenőrzésre és irányításra, ha a segély célt ért.

Mint már az előbbieken is említettem, a hatósági segélyezés legtöbbször olyan kis mértékű, hogy a legszükségesebbek kielégítésére sem elégséges. Az annyit jelent, hogy a segélyezés ugyan javított valamit a szegény Helyzetén, de megoldást nem jelent. Csak egy példával igazolom állításo-mat. A segélyezett kap havi 10 pengő közsegélyt a hatóságtól. Munka- és keresetképtelen, hozzátartozói nincsenek s teljesen magárahagyatva áll, zsebében a hatósági gondoskodás 10 pengőjével. Hova fordítsa ezt a segélyt? Legelsőbbrendű szükséglete a lakás. Ha pedig lakást is vesz fel, legalább 8, de a legtöbb esetben az egész 10 pengőt kifizeti

lakbérre s így két pengővel a zsebében, vagy üres zsebbel: áll a rákövetkező hónap előtt. Honnan fedezze egyéb szükségleteit? Honnan és miként szerezze meg ételmét, ruházatát s egyéb „apró-cseprő” szükségleteit? A hatóságtól nem, mert az már elintézte a kérvényt s így csak az tartozik rá, hogy – míg a szegény él – kifizesse a megállapított segélyt, vagy azt legfeljebb egy-két pengővel felemelje. Bizony, az ilyen töpörödött embernek is vannak szükségletei; kevés ugyan, de mégis szinte teljesíthetetlen. Lakása már van s most a hátralevőkről kell gondoskodnia. Egyedül, tehetetlenül s munka nélkül, mert hiszen dolgozni már nem tud s íme a hatósági segélyezés fogyatékoságai miatt megjelenik életünkben a koldus. A koldus, aki rongyaiba burkolózva megjelenik portánkon, üzletünkben, kísér bennünket az utcán, a templomban, a hivatalok, színházak kapujáig és így tovább. Először csak a legszükségesebbekre koldul s hálásan megköszöni a szíves adakozók adományát. Később már tesszik neki a koldulás. Új foglalkozási ágat talál benne, melynek tőkéje a kiapadhatatlan felebaráti szeretet. Most már többet kíván, mint ami a megélhetésre szükséges. A könnyű pénzszerezés lehetősége felvillanyozza és mindinkább belefekszik a munkába. Már „standja” van, lehet mondani vadászterülete, ahol a könnyen hívó adakozókra kiveti hálóját. Betanult mondásai, hanghordozása, patakokban omló könnyei vannak s a nyomor minden mozdulatában megnyilvánul. Már művésze a koldulásnak, ismeri az embereket s emberismerete s dGasēn hagyja cserben. Messziről meglátja az adakozót s siránkozó hangja, nyomorult külseje rést tör a jószívű embertárs szívén és pénztárcáján. Hullanak a garasok s pengőkbe gyűlnek. Az emberek valami megmagyarázhatatlan gondatlansággal tovább adakoznak s mindennap megfizetik a koldusoknak a *vámot*. Pedig egyre több és több koldus jelentkezik. Nemcsak a munkaképtelenek, hanem a munkaképesek köréből is. Ez az áradat magával rántja a gyermeket is, akit szülei üznek s kényszerítenek a koldulásra, később pedig már magától is koldul. Vajjon hova megy a kiadott könyöradományunk? Érdemes szegényeknek, vagy pedig az „*élelmes*” szegényeknek-e, a nyomor vámszedőinek? Nem törődünk velük! Mi elintézzük ember társi kötelességünket az adakozással s még bizonyos jóleső meleget s érzünk szívünk tájékán ekkora emberszeretet láttára.

Nem jut eszünkbe, hogy a napról-napra növekvő könyöradományunk sorsáról bizonyosságot szerezzünk. Nem örödünk azzal, hogy az adakozásunk oktalan, mert nem elenti a végleges megoldást. Csak adakozzunk tovább, ismetlen koldusoknak, ismeretlen célokra.

Láttunk már koldusokat, akik az éhhalált emlegették és

utána eldobták a nekik nyújtott fehér kenyeret, láttunk már koldusokat a pálinka kimérések gőzében s gyermekkoldusokat a mozikban és cukrászdákban. Vajjon szabad-e egyáltalán ekkora könnyelműséggel adakozni? Nem érezzük-e a felelősséget, amelyet ezzel a magánjótékonykodással magunkra vállaltunk s amellyel könnyű pénzszerzéshez segítjük a koldust, a munkaképesekből kiöljük a munka vágyát, a gyermekkoldusokba pedig a dologtalan életet oltjuk?

A *hatósági szegénygondozás hiányosságai* így termelték ki hosszú időktől fogva a koldusokat, akiknek táborát a társadalom célszerűtlen jótékonykodása hihetetlen módon megduzzasztotta.

Az adakozók részére is mindinkább nagyobb terhet jelentett az adakozás, amely tekintélyes összegeket emésztett fel. A rendőri büntetőbíróság tehetetlenül áll a koldusokkal szemben, mert látnia kell, hogy a hatósági szegénygondozás tökéletlen, a társadalom pedig elősegíti a koldulás terjedését.

Íme, erre vezetett a hatóság és a társadalom segítő munkájának szervezetlensége. Kátyúba került a szegényügy, miféle ahogyan minden megmozdulás elsekélyesedik, ha nincs olyan szervezete, rendszere s útjai, amelyek a célt átfogják s biztos kézzel érvényesítik. Ez a hatóságot, társadalmat és a felekezetezt is összefogó és a szegényügy „céljainak szolgálatába állító rendszer: az *Egri Norma*, amely éppen a végső percekben érkezett a magyar szegényügy megmenntésére.

II. FEJEZET.

Az Egri Norma alapítása.

A hatóságnak, a társadalomnak és a felekezeteknek összefogása, a szegények segélyezésében való harmonikus együttműködése ez: az Egri Norma.¹

Az Egri Norma: *a szeretet normája.* A könyörületes szereteté, amely a testen kívül *a lelkei is* figyelembe veszi. *Testi és lelki szegénygondozás egyaránt.* A koldusokat megfékezi, a szemérmes szegényeket felkeresi s a szegényeknek a megélhetéshez szükséges létminimumot biztosítja. A szegényt úgy látja el, hogy az nem kényszerül koldulni s oly módon, hogy csak a szeretetet érzi, emberi méltóságának megsértése nélkül. Az egyén a fontos: *a szegényügy nem tömegkérdés, hanem az „egyéniég”-ek kérdése.* Az egyéniesítés kiemeli a szegényt a tömegből s külön emberként ke-

¹ Petró Kálmán: Az Egri Norma. Tanulmány 1927-32. 6. old.

zeli, a rendszer különleges módszereivel. S mindezt felekezeti szempontok nélkül, mert csak a szegényre van tekintettel s a szegénységen kívül más szempontot figyelembe nem vesz.”

Az Egri Norma megalapítója *Osíay Oswald*, egri ferencrendi házfőnök volt. A szegénység problémájának e nagy kutatója lelkipásztorkodásának ideje alatt, 18 éven át tanulmányozta a szegénykérdést. Egyideig ő maga is szívesen fogadta a hozzáforduló koldusokat és jelentős támogatásban részesítette őket, de hamarosan rájött arra, hogy a szervezetlen, rendszertelen adakozás csak kárára van a koldúnak és a társadalomnak egyaránt. Mikor adományainak sorsát ellenőrizte, látnia kellett azt, hogy a koldusok, kihasználva jóhiszeműségét, félrevezették és az összekoldult pénzt rendszerint nem az elsőrendű szükségleteik kielégítésére fordították. Láta azt, hogy a szegényellátásnak lélektani alapokra kell helyezkednie, ha a szegényeket ki akarja rántani abból az erkölcsi fertőből, amelybe a koldulás sodorta őket. Hivatottabb apostola nem is akadhatott volna a fertőbe került szegényügyünknek. Az ősegyház nagy szeretet-apostolainak buzgalma lángolt benne és a szent szegénység szerzete nagy munkába fogott: az erkölcsi és testi nyomor áldozatainak megmentésébe. E munkálkodásban eltöltött 18 esztendő után sikerült is megalkotnia rendszerét, amely a *bölcsesség jóság és szeretet* hármasszövetsége. A bölcsesség keresi a *priuszt*, az előzményeket, a jóság megvilágítja a *jövő útjait*; a szeretet pedig derűvel s örömmel vonja be a jelent. A bölcsesség, vagyis a priusz keresése, nincs meg a rendszertelen segélyezésben és éppen ezért nem is célirányos, hanem csak részvét-szeretet. Nem tekintheti a jövő útjait, mert nincs támasza. A rendszeres adakozásnak a hatóság bölcsességén és célirányosságán kell alapulnia. A hatóság nyilvántart, nyomoz, ellenőriz; a társadalom és a Felekezetek pedig ezt a bölcseséget és célirányosságot átítatják az adakozó szeretettel. Ez az összefogás képes csak az eredményeket tartósan biztosítani. A cél: a szegénynek emberi sorsot biztosítani, kiemelni a környezetéből.

Egy alapos munkálkodás bölcs tapasztalatai szűrődnek le ezekben a tömör és logikus alapelvekben.

Ezeknek az eszméknek az életbe való átültetése szinte emberfeletti feladatot képezett. Megvalósításukhoz az óriások ereje és az az áldozatos szeretet kellett, amely a szenvedésben és megaláztatásban is örömet talál. Irtóhadjárat a koldusok ellen, a *rendszeres segélyezés megteremtés*w, a szegénység fertőjének megszüntetése voltak a feladatok.

De P. Osíay Oswald, a szeretet vértetével felfegyverzett szerzetes, alázatos lélekkel megindul a járatlan úton.

Az eszme megindítása 1927. augusztus 19-én történt, amikor is az egri érsektől 'tervéire jóváhagyást nyert. Még ugyanabban az évben megkezdte az eszme propagálását. - Templomi beszédsorozatai tengelyébe a szociális kérdéseket illesztette s kifejtette azokat a gondolatokat, amelyek megvalósítására harcba indult. Kifejtette a koldulás káros következményeit s rámutatott a szemérmes szegények szomorú sorsára is, akik az élelmes szegények mellett pusztulásra s leírhatatlan nyomorra vannak kárhóztatva. Egyik kezében az ostorral, másik kezében pedig az irgalmas szeretet gyógyító balzsamával: így indult el az egri normás szegénygondozás apostola a szegénység kusza útjain.

Így valósult meg néhai, nagyemlékű Vass József népjóléti és munkaügyi miniszter kívánsága, aki a ferencesekre célozva, ezeket a szavakat mondotta: „töletek várjuk, hogy ezen a téren, a ti szellemetekben teremtsetek valami mentő szervet.”²

Ez a mentőszerv az Egri Norma lett, amely nem szegénysegélyezés, hanem tökéletes szegénygondozás. A szegények gondozására azonnal jelentkezett az egri Szt. Ferenc-harmadrendjének 6 nő tagja, akik életüket a szegények szolgálatának ajánlották fel. Az eszme magvát alig vetették el, már fis termést hozott.

A Római Szentszék de Religiosis Congregatiója 1930. évi február 27-i keltezéssel a Szt. Ferenc-rendi Szegénygondozó Nővérek társulatának megalapítását, melynek célja, a szentszéki leírat szerint: „alere et sublevare pauperes et indigentes” (gyámolítani és segíteni a szegényeket és szűkölködőket), jóváhagyta. A rendtagok neve: „Sorores pauperibus succurrentes” (Szegénygondozó Nővérek).

Megjelentek tehát a hivatásos Szegénygondozók s megjelenésük új fejezet a szegénygondozás történetében.

1927. december 5-én megalakult Egerben a »Szegénygondozó Bizottság» Trák Géza polgármester rámutatott ezen az értekezleten arra, hogy a városi hatóság egymagában nem képes a szegénység problémájának leküzdésére, mert ezt a súlyos kérdést csak a város egész társadalmának részvételével lehet megoldani. Éppen ezért javasolta a »Szegénygondozó Bizottság» megalakítását, amelynek tagjai a társadalom minden rétegének [képviselőiből tevődnek össze s amely vallási- és társadalmi különbség nélkül gondoskodnék a szükséges anyagi eszközök összegyűjtéséről, a szegénykataszter összeállításáról és megbírálásáról, valamint a szegények segítetéséről. Hangsúlyozta továbbá a jóté-

² Szegénygondozás. Az Egri Norma. Külön lenyomat Csepely György min. o. t. és P. Oslay Oswald O. F. M. cikkeiből. 14. o.

³ Petró Kálmán: id. mű 11. oldal.

konysági egyesületekkel és szervezetekkel való együttműködés szükségességét.

felállították a *szegénygondozó hivatalt*, amelynek adminisztrációs kiadásait a város viselte, míg a társadalom áldozatkészségéből befolyó *egész összeg* a szegények segélyezésére szolgál.

Ezzel egyidőben már a Szegénygondozó Nővérek is megkezdtek munkájukat, A jelentkező és a felkutatott személyes szegényekről környezetanulmányokat készítettek, amelyek a szegénykataszter alapjait képezték.

A szegények együtt voltak már, csak a pénz hiányzott. A várost a gyűjtés megszervezésére 24 kerületre osztották és a gyűjtésre jelentkezett 44 hölgy az egész városra kiterjedőleg megkezdte a társadalom hozzájárulásának gyűjtését.

Az új szegénygondozási rendszer iránt egyre nagyobb lett a lelkesedés, mert a lakosság meggyőződhetett arról, hogy áldozatkészsége ellenértékeként *megszűnt a koldulásba szegények pedig emberhez méltó ellátásban részesültek?*

A legelső noviciátus 1930. évi szeptember 14-én kezdődött, amikor is 20 jelölt kezdte meg jelölt évét s egy évre rá: 1931. szeptember 15-én megindult az egyszerű Fogadalmas Nővérek munkája vidéken is és pedig olyan mértékben, hogy a ludányi második noviciátus nem képes elég Szegénygondozó Nővért útnak indítani a szegénygondozás paragon heverő területeire.

Valami megindítóan nagyszerű volt ebben az elindulásban, amelyet az alázatos lélek és a szegények iránt érzett szeretet tüze hajtott, hogy a szeretetben új világot nyissanak meg az élet sötétjébe zuhant vándoroknak.

Az Egri Norma már egy év alatt is bámulatos eredményekkel dicsekedhetett. A szegénygondozás csodákat művelt és a Szt. Ferenci szellem mély tartalommal töltötte meg az új rendszer kereteit. Ezt az eredményt ünnepelte 1928. november 25-én Eger városa és egész Heves megye a Szt. Ferenc-rend Egerben való letelepedésének 700 éves évfordulója alkalmából.

A munka elismerése elsősorban Szmrecsányi Lajos dr., az egri érsek szájából hangzott el, aki a szegénység nagy szentjének, Szt. Ferencnek a szegények iránt érzett csodálatos szeretetéről megemlékezve, megállapította, hogy a Szt. Ferenc-rend mindig megőrizte a szeráfi szellemet s az e tesztületből kivált másod- és harmandrendek a világ áldásaivá lettek. Ez a rend, mint életerős kaptár ma is bocsát ki magából rajokat. Majd így folytatja szavait: „S elfogult örömmel dicsekszem azzal, hogy egy ilyen raj az én székhelyemen éppen most indult valósulásnak, amelynek Szt. Ferenc igaz szellemében egyedüli feladata szeretettel ápolni és gondozni

a nyomorgókat, szegényeket. Boldog leszek, ha az Isten megengedi nekem, hogy még én szervezhessem meg őket s még láthassam, hogy újabb áldást hoznak az emberiségre.”⁴

Az ősz Főpásztor vágya teljesült s valóban örömmel szemlélheti a mindig nagyobbodó új raj áldásos munkásságát.

A második elismerés Vass József dr. népjóléti minisztertől, a szegények nagylelkű támogatójától jött ugyanezen az ünnepségen. Beszédében nagyszerű szavakkal méltatja Szt. Ferenc önkéntes szegénységének gyönyörű gondolatát és hozzáfűzi, hogy a szegénység új szisztémájának Szt. Ferenc lelkéből, a magyar Szt. Ferenc-rend 700 éves fájáról kell kivirágoznia. „Az új szisztéma éppúgy következik Szt. Ferenc fenséges szelleméből, mint a társadalom nagy egységének megteremtése. Szt. Ferenc nem tesz különbséget ember és ember között, szegény és gazdag között, minthogy a szegénység királynőjére sem katolikus, vagy milyen palástot adott, hanem ráadta evangéliumi lelkének leggyönyörűbb öltözetét. A társadalmat nagy egységnek kell tekintenem a szegénységen való segítség szempontjából is. A szociális karitásznak az a célja, hogy a társadalom minden egyes szegénye megkapja azt a segítséget, mely a szeretet sugarát kíséri, a biztatást, a vigasztalást, hogy lássa, hogy vele törődik valaki.” A továbbiakban pedig így folytatja: „De nem is az éhezés a legnagyobb baj, hanem amikor vigasztalanul éheznek, reménytelenül várnak. Itt van a nagy szociális jelentősége annak a munkának, amely Szt. Ferenc lelkéből áramlott ki¹ az emberiségre s annak a munkának, amely az új szisztéma szerint megindulni kíván, Szt. Ferenc szellemétől megszentelt idők méhéből. Lehet, hogy Isten különös módon is figyelmeztetni kívánja az emberiséget szegény Magyarország földjén e gyönyörű feladatokra. Bizonyos, hogyha a jó Isten úgy áldja meg ennek a 700 éves magyar ferences fának további növekedését, amint megáldotta eddig való fennmaradását, akkor Eger nagynevű érseke főpapi trónusának sziklájából az örök élet felé hullámzó új vizeknek forrása fog fakadni.”⁵

Kifejezte egyúttal az állam elismerését az új rendszer iránt, amelynek a 700 éves ferences fán kell kivirágoznia és a testvéri szellemű más szerzetesrendek segítségével az egész országot behálózni. Az új rendszer szerint a szeretet megássa a maga medrét, amellyel átölel Krisztus szeretetével mindenkit, akinek arra szüksége van.

Ezek a meleg s csodálatosan bensőséges elismerő szavak mutatják meg igazában, hogy az egeri normás szegény gon-

⁴ Dr. Petró Kálmán: id. mű 23. oldal.

⁵ Dr. Petró Kálmán már idézett művéből. 27. oldal.

dozás eszményi tökéletessége oly mély gyökeret vert az emberek lelkében, amely idők folyamán csak erősödni és fejlődni tudott. Vass József azonban a szavaknál tovább ment. Előterjesztésére a Kormányzó úr Öfőméltósága 100.000 pengőt engedélyezett a szt. Ferenc-rendi Szegénygondozó Nővérek noviciátusa részére s ezzel valójában megindulhatott a szeretet nagy munkája. Ebben az úttörő munkában P. Oslay Oswaldnak hű munkatársai akadtak Petró Kálmán dr. jogtanácsos, országgyűlési képviselő és Csepely György miniszteri osztálytanácsos személyében, akik közül Petró Kálmán dr. „Az Egri Norma” c. tanulmányával, Csepely György miniszteri b. tanácsos pedig „A Szegénygondozás, Az Egri Norma” cím alatt megjelent füzetben közzétett kitűnő cikkeivel nagy szolgálatot tettek a jó ügynek. Ott munkálkodtak az Egri Norma megszületésénél s dolgoznak ma is, oly fáradhatatlan kitartással, amellyel csak az tud harcolni, akit a szegények szeretete s az e szeretetben felolvadt új rendszer magas eszmei tartalma vezet. Nagy érdemeik vannak a „Magyar norma” meghonosítása, terjesztése körül s munkásságuk eltörölhetetlen emléket állított nekik a Norma térhódításában.

III. FEJEZET.

Az Egri Normás szegénygondozás szervezete.

Az egri normás szegénygondozás szervei: 1. a *Szegénygondozó Hivatal*, 2. a *szegényügyi bizottság*, 3. a *Szegénygondozó Nővér*.

A *Szegénygondozó Hivatal* városi hivatal és az adminisztrációs ügyeket látja el. Ez a szerv tehát hatósági, mert az egri normás szegénygondozásnak, mint helyesen felépített szegénygondozási szervezetnek, szüksége van a hatósági szerve. A szegényügy ellátásában a hatósági szerv, ez esetben a Szegénygondozó hivatal, a hatósági tekintélyt, erőt képviseli. Csak a hatósági szervezet képes arra, hogy a bölcseséget és okosságot a segélyezésben megvalósítsa és a szeretetet e két feltétel tengelyébe állítsa. Ugyanolyan hivatal, mint más városi, közigazgatási hivatal. Tisztviselője, nyilvántartója a városi költségvetésből fizetett városi alkalmazott. Ebben a hivatalban bonyolódik le a szegénygondozás egész adminisztrációja. A város minden segélyre szoruló szegénye nyilván van tartva a törzskönyvben, vagy külön kartonlapon s mindkettő a szegény személyi és családi viszonyaira fontos adatokat tartja nyilván. Természetesen ezeket a nyilvántartási adatokat bizalmasan kezeli a hivatal, mert hiszen ez a bizalmas nyilvántartás hozzátar-

tozik a szeretet szelleméhez, amely jótékonykodik, gyámolít, segít, de azt nem a külvilág felé, nem harsonázva, hanem titokban és befelé teszi, nehogy a szemérmes, vagy bármely más szegény a segélyezésben valami bántót, valami megálázót érezzen. Éppen ezért e nyilvántartási adatokat csak hivatalos személyek, vagy a szegényügyi bizottság elnökének engedélyével egyesek tekinthetik meg. A szegénygondozó hivatal kezeli a kartoték lapokon vagy törzskönyvön kívül a a bevásárlási, a lakbérkönyveket, a gyűjtőkönyveket, végzi azok elszámolását és jelentéseket készít a szegényügyi bizottság részére, ezenkívül pedig elkészíti az évi mérleget is, a részletező jelentéssel együtt. Az évi eredmény és jelentés rendszerint nyomtatásban is eljut a társadalomhoz, hogy az teljesen hű képet kapjon a szegénygondozás eredményeiről, működéséről.

De a hivatalnak nem merül ki a feladata a száraz, adminisztrációsügyek elintézésében. Ennél jóval nagyobb és felelősségteljes hivatás vár rá. Megteremti a kapcsolatot a szegény és a hivatal között, egy szoros és szeretetteljes kapcsolatot, amelyben a szegény érzi és látja, hogy ott komolyan foglalkoznak ügyével, szerető gondossággal igyekeznek segítségére lenni és életét elviselhetővé tenni. Tehát a hivatal a szegény bizalmát akarja megszerezni és mikor az kitérta szívét-lelkét, már meg is találja a gyógyítás módját. Erre a feladatra nem alkalmas mindenki, csak olyan ember, aki türelmes szeretettel foglalkozik a szegények bajával, aki megérti, hogy az egyedülálló és elhagyott öregnek nincs senkije kivüle, akihez forduljon. Itt kezdődik a lelki kapcsolat felvétele a segélyezett és a segélyező között,

A Szegénygondozó Hivatal tisztviselője felveszi a segélyért jelentkező szegénnyel a jegyzőkönyvet, amely a segélyezett nevét, lakását, születési helyét, idejét, vallását, foglalkozását, esetleges jövedelmét, elszegényedésének okát s fizetőképes hozzátartozói személyi és kereseti viszonyait tartalmazza. A jegyzőkönyv azonkívül tartalmazza a szegény lakására vonatkozó adatokat is. Amikor a jegyzőkönyvnek ezeket az adatait a tisztviselő felvette, kerül ai sor a környezettanulmányozásra. A Szegénygondozó Hivatalnak ezeket a teendőit ugyan a Szegénygondozó Nővérek is elláthatják, de a helyes álláspont mégis az, amely a hivatali teendők ellátását a városi tisztviselőkre bizza, mert az írásbeli teendők ellátása elvonja a Nővér idejét a tulajdonképpeni gondozási munkától.

a) *A szegényügyi bizottság szervezete.*

A szegényügyi bizottság az egri normás szegénygondozásnak az a szerve, amely a hatóság, társadalom és feleke-

zetek összefogásának kifejezésére alakult, hogy a szegénygondozás e hármasszövetségben a kítűzött céloknak minél inkább megfelelhessen.

A szegényügyi bizottság elnöke rendszerint a mindenkori polgármester.

Tagjai: a szegényügyi előadó (népjóléti hivatal vezetője), valamennyi jótékony egyesületnek, valamennyi vallásfelekezetnek (plébániák, egyházközségek) kiküldöttjei, a rendőrkapitányság vezetője, a városi tisztiorvosok, a képviselőtestületből választott egy vagy több képviselőtestületi tag és a szegényügy iránt különös érdeklődést tanúsító nők és férfiak.

Amint ebből a felsorolásból látjuk, a szegényügyi bizottság szervezete a legszélesebb körre kiterjedőleg magában foglalja mindazokat a tényezőket, melyek a szegényügy és szegénygondozás helyes vitelének elengedhetetlen feltételeit képezik. Ez a nagy bizottság a szükséghez képest, de rendszerint évnegyedenként ülésezik. Gyakoribb ülésre nincs is szüksége, mert hiszen a bizottság minden tagja állandó készségben és munkában van s ezek az ülések csak azt a célt szolgálják, hogy a munka eredményét a Szegénygondozó Hivatal által időről-időre készített általános képben lássák. Ezeken a gyűléseken kerülnek szóba azok az általános irányelvek, amelyek a szegénygondozás továbbvitele érdekében szükségesek; a további program kidolgozása, a rendszer keretein belül eszközözendő kisebb változtatások stb. Az egi normás rendszer rugalmas, az élet normája, amely a gondos bizottság munkájában – a helyi viszonyok figyelembevételével, de az alapelvek megtartásával, állandó fejlődésben van. E bizottságban mód kínálkozik a jótékony egyesületek és felekezetek munkájának rendszeressé tételére, amivel a kettős segélyezést sikerül megakadályozni.

Itt fogja össze a szegényügyi bizottság az erőket s azokat harmóniába olvasztva a közös célok szolgálatába állítja.

b) A Szegénygondozó Nővérek.

Amikor Szt. Ferenc harmadrendjének hat tagja a szegények gondozására vállalkozott, vajjon ki gondolt arra, hogy rövidesen közel 100 hasonlóan áldozatos követője és hordozója akad a szegények szeretetének. A Szegénygondozó Nővérek lemondtak az élet örömeiről, hogy egész életükben a szegényeket szolgálhassák. Amikor a kényszerű szegénység tombol körülöttünk, ők az *önkéntes szegénységet* választották, hogy ebben az önkéntes szegénységben a nagy Povereilo, Isten szegényének szellemét vigyék a szen-

vedők, sínylődök közé. Ennek a szellemnek jegyében folyó munka nem alázta meg a szegényt, nem bántja emberi méltóságát, hanem felemeli arra a helyre, amely őt emberi méltoságánál fogva megilleti. *Az élethez, a kenyérhez minden embernek joga van* s minden embernek biztosítani kell legalább azt a minimumot, amely életének további fenntartásához szükséges, A szegénynek nem egy odadobott koncra, nem a havonta kezeihez adott s még a legszükségesebbeket sem fedező egy-két pengőre van szüksége és joga, hanem ennél sokkal többre, anyagiakban és lelkiekben egyaránt. A közsegélyre utalt aggot meleg szeretettel kell gondozni, amely élete alkonyán az Istenbe és embertársai szeretetébe vetett hitével utolsó napjait megaranyozza.

A beteg, az elhagyott szegényt gondozni és ápolni kell. Az egyedülálló szegény lakását rendbehozzák, a férgektől megtisztítják, kimeszelik, kicsinosítják, a szegény fehérneműit kimossák, megfoltozzák s az undorító betegségben sínylődök sebeit bekötözik. Semmi sem tartja vissza a Nővéreket áldozatos munkájukban, mert mindegyikük érzi a feladat magasztosságát.

Munkájuk nyomán a szegény csodálatos átalakuláson megy keresztül. Lakása, amely azelőtt csak odúhoz volt hasonlítható, tisztos polgári lakássá változik; rongyai eltűnnek és rendesen felöltözött öreg lép elénk. Ez a szeretetteljes gondoskodás, az ellátottság érzete a szegény lelkében is nagy változást idéz elő. Jóleső érzéssel tölti el a körülötte, rajta s életviszonyaiban beálló változás, ismét a nagy emberi közösség megbecsült tagjának érzi magát s a társadalomba való visszatéréssel emberi méltóságának tudata is jelentkezik. Kivetkőzik rossz tulajdonságaiból s csendes, megbékélt öregségben éli napjait.

Igen! Az embert emberré varázsolni, a lelki inaszakadatot ismét bizakodóvá tenni: ez az egri normás szegénygondozás ereje és jelentősége. *Ez a szegénygondozás csak a szegényért van*, a szegényért dolgozik, csak a szegényt keresi, mert a szegények szeretete s felemelése a legnagyobb öröm és eredmény, amelyért küzdeni keli és érdemes is.

Vajjon nem kell-e a legőszintébb elismerésünket kifejeznünk egy olyan segélyezési rendszer iránt, amely a kihalóban lévő tüzeket felgyújtja s a halódó testbe derűs, nap-sugaras életet lehel.

A szegénynek testvére, anyja, leánya egyúttal a Szegénygondozó Nővér, sőt orvosa, vigasztalója is. Micsoda lelkület képes arra, hogy a szeretetnek ekkora praktikumot tud adni, mint ezeknek az egyszerű szerzeteseknek a munkálkodása.

Ez a gondoskodó, aggódó és féltő szeretet elkíséri a sze-

gényt egész életében. Ott áll akkor, amikor a környezattanulmányt elkészíti s annak rovatait a szeretet melegével tölti ki, ott áll a segély megállapításánál, a segély felhasználásánál; a gondozást ellátja, betegségében ápolja, egészségében meglátogatja. Ott áll a halálos ágyánál is, lesimitja a halálverítéket a szenvedő szegény arcáról, kezét a kezébe veszi s oly szeretettel beszél hozzá, mint a gyermek a szülőjéhez szokott beszélni. Gondoskodik az utolsó lelki vigaszról s kikíséri a temetőbe is, ahol virágot ültet az elfelejtett sírra.

A szegény érzi, hogy állandóan ott van mellette egy segítő jobb, amelynek simogatása sohasem lesz keményebb, amelyre mindig bizton támaszkodhatik s lelke mélyéről őszinte hála tör fel a jótévedők felé.

Ez a hivatásos szegénygondozás,

*

A Szegénygondozó Nővér feladata azonban nem merül ki a szegénygondozásban. Munkája közben állandóan van gondja arra is, hogy a *szemérmes szegények*, akik nem mernek hatósági támogatásért fordulni a hivatalhoz, szintén a segélyezetttek sorába kerüljenek. Tehát gondoskodnak azokról is, akikben a szeméremérzet nagyobb, mint az élethez való ragaszkodás. A segélyezetttek egy újabb csoportja került így hatósági gondozásba, amelyről azelőtt a kizárólagos hatósági szegénysegélyezés idején gondoskodás nem történt. A szeretet előtt nincs titok, mert a legsötétebb zugba is bevilágít, hogy megmentse azokat, akik megmentésükre a2 első lépést sem tudják megtenni.

Az adománygyűjtő hölgyek szervezésében szintén tevékeny részt kérnek maguknak a fáradhatatlan Nővérek. Legtöbbször személyesen kérik fel a jószívű és a szegényügy iránt érdeklődő hölgyeket a gyűjtés nehéz munkájára és szoros kapcsolatban maradnak velük egész munkásságuk alatt. Ez a szerves együttműködés biztosítja a 100%-os eredményt.

De évente egyszer felkeresik az adakozókat is, hogy a szegények nevében köszönetüket fejezzék ki a társadalom megértéséért, amellyel lehetővé tették a szegények megfelelő ellátását.

A szegénygondozás tengelyében tehát a Szegénygondozó Nővérek állanak, akik így a szegény egész életére kiterjedő gondoskodás és szeretet apostolai.

Munkájukhoz azonban szükséges a világi Szegénygondozó Hölgyek bevonása is. Szükséges egyrészt azért, hogy az önkéntes Szegénygondozók által a társadalom is résztvegyen a szegénygondozás munkájában, másrészt pedig, hogy a gondozás könnyebb feladatainak ellátásával a. Nővérek

munkáján könnyítsenek. Ez a könnyebb feladat különösen az egészséges szegények látogatásában, lakbérsegélyek, utalványok kikézbésítésében áll, ami a gondozás nehezebb részét vállaló Nővérek munkáját nagyban tehermentesíti és így idejüket a szó szoros értelemben vett szegénygondozás szolgálatára szentelhetik.

Számtalan városban ma is a világi Szegénygondozó Hölgyek látják el a gondozás nagy áldozatokkal járó munkáját. Azonban, ha figyelembe vesszük azt, hogy az önkéntes Szegénygondozónak társadalmi, de méginkább családi kötelezettségei vannak, akár mint családanyának, akár mint családtagnak, mindjárt látjuk azt is, hogy mivel idejük a szegénygondozás és egyéb kötelességek között megoszlik, a *szegénygondozást nem lehet az önkéntesen jelentkező hölgyek különben minden elismerést megérdemlő munkájára építeni.*

De nem is szabad ezt a munkát teljes egészében rájuk bízni. Gondoljunk csak arra, hogy a családi kötelékben lévő s családi körben élő hölgyeknek fel kell keresniök s gondozniuk is kell a sokszor fertőző betegségben szenvedő szegényt s a tökéletes szegénygondozás berendezése szerint a férges lakást is ki kell tisztítaniuk s emberi lakásra alkalmassá tenniök. Vajjon megkövetelhetjük-e tőlük a szegénygondozás ily mértékű ellátását? Kitehetjük-e őket annak a veszedelemnek, hogy a fertőző betegségek csíráit és a kitisztításra váró odúk férgeit családjukba magukkal hurcolják. Az ilyen szegénygondozásra bizony nem akadnak hamarosan jelentkezők. Pedig a szegénygondozásnak minden szennyet 100%-ban el kell tüntetnie s minden nyomort 100%-ban feloldania. A szegénygondozásnak minden legapróbb részletében tökéletesnek kell lennie.

A hivatásos Szegénygondozót nem retenti vissza semmi. Nincsenek vágyai, nincsenek családi vagy társadalmi kötelezettségei: napjai, évei s egész élete a szegényeké s más célja, öröme s kötelezettsége nincs, mint egyedül *a szegények szolgálatára.*

Az önkéntes szegénygondozás értékes kisegítő szolgálat, a hivatásos-szegénygondozás pedig a tökéletes, egi normás szegénygondozásnak megdönthetetlen alapja.

Az önkéntes szegény gondozók egymást váltják elfoglaltságuk, kötelezettségeik miatt s az új szegénygondozó mindig új szegényt lát maga előtt; a hivatásos szegénygondozók állandóan egy ügyet szolgálnak, mértékük egyforma s ítéletükben minden külső, zavaró körülménytől mentesen, a lelkiismeretes környezettanulmányozás alapján kialakult felfogásuk s igazságérzetük dönt.

Ez a környezettanulmányozás nemcsak a külső tények

felvételében nyilvánul meg, hanem lélektani alapokat keres, mélyrehatol s a test és lélek minden bái át egyszerre kutatja ki. A szegénység nem bűn s az önhibán kívüli szegénység nem is szégyen, de mégis megállapíthatjuk, hogy nagyon sokszor erkölcsrontó hatása van s így a test kezelésének a lélek kezelésével egy időben kell történnie. A környezettanulmány a külső és belső kép pontos vetülete. Abban mindent, ami fontos, megtalálunk s minden, ami felesleges, hiányzik belőle. Nagy emberismeret, biztos ítélőképesség és lelkiismeretesség kell ehhez, mert a környezettanulmány az alap, a támpont, amelyre a szegénysegélyezésnél támaszkodunk. A környezettanulmányozást nem végezheti eredményen a különféle egyéb munkával megterhelt városi nyomozó sem, különösen pedig nem képes arra, mint azt a Szegénygondozó Nővérek teszik, hogy a szegény életviszonyaiban beálló változásokat állandóan figyelemmel kísérje s a szükséghez képest a segély felemelésére, csökkentésére, vagy megszüntetésére javaslatot tegyen. A helyes környezettanulmányozás és a fokozott ellenőrzés teszi egyedül lehetővé az arányos, a szükségletekhez mért s így igazságos segélyezést s csak ez az igazságos segélyezés képes megnyugtatni a szegényt, aki ellátottsága mellett is állandó figyelemmel kíséri sorstársai segélyezését.

Megfigyeléseim eredménye az a megállapítás, hogy a segélyre szorult szegénynek nem a kisebbsérvű ellátatlansága a fájó pontja, hanem másnak a túlsegélyezése, amelyet mindig észrevesz és mindig szóvátesz. Ha egy elhibázott, vagy túlzott segélyezést lát, azonnal hasonló igényekkel lép fel, de egyszerre visszavonul, mihelyt a kifogásolt segélyt csökkentik. A környezettanulmányozáson alapuló segélyezést tehát maga a szegény is ellenőrzi, ellenőrzi azonban az adakozó és nem adakozó társadalom is s így a segélyezés igazságosságába vetett hitet nem szabad megdönteni, hanem egységes felfogással és mértékkel mért segélyezéssel erősíteni kell.

A Szegénygondozó Nővérek feladata így *a szakszerű környezettanulmányozás* (külső szegények gondozása) és azonkívül *a szeretetházi zárt szegénygondozás*.

A Szegénygondozó Nővérek munkája a szeretetházi, zárt szegénygondozásban is eredményesebb, mint a tisztán hatósági kezelés, a világi otthonvezetők munkája. A szeretetházak ügyeinek vezetésével megbízott gondnok s egyéb tisztviselők még az orvosi szolgálat mellett sem tudják úgy ellátni a szegényeket, mint a hivatásos szegénygondozók. Különösen finom lélekre és megértésre van szükség ebben a transzlokális rendszerben folytatott szegénygondozásban. Szeretetházi kezelésben csak azok részesíthetők, akik telje-

sen elesettek és állandó ápolásra szorulnak. A tisztviselő, gondnok, bármennyire is jóindulattal van ezek iránt a nyomorult betegek iránt, nem képes olyan gyengédséggel és szeretettel megtölteni életüket, mint ahogyan az megkívánható volna. Ezeknek a beteg szegényeknek is több kell, mint amennyit az ételben, meleg szobában, orvosságokban nekik nyújtani tudnak. Szűk nekik a szeretetház szobáinak négy fala, emelkedni szeretnének betegségükben is s ez a felemelkedés a lélek útjain vezet keresztül. Lelkeket keresnek, akik nem a rubrikák közül figyelik őket, hanem mellettük állnak, enyhét adó vigasztalásukkal s megkönnyítik számukra az életet. Akármerre indulunk, mindig csak arra a következtetésre jutunk, hogy *az ember lelki magasabbrendűsége a szegénygondozásban is lélektani alapokon való elindulást kíván.* Nem rab, nem megszegényített szegény, hanem szeretetet váró és szeretetben részesülő ember akar lenni.

Ez a munka a Szegénygondozó Nővérek része. Az alatt a rövid pár év alatt, amelyet a szegények gondozásában eltöltöttek, már nagy utat tettek meg ennek a lélekkel teli munkának a segítségével.

Munkájuk nyomán kiszínesednek a sápadt arcok, elsimulnak a gyilkos gond mély barázdái s a reszkető kezű, botorkáló agg szilárd támaszt nyer. Ki tudná megmondani, hogy hány könnyet töröltek le már a nyomorgók arcáról, hány kétségbeesett emberbe öntöttek hitet és magabizást s hány haldokló szegény hálás pillantása kíséri őket rögzös útjaikon.

A szeretetnek nagy terhei is vannak s a Szegény gondozó Nővérek bátran és hősieen viselik ezeket a terheket, – nem jutalomért, nem világi ékességekért, – hanem magáért a szeretetért, amelynek szelleméből fakadtak a szegények megmentésére.

Táboruk egyre nő s útjaik egyre szélesednek, mert sok a szegény és egyre több a szegény, aki az élet elhagyatottságában gyámolítást és szíveket keres.

A szegénygondozás három főelve: a bölcsesség, jóság és a szeretet s ezt a három oszlopot a lélek alázatosságával és a szegények szolgálatával a szegénygondozás szürke szerzetesei forrasztják szétszakíthatatlanul egybe.

c) *Az Adománygyűjtő Hölgyek.*

Az előbbiekből láttuk, hogy az egri normás szegénygondozás hatósági szervei: a szegényügyi iroda, vagy Szegénygondozó Hivatal, a népjóléti hivataltól, illetve a városától függő Szegénygondozó Nővérek és a Szegényügyi Bi-

zottság, amely a hatóság, felekezetek és a társadalom képviselőiből alakított vegyes szerv.

Ennek az utóbbi szervnek az összetételét már ismer tettük s vázoltuk azokat a feladatokat is, amelyek a Szegényügyi Bizottság, a Szegénygondozó Hivatal, továbbá a világi és a szerzetes Szegénygondozók feladatkörébe tartoznak.

Nem volt szó azonban ezideig az *önkéntes adománygyűjtő Hölgyek munkájáról*.

A szegénységélyezés feladatainak ellátására elsősorban pénzre, a társadalom áldozatkészségére van szükség. A társadalom tagjait kell felvilágosítani arról, hogy nyomorba jutott, elaggott embertársai megsegítéséről elsősorban a társadalomnak kell gondoskodnia, mert az öregségére támasz nélkül álló szegény ugyanannak a társadalomnak a tagja és az élethez éppen olyan joga van, mint bárki másnak. A szegényeken való segítség szívbeírott erkölcsi kötelesség, amelyet figyelmen kívül hagyni nem szabad. Ha a szükség úgy kívánja, *nemcsak a feleslegből, hanem a szükségéből is segíteni kell a szegényeket*.

Ez az adakozás különben sem jár nagy megterhelhetéssel. Ha mindenki csak morzsákkal, fillérekkel járul hozzá » szegénységélyezés költségeihez, máris együtt van a szükséges összeg.

A koldusnak ne adakozzék senki! Nem ismerjük, nem tudjuk, honnan jött, hová megy, ismeretlen célokat pedig nem támogatunk. A koldus legtöbbször visszaél jószívünkkel, kihasznál bennünket és könnyű keresetre tesz szert, amelyet nem az elsőrendű életszükségletei, hanem szenvedélyei kielégítésére fordít. A rendszertelen adakozás nem éri el a célját, mert hiszen végleges változást, javulást nem hoz. Látjuk, hogy az egyre növekvő koldussereget egyre nehezebb még fillérekkel is segíteni. Mi magunk neveltük rendszertelen adakozásunkkal a koldusokat. Meg kell Szabadulni tőlük! A koldushadat le kell szerelni, ellátni, felruházni s rendes lakásba helyezni. Szóval véglegesen javítani a helyzetén.

Mi a teendő, hogy ezt elérjük?

Erre a kérdésre is megfelel az Egri Norma, mikor a társadalomhoz így szól: Ti naponta, hetenként és havonta jelentős összegeket adtok a rátok leső koldusoknak. Odaadtátok, hogy egyidőre szabaduljatok tőlük. Most már nehéz megszabadulni tőlük, mert egyre többen és egyre követelődzőbben lépnek fel. Azt akarod, adakozó Testvérem, hogy a koldustól véglegesen megszabadulj. Helyes! – én is ezt akarom! Meg is szabadítalak a zaklató koldustól, csak valami vizontszolgálatot kérek Tőled. Azokat a filléreket, esetleg

pengőket, melyeket eddig a koldusoknak adtál, add át havonta egy összegben a városnak. Az Egri Norma ellátja a szegényeket véglegesen úgy, hogy nem szorul többet koldulásra s ha valamelyik mégis a régi mesterségét, a koldulást akarná folytatni, a város közbelép és a rendőrség lecsukja az ellátott és Téged ok nélkül zavaró koldust.

Így lépett be a gyűjtés gondolata az Egri Normába. A magyar ember lovagias, adakozó; szeretettei segít a szegényeken. A rendszertelen adakozással is segíteni akart, de *egység, rendszer híján a segélyezés nem ért célra*. Ezt a rendszertelenséget akarja a városi hatóság, az Egri Norma, rendszerbe foglalni.

Ennek a rendszerbe foglalásnak a munkásai az Adománygyűjtő Hölgyek. A társadalom minden rétegéből toborzódnak össze. A szeretetben fogant cél ledönti a társadalmi válaszfalakat s a kendős asszony éppoly eredményesen és szívvel tud dolgozni, mint a kalapos méltóságos, vagy nagyságos gyűjtőhölgy. És jelentkeznek is szívesen. Meg fogja őket a gondolat súlyos tartalma s koldulnak a koldus helyett.

A várost kerületekre osztják fel. Lehetőleg úgy, hogy mindegyik gyűjtőhölgynek egy-két kisebb utca, vagy egy nagyobb utca jusson. Magukkal viszik a gyűjtőkönyvet: egy átfűzött, lapszámozott, a polgármester és a rendőrkapitányság vezetője által aláírt füzetet és megkezdik a kilincselést. De a gyűjtéshez nemcsak gyűjtőkönyv, hanem türelem, szív és áldozatkészség is kell. A gyűjtésnek sok nehézsége van. Egyesek mereven elzárkóznak az ú. n. koldusválság megajánlása elől, mások tele vannak panasszal saját megélhetésüket illetőleg, ismét mások pedig durván elutasítják az önkéntesen munkálkodó gyűjtőhölgyeket. A gyűjtőhölgy éknek ezeken a helyeken valósággal agitációt kell kifejteniök a jóügy érdekében. Meg kell győzni a húzódozókat az adakozás szükségességéről és célszerűségéről; a sértéseket pedig szó nélkül eltűrni.

Természetesen vannak sokan, akik szívesen fogadják a gyűjtőhölgyeket. Az adakozók sajátkezüleg beírják a gyűjtőkönyvbe a havi felajánlás összegét s a gyűjtőhölgynek a megajánlott összeget azonnal kifizetik.

A várostól az adakozó egy táblácskát kap a következő felírással: „Koldusok! Alamizsnánkat a városi Szegénygondozó Hivatal kezeli.”

Intő jel a koldusnak, aki gondozásba vétele után is folytatja a koldulást. De intő jel azoknak is, akik nem adakoznak. Egymásután jelennek meg a kis sárgaréz táblácskák az üzletek és lakások ajtóin, az emberbaráti szeretet mentőiként.

A gyűjtőhölgyek pedig tovább járnak. Kerületükben

minden utcát, minden lakást megkeresnek s egyformán megköszönik a gazdag pengőit és a szegény filléreit.

A társadalom megszervezése, a kételkedők és a húzódozók meggyőzése szinte emberfeletti munkával jár. De minden városban akadtak megfelelő számmal gyűjtőhölgyek, akik szintén ki akarták venni részüket a szegénységélyezés nagy munkájából. Felébresztik a társadalom lelkiismeretét és hidat vonnak a társadalom és szegényei közé.

A társadalom beszerzése után már jóval kevesebb munkával jár a koldusválság begyűjtése. A gyűjtőhölgyek már nem szervezik a társadalmat, hanem csak látogatják az adakozókat s az előzőleg megajánlott koldusválságot havonta összegyűjtik. Mindinkább kevésbé látszik már terhelni ez a feladat s a szegénységélyezésbe való ez a bekapcsolódás már örömet is jelent a gyűjtőhölgy részére. Elfelejteti az őt ért megaláztatásokat, sérelmeket, a fáradságot s idejének feláldozását és csak egy cél fűti: minél többet gyűjteni azoknak, akiknek semmijük sincs. Az adakozó család is szeretettel várja már minden hónap első napjaiban a gyűjtőhölgyt. Szinte családtagnak számít már, aki az adakozó családjának minden örömében és bánatában osztozik, szeretettel érdeklődik ügyes-bajos ügyeik iránt s jótanácsaival igyekszik segítségükre lenni. Így a gyűjtőhölgy a szociális gondolat hordozójává, hirdetőjévé s terjesztőjévé válik. A társadalom lelkiismeretét a szociális kötelezettségek iránt felébreszti s azt állandóan ébren is tartja. A társadalom állandóan értesül a szegényügy haladásáról, a szegénygondozás és segélyezés változásairól, megismerkedik a szegénygondozás szociális, etikai és morális jelentőségével s kezdi megszeretni a szegényeket. Ezzel a szeretettel és érdeklődéssel növekszik a bőkezűsége is. Látja az évi beszámoló jelentésekből, hogy másoknak nagyobb szíve van, mint neki, hogy a szegényebb többet ad, mint ő, a tehetősebb s nagyobbra nyitja az erszényét a szegények gyűjtőhölgyei előtt. A hatóság a maga erejével sohasem tudna ilyen eredményeket elérni. Az adakozókat nem elég felhívni az adakozásra, hanem a lakásukon kell őket felkeresni, meggyőzni s a felajánlott összeget havonta összeszedni. Erre még a hatósági adminisztráció sem képes. A társadalom a fedezet kérdését teljesen a saját adminisztrációjával intézi el. A társadalom tagjai adakoznak, összegyűjtik a megajánlott összegeket s ezzel a fedezet kérdését elintézik. Az Egri Norma a társadalom normája s az a szegénységélyezése is. A szegénységélyezésben tehát szükség van a társadalomra, amely adakozik és a gyűjtőhölgyekre, akik a megajánlott adományokat összeszedik, de szükség van a társadalomra a szegénygondozás munkájában is, amelyben a társadalom

tagjai, a világi szegénygondozók hathatósan közreműködnek. Az Egri Norma *a társadalmat megszervezi*, meggyőzi, adakozó szíveket keres, s ugyanakkor gondoskodik arról is, hogy a megajánlott összegek beszédese s maga a szegénygondozás is a társadalom tagjainak részvételével a legnagyobb nyilvánosság előtt történjék. Az önkéntes adakozás ellen azt szokták felhozni, hogy éppen a tehetősebbek vonják ki magukat az adakozásból. Ez az állítás ugyan legtöbbször igaznak bizonyul, de mégsem teszi feleslegessé az adománygyűjtést. Ha majd az önkéntes adomány nem lesz elégséges a szegénységélyezés céljaira, következik a progresszív, mindenkit elérő szegényadó.

*

A gyűjtőhölgyek az összegyűjtött összegeket havonta, a gyűjtés befejezésével, a népjóléti irodába befizetik, mely a befizetés megtörténtét a gyűjtőkönyvben a számvevőség közbejöttével igazolja. A befizető minden hónapban látja a befizetés igazolását, ugyanazt látja az adakozó is s így az ellenőrzés, a nyilvánosság a legteljesebb mértékben megvalósul.

Az összegyűjtött koldusválság teljes egészében a szegények segélyezésére szolgál. Egy garas sem megy adminisztrációra, vagy más célra, mert a segélyezéssel, a gondozással felmerülő összes adminisztratív kiadásokat a hivatalos város viseli. Erről különben is meggyőződhetik bárki a szegénygondozó hivatal évi jelentéséből. Nagy megnyugtató ez az adakozóra, aki a koldulás eltiltása után állandó figyelemmel kíséri, hogy adományát rendeltetésének megfelelően használták-e fel vagy sem.

Az Egri Norma különös, már többször hangoztatott értéke a nyilvánosság elvének teljes megvalósítása, amely mindenkit megnyugtató és bizalommal tölt el az egri normás szegénygondozás iránt.

d) *A szegénységélyezés kialakult rendszerét*

Az Egri Norma nemcsak a szervezetben, a hatóság, társadalom és felekezetek összefogásában, valamint a tökéletes szegénygondozásban hozott követésre méltó újításokat, *hanem a segélyezés módjában is*.

A segélyezés módjának helyes megválasztása döntő jelentőségű a szegénységélyezésben. A szegénygondozás csak a helyesen megállapított segélyezési móddal éri el a célját. A segélyezés az alap s ezen az alapon indulhat el a lélektani mozzanatokon nyugvó szegénygondozás.

A szegénységélyezésnek három módját ismerjük: 1) a pénzbeli, 2) a természetbeni, 3) a vegyes segélyezést.

Leginkább elterjedt segélyezési mód a pénzbeli segélyezés. A pénzbeli segélynek a segélyezetthez való juttatása kezelés szempontjából a legegyszerűbb, egyszerű utalásból és a nyugtának a segélyezett általi aláírásából áll. Azonban akármilyen is a pénzbeli segélyezés, ugyanannak a hiányszágnak a bélyegét viseli magán, mint a rendszertelen magánjótékonykodás. A hatóság ugyan ismeri a szegényt, segély rászorultságát a környezetanulmány alapján megállapította, de a segélynek a sorsát már nem kíséri figyelemmel. A hivatalra csak a segély kifizetése tartozik, de a továbbiak már nem érdeklik. A tapasztalat azt mutatja, hogy a készpénzsegély nem érigera célját. A szegény nem mindig fordítja elsőrendű szükségleteinek fedezésére. Sok szegénynek káros szenvedélyei vannak, amelyek útvesztőiben felmorzsolódik a kapott segély. Nem is olyan nehéz ezt a segélyt kiadni, mert legtöbbször csak látszata a segélynek. A készpénzsegélyezés országos középátlaga 6-10 pengő. Mit csináljon ezzel a munkaképtelen és sokszor teljesen egyedülálló szegény?

Ha a legkisebb, lakásnak nem nevezhető odúról gondoskodik, ahol meghúzza magát, máris elfogyott az első nap a havi segély. Miből szerezze meg mindennapi kenyerét, ruházatát, lábbelijét és apró szükségleteit?

A szegény, a hatósági segélyezés mellett is koldulásra kényszerül. Különböző is a készpénzsegély lehetősége növeli a segélytérők számát. Azok, akikről hozzátartozóik is tudnának gondoskodni, különféle csalafintasággal és néha protekcióval is kiverékszik maguknak a segélyt s a segélyezettek számának növekedése magával hozza azt is, hogy az újabb segélyezettek, akármennyire is rászorultak, már csak a legkisebb segélyben részesülhetnek.

A segélyezés célja csak egy lehet: *a szegény teljes ellátása*. A segélyezésre irányuló törekvésben annak a gondolatnak kell uralkodnia, hogy a szegény, de a köz érdekében is irányítani kell a segély sorsát, annak teljes felhasználásáig. Oly módon és olyan alakban kell megjelennie a segélynek, amely a szegény érdekében való. Amelyet nem a segélyezett maga vált be különböző értékekre, hanem a hatóság bölcs előrelátása már olyan alakban és mennyiségben juttat el hozzá, amely a szegény életviszonyainak, szükségleteinek leginkább megfelel. A hatóság az elaggott szegény érdekében belenyúl a segélyezés mikéntjébe, a segélyezett érdekében oly módon, hogy a segélyezés valóban célt is érjen.

Ez a cél a segélyezettek egy csoportjánál, a szeretetházban gondozott szegények csoportjánál meg is valósult. Ez a segélyezési mód a tiszta természetbeni segélyezés, amely-

hez már gondozás is járul. A szeretetházi ellátás csak azokra terjedhet ki, akik állandó gondozásra, ápolásra szorulnak. Az angol rendszer, amely minden szegényt, az egészségest és beteget egyaránt zárt intézeti gondozásra kárhóztat, teljes mértékben elhibázott. Az egészséges szegényt nem szabad kiközösíteni a társadalomból azzal, hogy összezúfolják őket a szeretetházakban. Nem szeretetház ezek számára a lakásuk, hanem levegőtlen börtön, ahonnet mielőbb szabadulni szeretnének. Megszokott környezetüket feladni nem képesek, a hatósági gondozás csak *megaláztatást, kényszert* jelent a számukra.

Ezenkívül a külső szegénygondozás költségei jóval kisebbek, mint a zárt szegénygondozásé.

Egy szegény havi ellátása, még a vidéki szeretetházakban is, 24-30 pengőbe kerül. Ezzel szemben a szegénynek a külső segélyezésben, a környezetben való meghagyása esetében még a teljes ellátása is jóval olcsóbbá kerül. A szeretetházi ellátás túlságos kiterjesztése felesleges kiadásokat jelent csak a hatóságnak és felesleges gyötrelmet a szegényeknek.

A székesfőváros is, bizonyára ennek az elgondolásnak az alapján azt tervezi, hogy a gondozásra szoruló szegényeit, mivel szeretetházai teljesen megteltek, a jövőben a Budapest-környéki falvakba családi gondozásba adja. A családi gondozás költség- és eredménybeli előnyei meg fogják mutatni, hogy legcélszerűbb a szegényeknek szabadabb környezetükben való meghagyása, vagy családi ápolásba való adása.

A tiszta természetbeni segélyezés megnyilvánulhat a népkonyhai ellátásban, vagy természetbeni adományok nyújtásában is.

A segélyezés harmadik módja: a *vegyes rendszer*. Ebben a rendszerben természetbeni és pénzbeli támogatáshoz jut a *szegény*. A vegyes rendszer az egészséges szegények segélyezésének leghelyesebb módja, mert e mellett leginkább figyelembe vehető a szegény minden szükséglete. Élelmezését a természetbeni segély, lakbérét s apróbb kiadásait pedig a készpénzsegély biztosítja. Azonban, mint az egyéb rendszerekben, itt is azon van a hangsúly, hogy a szegény megkapja mindazt, *amire létfenntartásához szüksége van*.

Ezek volnának a szegénysegélyezés rendszerei, amelyek előnyeit kiválasztja s határait kibővíti az egyén teljes figyelembevételével az Egri Norma.

IV. FEJEZET.

Szegénygondozás az Egri Norma szerint.

Az Egri Norma állandó otthoni karitatív szegénygondozás.⁶ A transzlokális, szeretetházi gondozást csak a teljesen elaggott, állandó gondozásra, ápolásra szoruló szegényeknél valósítja meg. Az egészséges szegényt nem ítéli rabságra, hanem biztosítja, számára a szabad levegőt, a megszokott környezetet anélkül, hogy az életből kikökkentené, a szegényt gyötörné vagy megalázná.

Ennek a szegénygondozásnak a tengelyében a szegény egyénisége áll, az egész ember, a testi és lelki állapotát illetően. *Egyéni, mert minden szegényt külön kezel,* minden szegény bajait és szükségleteit egyéni szempontból bírálja meg és teljes is, mert a szükségleteinek megfelelő teljes ellátásról gondoskodik.

Olyan gondoskodásról van itt szó, amely a szegény minden szükségletét fedezi, azt kielégíti és így a koldulástól megmenti.

Ha tiltjuk a koldulási, akkor lássuk el a koldust. Ha törvényeket hozunk a koldusok ellen, akkor azok érvényesíthetése végett gondoskodjunk először arról, hogy a szegény ne legyen kénytelen koldulni. Ezt a feltételt az Egri Norma 100%-ban biztosítja.

A szegénynek lakást, ételmezést, ruházatot és zsebpénzt biztosít. A segélyezés tehát *vegyes rendszerű,* de abban a pénzbeli segélyezés játssza a legkisebb szerepet.

A szegény részére először is lakásról gondoskodik. Ezzel gátját veti annak, hogy a szegényt a lakáskérdés gondjai öröljék fel s mint az üzőtt vad járjon hónapról hónapra lakás után.

A lakást a város bérlí, Eredménye az, hogy a háztulajdonos a biztos fizetőnek szívesen és olcsóbban adja ki a lakását, amelyet a jövedelem nélküli szegény meg sem kaphatott volna. Az egyedülálló szegénynek azonban támaszra van szüksége. Társra, aki megosztja vele lakását, aki segítségére van, aki elúzi a magáramaradottság komor gondjait. Egy lakásba tehát két, esetleg három öreget helyeznek el. Ez az összeköltöztetés. Az összeköltöztetést végző Nővérek azonban gondoskodnak arról, hogy csak olyanok kerüljenek egy lakásba, akiknek természete egyezik a másikéval. Ezenkívül ügyelnek arra is, hogy a teljesen elaggott mellé lehetőleg még valamit tenni-venni tudó szegényt helyezzenek el, aki tehetetlen társát segíteni tudja. A leleményesség magát a szegényt is belevonja a szegénygondozásba.

⁶ Csepely György miniszteri osztálytanácsos és P. Oslay Oswald O. F. M. cikkeiből. Szegénygondozás. Az Egri Norma. 27. oldal.

Az összeköltöztetés anyagilag is előnyös, mert egy lakás béréből két-három szegény lakását biztosíthatjuk. Ez a közös lakás nem sérti a szegény önértetét, szabadságát, mert hisz, élete végéig a kisebb közösségben, családjá körében élt, amelynek némi pótlását látja ebben a közösségben, amelyre csak akkor kerül sor, ha természetével az összeköltöztetés megfér.

A szegény lakása már biztosítva van, de ez csak az első lépés teljes ellátásának biztosításához. Élelmezéséről is gondoskodnunk kell. Ez az élelmezés azonban olyan mérvű legyen, hogy a szegény életereje fenntartásához szükséges minimumot Biztosítsa is. Az élelmezés biztosítása nyers élelmiszerek kiadásával történik. A havi ellátást kéthetenként, főhát két részletben adja ki a hatóság: vagy a perifériák kiskereskedői útján, vagy pedig az e célra felállított városi raktárakból. Kisebb lakosságú városokban célszerűbb az élelmiszereknek a hatóság általi kiszolgáltatása, mert a nagybani beszerzés és az ellenőrzés helyesebb megvalósítása előnyt ad ennek a kiszolgáltatásnak a kiskereskedők útján történő kiosztással szemben.

A szegény kap főzölisztet, zsírt, burgonyát, darát, babot, cukrot, sőt, rizst, szappant, tüzelőt. Mindezeket az élelmiszereket olyan mennyiségben és minőségben, hogy azok kalória értékben számítva az életerő fenntartását biztosítják.

Ez a havi élelmiszer adag Szombathelyen a következő: 4 kg. 00g liszt, 1 kg. cukor, fél kg. só, 1 kg. zsír, 8 kg. burgonya, 1 kg. dara, 1 kg. bab és ezenkívül 7 kg. szappan. Ez az élelmiszer mennyiség az elaggott szegény fenntartásához elegendő is. Vannak városok, ahol valamivel nagyobb ez az élelmiszer adag. A segélyezés módjának és mértékének a lerögzítése azonban nem jelenti azt, hogy ez a beosztás, illetve az élelmiszereknek ilyen összetétele minden segélyezettre egyformán fennáll. A segélyezés egyéni: tehát a segélyezett különleges szükségleteit elsősorban veszi figyelembe. A tüzelősegély a három téli hónapban: december, január, februárban 2-2 q, márciusban 1 q, a többi hónapokban pedig 50-50 kg. száraz, aprított tűzifa. Ha valaki a segélyezettek közül csak tejjel tud táplálkozni, a segélyezése is tejjel való segélyezés lesz. Nincs lehetetlen akkor, ha a szegény segélyezéséről van szó.

Ezen az élelmiszeradagon kívül a szegények heti 2 kg. kenyeret is kapnak. Hogy az apróbb kiadásait is fedezhessék, hetenkint 40-50 fillér készpénzsegélyben részesülnek. Ez az egyetlen pénzübeli segély, amit az Egri Norma szerinti segélyezés a szegényeknek juttat. De többre nincs is szükségük, mert mindennel el vannak látva. A lakbérsegély, mivel a lakásukat a város bérlé, nem jut a szegény ke-

zébe, hanem közvetlenül a háztulajdonoshoz. A havi lakbér-segély összege személyenkint 5-10 pengő.

„A városi hatóság gondoskodik a szegények ruházatáról és s ez a gondoskodás a szegény ellátásának a betetőzése. A ruházattal való ellátás rendszerint társadalmi adakozás útján történik.

Ha a teljes ellátás fentebb ismertetett mértékét nézzük, olybá tűnhetik fel, hogy a szegényeknek ily módon való segélyezése a hatóság anyagi képességeinek túlterhelését vonja maga után.

Nem szabad azonban elfelejtenünk azt, hogy teljes ellátásban csak az egészen egyedülálló, hozzátartozók nélküli szegények részesülnek. Ezeknek a száma pedig csak a segélyezetteknek egy kisebb hányadát, átlagban 35-40%-át teszi. Igaz ugyan, hogy ezeknek az ellátása havonként és személyenkint 18-20 pengőbe kerül, de a többi segélyezett már kisebb értékű segélyben részesül. Az a segélyezett, aki hozzátartozói körében él, akik különben is önállóan bérelnének lakást, lakbérsegélyben nem részesül az ellátás költségei ezzel már jelentékenyen csökkennek. Vannak olyan segélyezettek, akik kisebb házi munkák végzésére még alkalmasak és ezzel a munkájukkal élelmüket megkeresik; ezeknek csak lakbérsegélyre van szükségük. Ismét mások csak élelmiszer segélyre szorulnak, vagy csak A kenyér és heti készpénzsegélyre, változó életviszonyaikhoz képest. Van olyan segélyezett is, aki csak a téli hónapokban részesül segélyben, mert viszonylagos munkaképtelensége mellett képes arra, hogy a nyári hónapok alatt, mint piaci árus stb., létfenntartását biztosítsa. A segélyezés helyes mértékét a környezettanulmányt végző Nővérek javaslata foglalja magában, a változtatásokat pedig a minden részletre kiterjedő gondos ellenőrzés, amelyet egész éven át a segélyezettek viszonyainak figyelésénél kifejtnek. Ennek a pontos környezettanulmányozásnak és ellenőrzésnek az eredménye abban nyilvánul meg, hogy a segély a segélyezett rászorultsági fokához, szükségleteihez igazodik és sem az ellátatlanság, sem a túlsegélyezés esete nem következik be.

Az Egri Norma tehát az egyén szükségleteit teljesen betölti, arányosít és a szegény érdekeinek tiszteletben tartásával a legnagyobb takarékossgal jár el.

A szegénynek szánt segély a szegény elsőrendű szükségleteinek fedezésére jut, a szegény létfenntartását biztosítja s a mellett a szegény megmarad a környezetében.

Ez az Egri Norma: állandó otthoni karitatív munka, amellyel végleges testi és lelki gondozást nyernek a helybeli szegények, továbbá betegségükben ápolást, utolsó órájukban felekezetük szerinti vigaszt, tisztességes végtiszteletet

s a temetőben sírjaiknak virágos őrizetét. E leíró megbatározásban benne van az Egri Norma teljessége, az ember keresése, aki társadalmilag és életsorsilag megelégedett, lelkében pedig vigaszt és békét élvező, mert talált mentő, védő és szerető Nővért, aki neki mindene – Isten után – a földön.⁷

A segély megállapítása.

A segély megállapításának éppen olyan nyilvánosnak kell lennie, mint a gyűjtésnek, a gyűjtött összeg felhasználásának és magának a szegénygondozásnak.

Ezt a nyilvánosságot arra értjük, hogy a segélyt ne egy személy, a polgármester, vagy a szegényügyi"előadó állapítsa meg, hanem bizottság, amely a „több szem többet lát” elvénél fogva sokkal több oldalról veheti szemügyre a szegénynek a környeztanulmányban megírt sorsát, mint az egyes ember.

A segélyezés igazságos és a szegényt megnyugtató módon való megállapítása különösen fontos. Erre a feladatra a nagy Szegényügyi Bizottság nem alkalmas. Nehézkes, lassú, de nem a tagjaiban, hanem terjedelménél fogva.

Erre a feladatra csak kisebb bizottság alkalmas, amelynek tagjai a nagy bizottságból kerülnek ki. A nagy bizottság ellenőrzi, irányítja a szegénygondozás egész munkáját, javaslatokat tesz a szegényügyre vonatkozólag, általános jelentőségű ügyekben tárgyal, a negyedévi jelentéseket, valamint az évi jelentést megvitatja stb.

A kis bizottság, nevezzük „*segélyezési albizottság*”-nak, sokkal mozgékonyabb és célravezetőbb” eszköze a segélymegállapításnak, mint a Szegényügyi Bizottság, vagy egy személy. Az albizottság hetenkint ülészik, aminek következtében a segélyezés iránti kérelmek elintézése gyorsabb. Nem kell a segélyezettnek hónapokig várnia, hanem egyik hétről a másikra, jobbra, vagy balra elintézését nyer a kérelme. Ez a gyorsaság a segélyezésnek elengedhetetlen feltétele.

Az albizottságnak legfeljebb 5-10 tagja lehet, akiket a szegényügyi bizottság küld ki. Ezeken a kiküldötteken kívül tagja még a szegényügyi előadó, a Szegénygondozó Nővérek és esetleg a számvevőség egy tisztviselője. Az albizottságban a kérelmeket az előadó; a környeztanulmányok adatait pedig a nyomozást végző Nővérek ismertetik.

⁷ Csepely György miniszteri osztálytanácsos és P. Oslay Oswald O. F. M. cikkeiből: Szegénygondozás. Az Egri Norma. 27. oldal.

Az ügyek bizottsági elintézése a nagyközönséget is megnyugtatja, mert a segélyek megállapításában fokozott gondosságot lat. Szükséges az is, hogy az albizottság tagjai között mindegyik vallásfelekezet képviselője helyet foglaljon, mert a felekezeteknek a segély megállapításában folytatott harmonikus együttműködése a segélyezés eredményességét biztosítja.

V. FEJEZET.

1. Az Egri Norma Egerben és másutt.

Már közel két éve annak, hogy P. Oslay Oswald elhintette Eger történelmi emlékü földjén az Egri Norma magvait. Az elvetett mag termékeny talajba hullott, kalászkba kapott s magvait a szeretet szellője felkapta s a legtávolabbi vidéken is életet érlelt az elsodort magvakból.

Eger város polgármestere, Trák Géza, már az 1928. évi április 28-ári tartott közgyűlésen kijelenti az Egri Normáról, hogy: „abban úgy oldódik meg a társadalom eme legégetőbb kérdése (a szegényügy), hogy humanizmus, etikai s esztétikai szempontból jobban nem is lehetne megoldani a jelen viszonyok között.”⁸

Egerben egyszerre meghódította magának az egész társadalmat az új szegénygondozási rendszer. A 29.000 lakosú város lakossága évente 50.000 pengő értékben adakozik szegényei számára. A lakosság számához viszonyítva imponálóan nagy összeg s ez az eredmény Eger szociálisan érző polgárságát dicséri, amely – amint a jelek mutatják – komoly erkölcsi köteletségének tartja szegényei segítségét. Ez az összeg módot ad oly mérvű szegénygondozásra, amely mellett a szegénynek semmi kívánni valója nincs. Lehetséges, hogy a társadalmi adakozás hajtóereje az a tudat, hogy a szegénygondozás talaja Egerből fakadt, de bizonyos az is, hogy ennek a teljesítménynek hajtóereje abból a mély vallási érzésből fakadó szeretet, amely Eger város társadalmát a szegények gyámolításában vezeti. Az útmutatás, a példa Egerből jött, kövessük mi is tettekben a szeretetnek *ezt* a fellegetvárát!

2. Baja.

Egert másfél év múlva Baja követte a szegénygondozás megszervezésében. 1929. évi július 1-én itt is megindult a nagy munka s mind a zárt, mind a nyílt szegénygondozást

⁸ Dr. Petró Kálmán idézett művéből. 14. oldal.

a Szegénygondozó Nővérek látják el. Baján a Szegénygondozó Nővérek működése előtt is; fejlett szegényügyi ellátás volt ugyan, mégis a társadalmi erők összefogása nagy eredményt jelentett. Az egész nyílt szegényügyet a Nővérek látják el évek óta, legnagyobbbrészt az Egri Norma adminisztrációjával. A gyűjtést a jótékony egyesületek hölgytagjai vállalták s szép eredményekkel működnek.

A szegényügyi bizottság tagjai: a polgármester, annak helyettese, a főszámvevő, a tisztifőorvos, a kórházigazgató, a közgyám, mint előadó, a rendőrkapitány, a tanfelügyelő, szociális tanácsnok, az adóügyosztály kiküldöttje és 8 törvényhatósági bizottsági tag.

3. Esztergom.

Esztergom 1929. szeptember hó 1-én vezette be az Egri Normát. A gyűjtés és a szegénygondozás a legteljesebb siker jegyében folyik. A szegénygondozás a „Páduai Szt. Antal Szegénygondozó Egyesület” keretében és szervezetével működik. Az Egri Norma sikerére és eredményeire éles fényt vet Glatz Gyula dr. polgármester 3.707/1932. P. M. számú jelentése, amelyben ezeket mondja: „Az Egyesület áldásos munkáját – a szegényügy terén – eléggé meghálálni és körvonalazni szinte lehetetlen s őszintén mondhatom, hogy büszke vagyok arra, hogy Eger után Esztergom az a város, ahol az Egyesület a szegényügyet oly sikerrel megoldotta, mert vele a koldulás megszűnt és az ú. n. hivatásos koldusok hada nem zaklatja a közönséget az utcák sarkain és lakásukon.”⁹ Az Egyesületet az Egri Norma szelleme hatotta át s így az Egyesület dicsérete az Egri Norma dicséretét is jelenti. A szegényügyi bizottság tagjai hivatalos személyekből és a polgárságból meghívott tagokból állanak.

4. Kecskemét.

Az Egri Norma 1929. november 1-én érkezett kecskeméti állomására. 1929. szeptember 20-án alakult meg a Szegényügyi Bizottság, amelyben az összes vallásfelekezetek képviselői, világi és egyházi vezetői, továbbá a Szt. Ferenc-rendi zárda főnöke, az államrendőrség vezetője, a város tisztifőorvosa és az elemi iskolák felügyelő-igazgatója foglal helyet.

A szegénygondozást a Ferences Szegénygondozó Nővérek végzik a katolikusok részéről, református részről pedig a

⁸ Petró Kálmán már idézett művéből. 39. oldal.

Diakonissza Testvérek. A Nővéreket a Szt. Ferenc harmadrendjének tagjai, a Diakonisszákat pedig a tabiták támogatják. A gyűjtés és a rendkívüli adományok az 1933. évben 24.000 pengőt tettek ki és az apróbb bevételi tételekkel és a városi hozzájárulással együtt a fedezet 68.793.23 pengő; a kiadás pedig 68.200.50 pengőt tett ki.

A kecskeméti szegényügyi bizottság ügyvezető igazgatója, v. Szathmáry Kálmán azt mondja jelentésében, hogy: „Ezen áldozatosságra és tettekre kész gárda a lelke a tulajdonképpeni szegénygondozás nehéz és fárasztó munkájának. Az ő munkájuk nélkül a szegénygondozás el sem képzelhető.”¹⁰ A továbbiakban pedig ezeket mondja: „A szegénygondozás munkája ma már Kecskeméten mindenki előtt ismeretes s minden túlzás nélkül mondhatjuk, hogy a legjobban bevált szociális intézmény és szerv, amely kiválóan simul a mai idők követelményeihez.”¹¹ A város évi 38.000 pengővel járul a szegénygondozás költségeihez s ugyanannyi a társadalmi adakozás eredménye is.

Működik a *Felügyelő Bizottság* és a *Segélymegállapító albizottság* is. A Segélymegállapító albizottság működése teljesen beváltotta a hozzáfűzött várakozásokat, mert a jelentés további szavai szerint ez a szerv teljes biztosítéka az igazságosan, megfontoltan és nagy körültekintéssel hozott elbírálásnak és megítélésnek. Munkája mellőz minden bürokratizmust, tökéletes eredménnyel. Az Egre Norma négy év után is állandó eredményeket mutat fel, ami buzdítás a jövőre, mert mint v. Szathmáry Kálmán mondja az 1933. évi jelentésében: „Minden, ami elmúlt, csak erőt adhat ahhoz, ami még hátra van.”¹²

5. Hatvan.

Az Egre Norma 1929. évi december 1-én alakult meg és itt is teljes sikerrel működik. A város közönsége nagy szeretettel karolta fel az eszmét és példaadó módon adakozik a szegénygondozás költségeire. A nyomor ellen indított irtóhadjárat teljes eredményre vezetett és a koldusok ellátásával az utcai koldulás teljesen megszűnt. Ez a gondoskodás pedig a békét, a társadalom nyugalomát eredményezi.

A szegény gondozó bizottság tagjai a hatósági szerveken kívül a jótékony egyesületek vezetői, a községi képviselő-

¹⁰ Petró Kálmán idézett művéből. 43. oldal.

¹¹ U. o.

¹² A kecskeméti szegénygondozás 1933. évi működése. Házi kiadomány. Írta: v. Szathmáry Kálmán.

testület 12 tagja s a társadalom részéről beválasztott ugyan-
csak 12 tag.

6. Szolnok.

Az Egri Norma megalakulásának ideje: 1930. évi február hó 15-e. A szervezés másfél hónapja alatt a sajtó, a szószékek, egyesületek és egyesek propagandájával a szegénygondozás új gondolatait teljesen átültették a társadalmi köztudatba s ez alatt az idő alatt lefolytatott és a legszélesebb körre kiterjedő környezettanulmányozással a hivatásos szegénygondozók összeállították a rászorulókat katasztrét, a gyűjtőhölgyek pedig a körzetekre osztott város tehető társadalmát meglátogatták és előteremtették a szegénygondozás költségeit.

Az új rendszer eredményeit a 2.536/1932. sz. jelentés ismerteti. Ezek szerint a koldulás megszűnt és a városi lakosság ezáltal a zaklatástól mentesült s ennek az előnynek az értékelése abban a jelentős adományban jutott kifejezésre, amelynek segítségével a városi Szegényügyi Hivatal minden jogos igényt kielégíthetett.

Különösen nagyjelentőségűnek tartja a jelentés a Szegényügyi Hivatalnak azt az eredményes munkálkodását, amellyel sikerült elérni a különböző utakon járó s igen sokszor céljukat tévesztett társadalmi jótékonykodást, továbbá, hogy katasztrét vezet a rászorultakról, gyámolít, istápol ott, ahol arra szükség van. Amint a jelentést továbbfűzi: „Mindennemű adminisztrációs, vagy egyéb személyi kiadásoktól mentesen s aránylag nem nagy összeggel lecsapolta Szolnok nyomorúságának legkirívóbbját, a templomoknál, tereken, utcákon és házaknál való koldulást.”¹³

A város lakosságának felekezeti szerinti megoszlásával arányos a segélyezettek felekezeti megoszlása is s ez a tény a különböző egyházak képviselőit is arra sarkalja, hogy a hivatásánál fogva is elfogulatlan és pártatlan hatósági, városi Szegényügyi Hivatal támogatassa. A jelentésnek ebből a részéből azt látjuk, hogy a segélyezésben felekezeti szempontok és kérdések – mint másutt sem – itt sem jelentkeznek.

Az Egri Norma sohasem a segélyezett vallását, hanem mindig a segélyre szorultságot, a szegényt nézi, minden más szempontra való tekintet nélkül. Ez a mindenekfelett álló, megközelíthetetlen és megingathatatlan tárgyilagosság és pártatlanság teszi lehetővé azt, hogy *a társadalom, felekezeti különbségekre való tekintet nélkül, egy az Egri Normában.*

¹³Petró Kálmán idézett művéből. 51. oldal.

A Szegényügyi Hivatal élén, amely városi intézmény a szociálpolitikai tanácsnok áll, aki hivatalos tekintélyével és hatalmával a hatóságot képviseli a szegénygondozásban. Szolnokon is az a helyes felfogás alakult ki, hogy a szegényházi gondozás nem felel meg sem a szegény természetének, sem a gazdaságosság követelményeinek. Éppen ezért a rendszernek ezt a célszerű és lényeges újítását Szolnok város is magáévá tette.

Ugyancsak bevezette a természetbeni segélyezésnek az előbbieken már vázolt módját is, teljes egészében. Amint a jelentés a továbbiakban mondja: „A közsegélyezésre szorultak létfenntartásához a legszükségesebbek biztosítva vannak, olyannyira, hogy a gondozottak járandóságait *nyugdíjszerűnek* tartják. Erkölcsi felfogásukban javultak, mert nincsenek az egyes adakozók szeszélyszerűségének kitéve, de az érdem e tekintetben leginkább a hivatásos Ferences Szegénygondozó Nővéreké, akik a felügyeletük alá tartozó elesetteket hetenkint legalább kétszer meglátogatják, a tehetetleneket ápolják, ruháikat kimossák, rájuk takarítanak s végzik ezeket a szamaritánus! munkákat, fogadalmukhoz híven, felebaráti szeretettel, magáért az emberért. Működésük alatt úgy a gondozottak, mint a város közönségének szeretetét és megbecsülését megnyerték, mert a rászorultakban csak a gyámolításra utaltat látják.”¹⁴

A szeretetház, szegényház csak a betegek, állandó gondozásra szorultak és a megrögzött koldusok, iszákosak befogadására szolgál. Az előbbieket az állandó gondozás biztosíthatása végett, az utóbbiak pedig a rend biztosítása, fegyelmelés céljából kerülnek a szeretetházba.

Kiemeli a jelentés a rendszer érdeméül azt a tényt, hogy a szemérmes szegények is támogatásra találnak.

Az Eгри Norma előnyeit 9 pontban foglalja össze s ezek a megállapítások találó voltaknál fogva idekívánkoznak.

E szerint az Eгри Norma előnyei a következők:

1. *alkalmas a koldulás megszüntetésére,*
2. *helyes szervezettséggel hasznosítja a társadalom áldozatosságát,*
3. *adminisztrációs kiadások nélkül fordít minden fillért a szegényekre,*
4. *tehermentesíti a városok, községek háztartását jelentékeny kiadásoktól,*
5. *adakozásra készíti a iogi személyeket, bankokat, gyárat, nagybirtokosokat, akik, illetve amelyek a koldulás intézménye mellett, normális gazdasági viszonyok között e célra csak ritkán, vagy igen jelentéktelen összeget juttatnak,*

¹⁵ Petró Kálmán már idézett művéből. 53. oldal.

6. *emberi ellátáshoz juttatja a rászorultakat,*
7. *lehetővé teszi a szemérmes szegények istápolását,*
8. *megértő szeretetet biztosít a gondozottaknak, a hivatásos Szegénygondozó Nővérek útján és végül*
9. *alkalmas a közületek szociális nyugalmának biztosítására.*¹⁵

Ezek a bölcs megállapítások a legteljesebb elismerést fejezik ki az egri normás szegénygondozás iránt. Ezek az igazságok nem esetlegesek, mert minden városban megmutatkoznak, ha ugyanolyan szeretettel és ügybuzgalommal karolják fel a szegényügyet, mint azt Szolnokon tették.

Szolnok város és közönsége büszke lehet arra, hogy a rendszerből mindent kihozott, abban mindent meglátott és megvalósított. Ez a lelkes munka értékelésre talált a miniszteriális hatóságnál is s ennek kifejezője volt az a miniszteri elismerés, amelyet Szolnok város közönségéhez és a hivatalos városhoz a vármegye főispánja 1932. évi március 14-én közvetített. A külső és zárt szegénygondozás egyaránt a Nővérek faladata, akik azt teljes megelégedésre végzik. A megalakulástól 1933. december 31-ig befolyt 79.172.74 pengő koldusválság, a város évi hozzájárulása 9.600 pengő.

A szegényügyi bizottság elnöke a polgármester, előadója a szociálpolitikai tanácsnok, tagjainak száma 15. A bizottság tisztviselőkből, a felekezetek képviselőiből és a szegényügy iránt érdeklődő, szabadfoglalkozású polgárokból tevődik össze.

7. Gyöngyös.

Az Egre Norma 1930. március 1-én alakult meg. Az ínségesek és munkaképtelen öregek támogatását egyaránt a Szegénygondozó Hivatal intézi. A segélyezés minden szegényre egyformán kiterjed, valláskülönbség nélkül. A város társadalma szívesen adakozik természetben és készpénzben egyaránt. A segélyezés természetbeni s pénzsegélyben csak a szemérmes szegények, valamint az átmeneti, egyszeri segélyt kérők részesülnek.

A szegényügyi bizottság a társadalom minden rétegét a szegényügy szolgálatába állítja.

8. Sátoraljaújhely.

Az Egre Normát 1930. évi december 1-én vezették be. Az Egre Norma bevezetésével egyidejűleg életbelépett a koldulási tilalom és a koldusoknak szánt adományt a gyűj-

¹⁸ Petró Kálmán már idézett művéből. 54. oldal.

tőhölgyek szedik össze és szolgáltatják a város pénztárába. Az összegyűjtött és az *esetenkénti adományok* (névnap-megváltás, házassági évfordulók, különböző nevezetesebb mozzanatok s események alkalmával küldött pénzbeli adományok) szolgálnak a város költségvetésében előirányzott összeggel együtt a segélyezés költségeinek fedezésére.

Amint látjuk, Sátoraljaújhely nemcsak a gyűjtést szervezte meg, hanem más alkalmakat is megragad arra, hogy a társadalom önkéntes hozzájárulását minél nagyobb mérvben biztosítsa. A felállított szegényügyi hivatal először csak azoknak a szegényeknek a segélyezését végezte, akiknek koldulási engedélyük volt, később azonban az összes közszegélyre szorulókat hatósági ellátásba kerültek.

A pénzbeli és természetbeni segélyezést vegyesen alkalmazzák. A készpénzsegély 4-5 pengős havi lakbérsegély és a heti 50 fillér zsebpénz. A szegény betegeket útisegélyben részesítik. A segélyezettnek halála esetére temetési biztosítást kötnek, ami által a város mentesül a biztosítási díjak fizetésével a temetési költségek alól. Ha a szegénynek biztosítása nincs, éppúgy mint más városokban, itt is a város gondoskodik a szegény ingyenes temetéséről. A szemérmes szegények rendkívüli készpénzsegélyben részesülnek.

A természetbeni ellátás: 1. élelmiszer, 2. ruhasegély, 3. tüzelősegélyből áll. A segélyeket a megbízott vállalkozók szolgáltatják ki.

A szegények nyilvántartását a Szegényügyi Hivatal végzi s a nyilvántartást az állandó ellenőrzésekkel kiegészítik. Külön környezettanulmányozója van a hivatalnak, míg a Szegénygondozó Nővérek a betegek gondozását s általában a szegények látogatását végzik.

A város polgármesterének 3.715/1934. sz. átirata szerint a természetbeni segélyezést itt is a pénzbeli segélyezés fölé helyezik, célszerűségi okokból.

Az átirat megállapítja, hogy az Egri Norma bevezetésének erkölcsi és anyagi haszna van. „A tapasztalat bizonyítja, hogy a koldusok között olyan is akadt, aki a múltban a pénzszerzésnek ezt a könnyebb módját választotta, pedig nem is volt munkaképtelen, hanem a közönséget nagyon ügyesen megtévesztette. A koldulási tilalom és az Egri Norma bevezetése után ez az ember is hasznos, dolgozó tagja lett a társadalomnak. Az Egri Norma lehetővé teszi a könnyöradományok egyenlő elosztását és meggátolja, hogy a fürgébb, mozgékonyabb, vagy kevésbé szemérmes szegény felesleget halmozzon fel, míg a törődöttebb, nehezebben mozgó, vagy szemérmesebb szegény a legteljesebb elhagyottságban nyomorog és éheznek. Az Egri Norma lehetővé teszi, hogy az ú. n. hivatásos koldusokon kívül a betegség, vagy

valamely csapás folytán időlegesen közsegélyre szorulókat is hatósági támogatásban részesítsük.” Ez a vélemény ismét fényes tanúbizonyság az Egri Norma mellett.

Az Egri Norma megszüntette a koldulási engedélyek kiadását, megszüntette a koldulást és emberi életet biztosított a társadalmi közösségből kiesett, nyomorult koldusnak. Az utolsó három évben a koldusválságból 52.263.42 pengő folyt be Sátoraljaújhelyen s ez az eredmény a város lakosságának áldozatkészségét dicséri.

9. Balassagyarmat.

Az Egri Norma rendszere szerinti segélyezésben a betegség, aggság folytán munka- és keresetképtelenné vált szegények részesülnek. A koldulás a város egész területén tilos. A Szegénygondozó Hivatalnak hivatalos órái vannak a szegények fogadására s az előterjesztett kérelmekre a Szegénygondozó Nővérek környezettanulmányokat vesznek fel. Ez a környezettanulmány és az időközi ellenőrzések szolgáltatják a szegénykataszter adatait.

A segélyezés 5-10 pengő havi lakbérsegély, amelyet a Szegénygondozó által bérelt lakásért a város fizet ki a háztulajdonosnak.

A havi élelmiszer segélyt a Szegénygondozó Hivatal által kiadott bevásárlási könyvek alapján, amelyek az élelmiszerek mennyiségét és értékét is feltüntetik, a megbízott fűszerkereskedők a szegénynek kiszolgáltatják a könyvben írt és ellenőrzött élelmiszereket.

Egy személy havonta a következő ellátásban részesül: 10 kg. burgonya, 4 kg. OGG. liszt, 1 kg. zsír, 2 kg. bab, $\frac{3}{4}$ kg. cukor, $\frac{1}{4}$ kg. só, $\frac{1}{2}$ kg. rizs, $\frac{1}{2}$ kg. dara és $\frac{1}{4}$ kg. szappan. Természetesen ez az élelmiszer mennyiség csak a teljes ellátásra szorulóknak részére felállított norma, míg a segélyezettek többi csoportja a változó és egyéni szükségletekhez mért segélyben részesül.

A szükséghez mérten ülésező Szegény gondozó Bizottság elnöke a polgármester, tagjai pedig a hatóságok, társadalom és a felekezetek képviselőiből állanak. A gyűjtésben nemcsak hölgyek, hanem önként jelentkező férfiak is buzgólkodnak.

A városi szeretetházban az egyedülálló beteg szegényeket gondozzák. Gyűjtésből az utolsó három évben 33.527.16 pengő folyt be, ami a lakosság számához viszonyítva nagyon szép eredményt jelent.

Ismét egy város, amelyben az Egri Normának nemcsak múltja, hanem biztató jövője is van.

10. Újpest

Újpesten még töretlen talaja volt az Egri Normának. A koldusválság és szegénygondozás még nem volt megszerveve, jóllehet arra Újpesten volt leginkább szükség, mert köztudomás szerint országos viszonylatban is ott él & legtöbb közsegélyre szoruló szegény.

A Nővérek 1933. májusában megindult munkájára tehát nagy szükség volt s azok be is váltották a megjelenésükhöz fűzött várakozásokat.

Elkészítették a szegénykatasztert s környezettanulmányozásuk során sok új gondozásra szoruló munkaképtelen öreg került hatósági gondozásba, viszont kizárták azokat a segélyezésből, akik a koldulást biztos megélhetésnek tekintve, megélhetési források után nem néztek.

A megszervezett gyűjtés szép eredménnyel járt és ennek következményeként a rászoruló kielégítő segélyezésben és gondozásban részesülhettek és részesülnek ma is.

A segélyezés módjai: 1. a szeretetházi ellátás, 2. a házi ápolás, havi 25 pengő tartásdíjjal, 3. az állandó havi közsegély, havi 5 pengős közsegély s esetleg természetbeni segély (ezeknek a segélyezetteknek a száma .212), 4. a volt koldusok segélyezése az Egri Norma rendszerében. Ezek segélyezése személyenkint havi 24 pengőbe kerül s számuk jelenleg 281. Az összes munkaképtelen közsegélyezett aggok száma 1934. évi május 1-én 689 volt.

A Nővérek gondozó feladata kiterjed a hatósági pénzsegélyesekre, a családi gondozásba adottakra és a koldusválságból természetben segélyezettekre egyaránt.

Újpest nehéz, de diadalmas állomásává lett az Egri Normának, amely, mint mindenütt, itt is a szegényeknek nyugtot adó mentsvára lett.

11. Makó.

A város 54 szegénynek nyújt havi 4r-6 pengős segélyösszegeket.

Az Egri Normát 1933. évi május hó 1-ével vezette be a város. Azonban a Szegénygondozó Hivatal kizárólag a társadalom áldozatkészségéből fedezi a jelenleg gondozás alatt álló 130 egyén természetbeni ellátását, mert a város a külső szegénygondozás költségeihez hozzájárulni nem képes. A zárt szegénygondozás és a nyílt szegénygondozás egyaránt a Szegénygondozó Nővérek feladata. Már most is megállapítható, hogy munkásságuk szép eredménnyel jár és a Nővérek általi segélyezésnek és gondozásnak lelkiekben

is nagy átalakító hatása van. Éppen ezek az eredmények indították arra az elhatározásra a várost, hogy a pénzzel segélyezett szegények segélyét beszünteti és azokat is természetbeni segélyezésben részesíti a Szegénygondozó Hivatal útján.

12 Rákospalota.

A segélyezés teljesen az Egri Norma rendszere szerint történik 1933. december 1-től kezdve. Ez a segélyezési mód itt is előnyösebbnek bizonyult, mint a pénzbeli segélyezés, amely nem felel meg úgy a szegény érdekeinek, mint a természetbeni segélyezés.

A város társadalma teljesen átérezte a szegénygondozás fontosságát, amit az bizonyít leginkább, hogy havonta kb. 2.700 pengő koldusvátsággal siet a segélyezés munkájának támogatására. Ez a nagyarányú áldozatkészség tette lehetővé, hogy most 176 szegényt segélyezhet a város, arányosan és igazságosan és ezenfelül a Szegény gondozó Nővérek útján az annyira fontos szegénygondozásban is részesítheti szegényeit. A Szegénygondozó Nővéreken kívül a református szegényeket egy Diakonissza, az evangélikus és izraelita szegényeket pedig egy-egy felekezeti gondozó Nővér gondozza. A teljes ellátásnak és gondozásnak az eredménye még az is, hogy a város közönsége mentesült a helybeli koldusok zaklatásától, a vidékről beözönlő koldusok visszaszorítására pedig koldusellenőroket alkalmaztak.

13. Budafok.

Az Egri Norma bevezetése előtt készpénzsegéllyel segítette Budafok a szegényeit. Az Egri Normát csak ebben az évben vezették be, de már is megállapítható, hogy a szegénygondozásnak újabban bevezetett formája minden kétséget kizárólag sokkal jobban megfelel a célnak és kívánalmaknak, bár több költségbe kerül, mert ezidőszerint az arra rászoruló teljes ellátásban részesülnek s mindenmű szükségletük kielégítéséről gondoskodnak.

14. Kiskunfélegyháza.

Ez az alföldi városunk 1932. évi október hó 16-ától szintén teljes egészében átvette az Egri Normát s úgy a zárt, mint a nyílt szegénygondozást egyaránt a Szegénygondozó Nővérek látják el. A társadalom áldozatkészsége lehetővé

teszi a szegények hatékony segítségét s a szegénygondozás egri normás rendszere itt is a szegényügy terén való nagy fejlődést mutatja. A kenyérsegélyesek száma 450-550. - Élelemkiosztásban 90-180 személy részesült egész éven át s bevásárlókönyvet 110 egyén kapott. Karácsonykor s húsvétkor külön csomagot osztottak ki, ruhasegélyben pedig 151 szegény részesült. A havi koldusváltás 800-850 pengő, amely biztosítja a szegények jobb ellátását s annak eredményeképpen eltűntek a kellemetlenkedő koldusok a lakosság nagy megnyugvására.

15. Kaposvár.

A szegénygondozás szintén az Egri Norma rendszerében történik, vegyes segélyezési rendszerrel.

A megállapított készpénzsegélyt, élelmiszer könyvecskéket, kenyér- és zsír jegyeket minden hó utolsó napján a hitfelekezetek által kiküldött Szegénygondozó Hölgyek veszik át a város szegénygondozó hivatalában és elsején már a kiosztás is megtörténik. A Szegénygondozó Hölgyek ellenőrzik a szegényeket és azt is, hogy az élelmiszerek kiosztásával megbízott kiskereskedők megfelelő mennyiségben és minőségben szolgáltatják-e ki a könyvecskékben írt élelmiszereket.

Ez a segélyezési rendszer Kaposvárott is bevált. A segélyezés fedezete a társadalom által megajánlott koldusváltás, amely az utolsó három évben 85.000 pengőt tett ki. A múlt év január elseje óta a város is havi 400 pengővel járul hozzá a szegények ellátási költségeihez.

Az Egri Norma rendszeréből tehát csak a Szegénygondozó Nővérek alkalmazását nem vette át Kaposvár, de remélhető, hogy a teljes szegénygondozás érdekében Kaposvár is mielőbb befogadja a szegénygondozás apostolait.

16. Mohács.

Mohácson nincs szegényház jelenleg, a helyett a gondozásra szoruló szegényeket családi ápolásban egyes családnál helyezték el, havi 20 pengő térítési díj ellenében, míg a teljesen tehetetlen öregek ellátásáért havi 30 pengőt fizetnek.

1932. év decemberében megalakult a város Szegényügyi Bizottsága, melynek tagjai: a karitatív Nőegyesületek vezetői, lelkészek, tanítók, orvosok, gyógyszerészek és a szegényügygel foglalkozó egyének. A bizottság az Egri Norma alap-

ján oldotta meg a kolduskérdést, illetőleg a szegénysegélyezést a város szegényügyi hivatalának irányítása mellett. A szegényügyi hivatal a gyűjtőpároknak kiadta a gyűjtőkönyvecskét, amelyekre a gyűjtőhölgyek a múlt évben 5.630.75 pengőt gyűjtöttek össze.

Mohácson azonban csak a szegényügyi bizottság, a gyűjtőhölgyek és a szegényügyi hivatal működnek, de nincs természetbeni segélyezés, nincsenek szegénygondozók s így az Egri Normát csak félig valósították meg. A természetbeni segélyezés pedig, valamint az intenzív szegénygondozás elengedhetetlen feltételei az Egri Normának s e nélkül a bizottság, a gyűjtőhölgyek és a szegényügyi hivatal munkája sem éri el a célját. A cél pedig: a szegény teljes természetbeni ellátása és gondozása. Amíg ez a két főelv meg nem valósul, addig a koldusválság mellett is csak helytelen segélyezési rendről, a pénzbeli segélyezésről beszélhetünk.

17. Pécs.¹⁸

Pécsett a szegénygondozás az Egri Norma rendszerében történik; a segélyezés természetbeni s a gondozást a Szegénygondozó jelölt Nővérek végzik. Ez év szeptemberétől kezdve azonban már Fogadalmas Nővérek működnek Pécsett is.

A koldusok ellátása először nyers természetbeni élelmiszerekkel, tüzelővel s ruházattal történt; később azonban, mikor megállapították, hogy egyes koldusok szeszeralra váltják be a kereskedőknél utalványukat és tovább koldultak, a kész ételekkel való támogatásra tértek át. A reggeli-, ebéd- vacsorából álló ellátást három elosztóhelyen adták ki s adják ki ma is. Reggelire 2½ deci tejet, ebédre négy deci levest, 4 deci főzeléket, vagy tésztát, vacsorára vagy főzeléket, vagy tésztát s minden napra 45 dkgr. kenyeret kapnak. Vasárnap a főzelékhez húst is kapnak.

A koldusok ezért az ellátásért dolgozni tartoznak. A város keleti és nyugati részén egy-egy nagyobb kolduskörzetet alakítottak s innen járnak be a koldusok a két városszéli háziipari foglalkoztatóba, ahol kukoricaháncsfonással, gyékényfonással stb. foglalkoznak. Az ellátáson kívül – teljesítmény szerint – dohányt, cukrot, tüt, cernát, szappant stb. kapnak.

A koldusok felügyeletét és gondozását a Szegénygon-

¹⁸ Dr. Esztergár Lajos: Gyakorlati szociálpolitika, 1933. című kiváló munkája világos és bő útmutatást ad a kolduskérdés megoldására (158. s a köv. oldalakon.)

dozó Nővérek látják el. A tehetetlen és beteg koldusokat ápolják s élelmük hazaszállításáról gondoskodnak.

A hatósági gondoskodás még a koldusok tisztántartására is ügyel. Hetenkint a férfiak s nők is megfürödnek és háziiparilag szőtt és készített tiszta fehérneműt kapnak. Lakásukról ugyancsak a város gondoskodik. A koldulás ellenőrzésére s az idegen kéregetők koldulásának meggátlására négy koldusellenőr működik.

Érdekes és megszívlelésre méltó dr. Esztergár Lajos ki-tűnő szociál-politikusunknak az az elgondolása, amely szerint koldustelep létesítését tartja szükségesnek, ahol a koldusok elkülönítve dolgozgatnának, szabadságuk feladása nélkül.

Pécs városnak 70 ágyas szegényháza is van s az ott elhelyezettek a Szent Vince Nővérek viselnek gondot.

Ezenkívül külön közsegélyezettjei is vannak a városnak, akik fix összegű támogatást kapnak. Ezek száma 1933-ban 268 volt.

Túrkeve városban a vegyes segélyezési rendszert alkalmazták s bár a koldusváltást bevezették, az Egri Norma egyéb elveit nem valósították meg. Koldusváltás címén a múlt évben 2.478.99 pengő folyt be.

Vácott nyílt és zárt szegénygondozás van. Még 193L évi november 16-án felállították a szegényügyi hivatalt, majd elkészítették a szegénykatasztert és megszervezték a gyűjtést. A szegénygondozást a Szent Vince Testvérek látják el a belső és külső szegénygondozásban egyaránt. A segélyezés nagy részben természetbeni s csak kis részben pénzbeli.

Győrött vegyes pénzbeli és természetbeni segélyezés van. A természetbeni segélyezés azonban nem nyers élelmiszerekkel, hanem ebéd és vacsora nyújtásával történik. A szegényeket három szociális missziós nővér és egy diakonissza ellenőrzi; az ő feladatuk a változásoknak a törzskönyvi lapon való átvezetése és a segélyek kiosztása. így, bár Nővéreket és Diakonisszákat is alkalmazott a város, a szegények nagy száma miatt (916) nem jut a szegénygondozásra idő.

Győrött a költségvetésbe beállított szegényügyi költségek összesen 155.384 pengőt tesznek ki. Ha ezt az összeget az Egri Norma rendszerében használnák fel és emellett a koldusváltásgyűjtést is megszerveznék, Győrött az ország egyik legtokéletesebb szegénysegélyezését és gondozását valósíthatnák meg, a természetbeni segélyezés elve alapján. Reméljük, hogy az egyházközségek és a társadalom, belátva a rendszerben rejlő előnyöket, mielőbb megnyitják a szociális érzéséről előnyösen ismert város kapuit az Egri Norma előtt.

Kispest május 1-ével adta át a szeretetházi, vagyis a zárt szegénygondozást a Szegénygondozó Nővéreknek és ez évben még a külső szegénygondozásban is bevezeti az Egri Normát.

Komárom szintén az Egri Norma segélyezési rendszere mellé szegődött és a márciusban megtartott propaganda gyűlés eredményeként Komárom is az Egri Norma rendszerében látja el szegényeit.

Pápa városa, *Békéscsaba*, *Békésgyula* és *Pestszenterzsébet* ugyancsak most foglalkozik ezzel a gondolattal és minden remény megvan arra, hogy ezek a városaink az Egri Norma diadalmas előrehaladásának újabb állomásai lesznek.

Amint az eddig mondottakból láttuk, az Egri Norma, a szegénygondozás új rendszere, egymásután hódítja meg a városokat, hogy megnyugvást hozzon a társadalomnak és a szegényeknek egyaránt.

A felsorolt városok között ugyan vannak olyanok, amelyek az Egri Normát nem teljesen, hanem csak részben vették át, de minden bizonnyal ezek a városok rövidesen át fognak térni a teljes rendszerre, szegényügyük elláthatása végett.

Az Egri Norma pedig, amely kelettől-nyugatig megtöltötte a magyar városok lelkét a szegények szeretetével, ennek a szeretetnek a melegével fogja felolvasztani a közöny kergét s megteremti a magyar föld minden városát magába foglaló egységes szegénygondozást.

VI. FEJEZET.

A szegénygondozás Egri Norma nélkül.

A felsorolt adatokból láthatjuk, hogy az Egri Norma a rendelkezésére álló rövid idő alatt hatalmas iramú fejlődést ért el. A rendszer tökéletessége, a segélyezésben megnyilvánuló mély erkölcsi tartalom, a városok egész sorát arra bírta, hogy szegénysegélyezésük addig laza, széteső és célszerűtlen rendszerét szilárd alapokra fektessék.

Az Egri Norma azonban a már ismertetett kiváló előnyei mellett sem jutott el a magyar városok mindegyikébe. Ennek oka azonban nem az Egri Normában, hanem abban keresendő, hogy egyes városok hűségesen kitartanak a szegénysegélyezés eddig megszokott módjai mellett s a szegénysegélyezéssel elintéztnek látva a szegénység kérdését, a szegényt a továbbiakban sorsára hagyják. Egyedül a szegényházakban gondozott szegényeknél lehet szó valóban gondozásról, míg a külső szegények sorsa, életviszonyai, lelkisége a hatóságok előtt közömbös a segély kifizetése után. Ez a

segélyezés a szegényt rubrikába szorítja, elszámolja, elkönyveli és a jól végzett munka után pontot tesz az egész műre.

Rendszerről csak annyiban lehet beszélni, hogy az ellátás *rendszeresen* kevésnek bizonyul és a segélyezett *rendszerint* koldulni kénytelen. A kolduláshoz pedig mindaddig *joga is* van, míg emberi ellátása biztosítva nincs. Egyes városaink a szegényházi elhelyezésben, a szegényeknek a szegényházakba való terelésében látják a, szegénygondozás csúcspontját s most is fenntartják, az egészséges öregek számára is, ezt az elavult gondozási rendszert.

Hogy a szegénynek megfelel-e ez az elhelyezés, vagy sem, az nem is fontos, mert rövidlátó szemmel nézve a szegénynek mindene megvan, végeredményben tehát a szegénygondozás kultúrájának fokát a szegényházak telítettségének foka dönti el. Eltekintve attól, hogy nem is gazdaságos, amint már az előzményekben rámutattam, a szegény emberi méltóságát és szabadságát is teljes mértékben sérti.

A kezeim között lévő értesítések azt bizonyítják, hogy még mindig tartja magát az a felfogás, hogy a szegényházi gondozás leginkább a szegény érdekében áll. A szegényházak szükségességét nem is vitatom, de csak azok számára, akik állandó ápolásra, gondozásra szorulnak. A szegényházak rendeltetésének helytelen értelmezése okozza azután azt, hogy a zsúfolt szegényház fenntartása a városoknak rengeteg költségébe kerül és a legtöbb helyen túlhaladja, sőt kétszeresét, háromszorosát teszi ki a külső szegényiségegyezés költségeinek.

Így fordulhat elő csak, hogy egyik városunkban a külső szegénysegélyezésre 1.457 pengő jut, de a zárt szegénygondozás ugyanakkor 18.521 pengőbe kerül.

Az 1.457 pengőből 18 rendes, évi segélyes összesen 602 pengőt kapott, tehát a havi segély összege átlagban 2.70-2.80 pengő volt. Elképzelhetjük, hogy ilyen segélyezés mellett miképp gondoskodik magáról a végkép munka- és keresetképtelenné vált szegény.

A pénzbeli segélyezés az egész országban sem tesz ki átlagosan számítva többet, mint 6-8 pengőt személyenkint. Egyes városainkban azonban a havi közsegély maximális mértéke is csak 6-8 pengő, sőt 3-4 pengő lehet. Ilyen segélyösszegek mellett nem is csodálható, ha a sorsára hagyott szegény a társadalom jótékonyágát veszi igénybe. Egyik városunk azon az állásponton áll, hogyha a 3-8 pengőben meghatározott közsegély a szegény eltartására nem elégséges, akkor szegényházi ellátásban részesíti. Vájjon gondolnak-e arra, hogy ez az ellátás a legszerűebb számítás szerint is havi 15 pengőbe kerül, vagy esetleg többbe is. Van

olyan két városunk, amely kizárólag a szegényházi gondozást tartja egyedül célravezetőnek.

Egy másik városunk értesítése szerint az Egri Normát azért nem vezették be, mert az a társadalom újabb megterhelését jelentette volna, amennyiben úri családok, azonkívül jótékony intézmények pénzzel és étellemezzel segítenek rászoruló szegényeket.

Ez a felfogás teljesen érthetetlen, mert hiszen a szervezetlen társadalmi jótékonykodás nagyobb teher a társadalomra nézve, mint az Egri Normában megszervezett adakozás. A szervezetlen jótékonykodás működése nagyon bizonytalan és esetleges és így a szegényre nézve is inkább káros, mint hasznos. A segítyezésnek egyesekre, a társadalomra, zárdákra stb. való átruházása ugyan könnyebbséget jelent a hatóságnak, amely csak a szegényházak fenntartásával, vagy nevetségesen csekély készpénzsegély, esetleg népkonyhai ebédeltetés biztosítása által gondoskodik szegényeiről, de súlyos megterhelést jelent a mindig több oldalról igénybevett társadalomnak és megszegyenítő a szegényre nézve, aki a hatósági ellátás elégtelensége miatt házalásra, koldulásra van kényszerítve.

Van olyan városunk is, *amely a nem teljesen elesettek részére könyöradománygyűjtési engedélyt ad.* Ma, amikor a városok politikájában a szegénykérdésnek első helyet kellene elfoglalnia, akad magyar város, amely szegényei egy részéről könyöradománygyűjtési engedélyek kiadásával igyekszik gondoskodni. Mintha az évszázadokkal ezelőtti hatósági szegénysegélyezés éledne fel ebben a megoldásban. Látjuk a megbélyegzett szegényeket, akik lesütött szemmel és lehajtott fejjel, könyöradománygyűjtési engedéllyel a zsebükben járnak házról-házra s alázatos szavakat mormolnak.

Ha ezt a lehajtott fejjel, megalázott szegény testvérünket nézzük, csak akkor látjuk igazában, hogy mennyire eltévelyedtünk az emberiség érzéseitől és szegénygondozási rendszerünk hiányosságai miatt, – mint a szociálpolitika terén is – a munkaképtelen agok segítyezésében annyival hátrább vagyunk, mint amennyivel előbbre kellene lennünk.

VII. FEJEZET.

Az Egri Norma kormánykörök és a külföld megítélésében.

Az Egri Normát már az Egerben történt gyakorlati eredmények ismerete után belföldön és külföldön egyaránt élénk érdeklődés kísérte.

Ez az érdeklődés különösen beható volt a kormány ré-

széről, amely a szegénygondozás gyökeres rendezését hosszú idő óta szükségesnek tartotta.

Különösen megkapta az Egri Norma mély tartalma néhai Vass József népjóléti minisztert, aki minden alkalmat megragadott arra, hogy tettekkkel kísért érdeklődését kimutassa. Neki is az volt a meggyőződése, hogy szeretet, lélek nélkül nincs szegénygondozás és mint mondotta: „a szegénység visszaszorítására több szeretet, mint pénz kell.”¹⁷

Az Egri Normát megalakulásától kezdve figyelemmel kísérte és mindent elkövetett, hogy azt sikerre is vigye. Sokat köszönhet az Egri Norma Vass Józsefnek: a szív, az emberbaráti szeretet nagy miniszterének.

A népjóléti és munkaügyi minisztérium megszűntével a belügyminisztérium vette át a szegényügy legfőbb ellenőrzését és irányítását. A belügyminisztérium nemcsak a munkakört, hanem az Egri Norma iránti érdeklődést is átvette és fontos feladatának tartotta és tartja ma is az Egri Norma működési körének minél inkább való kibővítését.

Ezt a felfogást és szándékot bizonyítja az a körülmény is, hogy az Egri Norma megszervezése minden városban a belügyminisztériumból kiküldött főtisztviselő jelenlétében és segédletével történik. Csepely György és lovag Asbasch Sándor miniszteri osztálytanácsosok a szervezés nehéz munkájából nagy részt vállaltak eddig is és vállalnak a jövőben is és nemes buzgólkodásuk nagyban hozzájárul az Egri Norma útjainak egyengetéséhez.

A belügyminisztérium minden alkalmat felhasznál arra, hogy a szegénygondozás új rendszerét az egész országban megvalósítsa és felhívja a városok figyelmét az Egri Normában rejlő szociális előnyökre és a szegénygondozásnak a társadalom bevonásával való megszervezésének a fontosságára.

Az Egri Norma – ezekből láthatólag – a legfelsőbb felügyeleti hatóság érdeklődését és pártfogását is megnyerte, éppen azoknak az értékeknek bizonyítékaul, amelyeket a norma hordoz magában és amelyekkel a szegénykérdés, a kolduskérdés gyökeres megoldását eléri.

Az érdeklődés külföldön is jelentkezett és a szaklapok, folyóiratok egymásután foglalkoztak az új és tökéletes szegénygondozással.

Ezekben a cikkekben részletesen foglalkoznak az Egri Norma rendszerével s kivétel nélkül a legnagyobb elismerés hangján szólnak arról.

¹⁷ Szegénygondozás. Az Egri Norma. Külön lenyomat Csepely György min. o. t. és P. Oslay Oswald O. F. M. cikkeiből. 15. oldal.

Legutóbb pedig Ausztria is érdeklődött az Egri Norma iránt és kísérletként Szegénygondozó Nővéreket szándékozik kérni a szegénygondozás gyakorlati bemutatására.

A belföld és külföld általános érdeklődése, amelyet az egri normás városokban elért nagyszerű eredmények csak fokoznak, az Egri Norma újabb belföldi és előreláthatólag külföldi térhódítását fogja jelenteni és a szeretet, amely a normát létrehozta, minden akadályon áttörve halad a végső győzelem felé.

VIII. FEJEZET.

Javaslat a szegénygondozás megszervezésére.

Az a rendszertelenség és hiányosság, amely a közsegélyre szoruló munkaképtelen aggok segélyezése körül megnyilvánul, most már múlhatatlanul szükségessé teszi szegényügyünk végleges és kielégítő rendezését.

A szegényügyet ezideig csak utolsósorban ügyként kezeltük, mert jogszabályaink csak a szegénysegélyezés tág kereteit jelölték meg, de a kereteken belül minden község (város), maga állapíthatta meg a segélyezés mérvét és módját. Természetesen, mivel a szegénysegélyezés kötelezettsége csak újabb megterhelést jelentett a községeknek, csak nagyon óvatosan kezelték a szegényügyet, attól a gondolatától vezetve, hogy annak költségei minél kevésbé terheljék a hatóságot.

Ennek a lefokozó törekvésnek és kismérvű érdeklődésnek eredménye volt azután, hogy egyrészt helytelen segélyezési rend alakult ki, másrészt pedig a kismérvű, „a helyi viszonyoknak megfelelő” segélyezés a szegény sorsát egyáltalán nem javította meg, sőt annak elégtelensége miatt továbbra is koldulni kénytelen. A segélyezett rosszabb helyzetbe jut a 3-5 pengős segélye mellett, mint azelőtt volt, mert a szegényügyi szabályrendelet, meg a kihágási törvénykönyv 66. §-a is eltiltja a koldulást és ha kolduláson éri, a közsegélyezettet a törvény szigorával bünteti.

Ha a hatóság nem gondoskodik szegényei kielégítő eltartásáról, akkor a dolgozni nem tudó szegények létérdeke és joga a koldulás.

Nem lehet továbbra is bizonytalanságban hagyni a segélyre szorultat, hanem gondoskodni kell legelemibb életfeltételeiről.

A vonatkozó jogszabályok szerint a közsegélyezés mérvét és módját a község határozza meg és ez a meghatározás a helyi viszonyoktól és a segélyre szorult személyi viszo-

nyaitól, egyéni bajától függ. Ezeknek a rendelkezéseknek a mai napig sínes foganatja, mert a segélyezés mérvét nem a szegényre, hanem a pénzügyi helyzetre, a fedezetre való tekintettel állapítják meg a segélyezésben határozó hatóságok.

Már a kormány is érzi a segélyezés terén felmerülő viszásságokat és a 6.000/1931. M. E. sz. rendelet 26. §-ának d) pontjában kilátásba helyezi, hogy a népjóléti és munkaügyi miniszter külön rendelettel szabályozza a közsegélyezés előfeltételeit, a közsegélyezés módját és mértékét.

Ez az ígért külön rendelet – sajnos – még a mai napig sem jelent meg s a szegényügy terén mutatkozott visszásságok sokhelyütt ma is fennállanak.

Ma már elérkeztünk ahhoz a ponthoz, amikor a szegényügy részletes és végleges rendezését tovább halogatni nem lehet. A szociális eszmék és törekvések korában ezt a kérdést is dűlőre kell juttatni, de oly módon, hogy a szegény valóban megfelelő gondoskodásban részesüljön.

Szerény nézetem szerint a közsegélyre szoruló munkaképtelen aggok segélyezésére vonatkozó részletes kormányrendeletnek főbb vonásokban a következő irányelveket kellene tartalmaznia:

1. *Minden olyan helybeli lakos részére, akinek vagyona, jövedelme nincs, munka- és keresetképtelen és fizetőköteles hozzátartozói nincsenek, lakóhelyének hatósága létfenntartása elemi szükségleteit biztosítani tartozik és erre a rászorulóknak joga is van.*

2. *A segélyezés módjai:*

a) *teljesen munkaképtelen, állandó ápolásra szoruló oly szegényt, akinek gondozására hozzátartozói nem képesek, szeretetházi (szegényházi) gondozásban kell elhelyezni. Egészséges szegény zárt intézeti gondozásban el nem helyezhető, kivéve, ha különböző személyi okok (állandó koldulás, iszákosság) a szegény megrendszabályozása végett azt szükségessé teszik.*

b) *A szeretetházi, (szegényházi) gondozásban nem részesített szegényeket környezetükben meg kell hagyni s a természetbeni segélyezéssel vegyes pénzbeli segélyekkel a létminimumot biztosítani.*

3. *A természetbeni segélyezés népkonyhai ellátás, nyers élelmiszerek, tüzelő és ruhaneműek nyújtásában áll.*

4. *A pénzbeli segély kétféle lehet:*

a) *lakbérsegély, amelyet a város által a szegény részére bérelt lakás után a hatóság a háztulajdonos kezeihez fizet,*

b) *heti készpénzsegély, melyet 40-50 fillér, esetleg egy pengő összegben apróbb szükségletei fedezésére a szegénynek fizet ki a hatóság.*

5. *A szegény segélyezésén kívül különös gondot kell fordítani a szegény gondozására is, mert a segélyezésen túlmenő gondozást a szegény emberi mivolta megköveteli.*

6. *A társadalmat, felekezeteket, jótékony egyesületeket és egyeseket a szegénységélyezés és szegénygondozás egységének és általánosságának érdekében a szegényügyi feladatok ellátására meg kell szervezni. Ennek az együttműködésnek eszköze: a szegényügyi bizottság és a koldusváltás megajánlások gyűjtése.*

7. *A jótékony egyesületek kötetesek segélyezettjeik névsorát, a segély nagyságának megjelölésével, negyedévenként – a túlsegélyezések s kétszeri segélyezések elkerülhetése végett – a hatósággal közölni.*

Ezek lennének a szegénységélyezés és gondozás főbb irányelvei, amelyek részletes kidolgozása és lerögzítése a városok szabályrendeleteiben történne. A „koldusváltás” azonban nem lényege az Egri Normának s ha nem sikerül a szegényügy költségeit abból fedezni, céladóban vagy pótdobában kell a fedezetről gondoskodni.

Ezek mellett az Egri normában gyökeredző irányelvek mellett még lehetne valósítani mindazokat a célokat, amelyeket a helyes alapokra fektetett szegényügyünk megkövetel, meg lehetne szüntetni városaink nagy kultúrszégyenét, a koldulást; elsősorban pedig emberi bánásmódban és ellátásban részesíthetnők azokat a szerencsétlen embertársainkat, akiknek az élet terített asztaláról eddig csak morzsa, vagy az sem jutott.

Erős kézzel kell végre a kérdésbe belenyúlni, mert a kielégítő megoldást, a végleges megoldást az anyagiasságon felülemelkedő erkölcsi szempontok, isteni parancs és az emberi élet fejlődésének törvényei egyaránt követelik.

IV. RÉSZ.

Szombathely szegénygondozásának története.

I. FEJEZET.

Szegénygondozás a hatósági szegénygondozás előtt.

Szombathely szegénygondozásának történetében ugyanazt a két korszakot találjuk meg, mint a belföldi és külföldi városok szegénygondozásában, t. i.: 1. az egyházi, a társadalmi és 2. a hatósági szegénygondozást.

A valamikor Pannónia fővárosaként fennállott ősi Sabariát már 900 körül elfoglalták honfoglaló őseink. A város a folytonos háborúskodások és a különféle természeti csapások következtében teljesen elszegényedett s így a szegénygondozásnak itt különösen tág tere volt. Az Aba Sámuel és III. Henrik közti háborúskodásban környékével együtt elpusztult, 1240 táján pedig a felépült várost a tatárok pusztították el. Az Arpádházi királyok alatt ilyen viszonyok között sem az egyházi, sem a társadalmi jótékonykodás nyomait nem találjuk, mert a város lakossága általánosságban szegény volt, püspöksége nem volt s így az egyházi szegénygondozás sem ért el ide.

A szegénygondozás elsőt nyomaira a XIV. században bukkanunk. A XIV. században, III. Kálmán (1351-57) győri püspök idejében, telepedtek meg Szombathelyen először a Szt. Ferenc-rendi szerzetesek, a püspök és a városi tanács engedélyével (Tarnen annuente senatu Sabariensi). A Ferencrendiek a kolostor helyén lévő kórházat vették át, ahol azelőtt a szegényeket és betegeket gondozták. Ezekből az látszik, hogy már a XIV., sőt lehetséges, hogy a XIII. század végén ispotálya volt Szombathelynek a színlődök és szegények befogadására.

Erre vonatkozólag a Pázmány alatt tartott kis zsinat jegyzőkönyvének II. toldaléka így szól: „A szombathelyi kolostor hajdan kórház (hospitale) volt.”¹

¹ A „Társalkodó” IX. évf. 1840. 46. szám, június 6. Gegő Elek „Boldogult Szabó Imre szombathelyi kanonok s apát emlékezetének” c. cikkéből.

P. Kosz Ödön kéziratgyűjteménye szerint: „Szombathely már 1360-ban befogadta szerzetes társainkat, Kálmán gy. p. a kórházból kolostort csináltatott.”² Gonzaga Ferenc-rendi generális is bizonyítja, hogy „a sokat említett kolostor szegénybetegek felvételére és ápolására szolgált, de Kálmán p. korában sat. annuente tarnen senatu Sabariensi – P. Senyneyi János által 1360 körül kolostorra alakított.”³

Hogy a betegháznak szerzetesi lakká (convent) történt átalakítása után hol és miként gondozták a szegényeket és betegeket, arra adatunk nincs.

Szombathely akkori lakosságának általános szegénysége mellett szólnak felsőszelestei Goszton János győri püspök, Szombathely földesurának levelében írtak (1525), amelyek szerint a valamikor virágzó város egészen összezsugorodott és olyan szegénység nyomja, hogy régi nagyságának nyomai alig látszanak.

A földesurak, a győri püspökök, az általános szegénységen kiváltságokkal és szabadalommal igyekeznek segíteni. II. János püspök 1407-ben ad a városnak kiváltságokat és szabadalmakat, ezt a kiváltságlevelet megerősíti Goszton János és utódja Paksy Balázs, „precibus civium permotus” (a polgárok kérelmétől megindítva).⁴

Az a körülmény, hogy a zavaros viszonyok között a győri püspöki szék is üresen állt rövidebb-hosszabb ideig, szintén meggátolta az egyházi szegénygondozás kifejlődését, ami annál nagyobb baj volt, mert a nagy szegénységben magán jótékonykodásról szó sem lehetett.

A városra újabb csapást jelentett a Bocskay-felkelés, amely alatt Némethy Gergely hajdúvezér a várost 1605-ben feldúlta. A nagy ínségbe jutott város kiváltságlevelét megerősítette és új kiváltságokkal tetézte Napragy Demeter győri püspök „maximis et pene extremis miseris et afflictionibus permotus.”⁵ (Megindítva az igen nagy s majdnem vég-szükségtől és szenvedésektől.)

A szegények hatósági eseti segélyezésére vonatkozó első adatot az 1636-ban II. Ferdinánd királytól kapott kiváltságlevelben találjuk meg, aki örök időkre felmenti a várost minden tehertől, de elrendeli, hogy a város nagy szülött jé-

^{2 3} A „Társakodó” már idézett cikkéből. Ugyanígy: „A szombathelyi Szt. Ferences zárda története” c. ferencrendi házi kiadmány (litografált füzet).

⁴ Köberl János kézírata: Mít köszönhet Szombathely a papságnak. 8. oldal.

⁵ Köberl János idézett kézírata. 10. old.

nek, Szt. Márton püspöknek napján, többek között a *szegényeknek is osszon ki 5 forintot*.*

Kissennyei Sennyei István győri püspök visszatelepíti a mohácsi vést követő zavaros viszonyok között kiűzött ferencrendieket, 1638-ban pedig Draskovich György püspök az addigi plébánia templomot, a fundusokkal együtt, a Szent Domonkos-rendi szerzeteseknek adta. A két szerzetesrend a néppel közvetlen kapcsolatban volt s a nyomor enyhítésében, szegénysége mellett is, állandóan nagy munkát végzett.

Pár évre rá, 1644-ben, a várost újabb csapás éri; tűzvész pusztította el egy részét, majd 1710. év júniusától 1711. februárjáig a pestis dühöngött, 1715-ben pedig újabb tűzvész pusztította el, amely 1776-ban megismétlődött.

A gyors egymásutánban következő csapások szinte lehetetlenné tették a város fejlődését, lakosainak gyarapodását s azt, hogy polgárai saját bajukon kívül a szegényebb lakosok sorsával törődhessenek.

II. FEJEZET.

A „hospitale” (kórház) alapítása és a szegényügy további fejlődése.

Ezekben a súlyos viszonyokban éppen a nagy szegénység hatása alatt létesült Szombathelyen az első maradandó, a szegénygondozás céljait szolgáló intézmény: a „*hospitale*”, a későbbi *gyámolda*.

Amint Gegő Elek mondja⁷ és az 1694. évi jegyzőkönyvben is olvashatjuk, nemzeti Hazatius Ferenc helybeli polgár már 1682. évi január 11-én 200 forinton és 60 pénzen (dénár) megvett egy háztelket, 17 hold szántófölddel együtt s ezt (a jegyzőkönyv nem említi, hogy a szántóföldet is) a városi ügyefogyott polgárok számára ajándékozta. A szóban forgó jegyzőkönyv első oldalán ez áll: „Etsüben méltó emlékezetre honnind s kinek a fundatiójából vett ligen eredetet ezen szombathelyi szegények Ispitál házok. Volt első Benefactora és Fundatora Istenben üdvözült nemzeti és vitézleő Hazatius Ferenc úr, kinek az úr Isten nagyon boldog fel-támadást és örök illetet Ámen.” A telken kis elhanyagolt viskó állott, melynek első és hátulsó szobáiról is tesz említést. Az intézet 1694-ben építették fel nagyjából, mint Gegő írja: „Anno 1694-ben ezen szegény rongyos Ispitálházat a

⁶ Dr. Kuncz Adolf: Szombathely-Savaria monographiája. I. rész”. 89. oldal.

⁷ Gegő Elek már idézett cikkéből.

nagyából felépíteni és megtatarozni sok jámborok segítségével és alamizsnáikkal, mivel igen pusztá lévén.”⁸

Az új épületnek 1697-ben már lakói is akadtak, több nyomorék férfit és nőt helyeztek el benne és ápoltak s már ekkor volt csekély tőkepénze és felügyelője.

Még 1697. év áprilisában meghozták az alapszabályokat is. Ezek szerint a kórház bíróját a szegény *alumnusok* önkéblükből, tehát maguk közül választották, a felügyelő jelenlétében. A bírónak esküt kellett tennie, hogy a botja alatt lévő szegényeknek igaz és részrehajlatlan gondviselőjük lesz s arra is, hogy a vétkeket bemondja. A felvett tagokat isteni tiszteletre, imádkozásra és engedelmességre kötelezték. Az alapszabály további szavai szerint: „Aki pedig többször is elmulatná, s a parancsolatot áthágná, az olyannak utat köl mutatni, had mennyen dolgára, hol jobban tetczik nekie.”

A szépen fejlődő kórházat 1740-ben a tűzvész elpusztította, de 30 forint 97.5 pénz (dénár) költséggel újra felépítik.⁹

A kórházgondnok már állandó választott tisztviselője volt a városnak s számadással tartozott a tanácsnak a kórház bevételeiről és kiadásairól.

így Horváth Mihály gondnoknak az 1772-től 78-ig terjedő időre beterjesztett számadása szerint az összes bevétel a fenti években 447 forint 37.5 pénz, a kiadás pedig 447 forint 48.5 pénz volt.¹⁰

Az akkori viszonyokat tekintve, jelentős költségvetéssel dolgozott a már „polgári gyám oldásnak is nevezett ispotály.

A bevételek között szerepelnek a szilvágyi, a nádasdi és a szombathelyi plébánosok hagyományai is és ez azt mutatja, hogy az eredeti alapítvány értékét az időközi hagyományok s adományok annyira megnövelték, hogy a gyámmolda rendeltetésének mindig meg tudott felelni. Égy ilyen adományról olvasunk az 1781. évi június hó 20-i tanácsülés jegyzőkönyvében.

Az 1781. évi június hó 20-i közgyűlés jegyzőkönyvéből.

„Bíró Uram referálta, hogy néhai nemes Belliczay Theresia Asszonyság néhai Nemzetes és Vitézleő Medgyesi Gádor Zala Vármegye Tábla Birájának meg hagyot Eözvedgye Legátuma szerént ezen Szombathelyi Ispitálybéli szegények Testamentaliter rendelt 50 forintokat Tituláló Asszonyság Nemzetes és Vitézleő Medgyesi Ignác és Lajos

⁸ Gegő Elek már idézett cikkéből.

⁹ Ugyanúgy: Gegő Elek már idézett cikkében.

¹⁰ A városi alamizsnapénztár számadási okmányai.

Urak még ezen folyó holnapnak 13-ik napján azon Ispitály Gondviselőinek Horváth Mihály Uramék efektive le tették, melly Summák is minden heányosság nélkül lett általvétele-
léről nevezett Urak Sub Authentico quietáltatnak.”

Az 1806. évi június hó 21-i közgyűlés jegyzőkönyvéből.

„Feő Tisztelendő Czuppon György Szombathelyi Kánonok és Pápóczi Prior Ur a Szombathelyi Ispitály számára 100 forintot, id est egy száz Rhenes forintokat ajándékozván (melly is hála adó szíwel vetettek) azon summa in senatu Erdélyi János Curator Urnak penes Magralem Assignationem fine perceptionis olly móddal által adatott, hogy titulált Úrért minden Ispitálybéli Szegény minden esztendőben Szent-György napján legalább egy-egy Miatyánkot és Üdvözetlet imádkozzanak.”

A szegények a befolyt alamizsnán kívül ekkor részesültek először fizetésben. A naponkinti fizetésük 5-6 s később már 8 váltókrajcárból állott. Éppen e miatt az ellátás miatt 1799-ben már a koldulást is megtiltották a benti szegényeknek. A felügyelőnek évi 10 forint tiszteletdíj járt. A drágaság miatt azonban a 8 krajcár kevésnek bizonyult és a fizetést 12 krajcárra emelte fel a tanács az 1806. június 18-i ülésén.

Az 1806. évi június hó 18-i közgyűlés jegyzőkönyvéből.

Erdélyi János Ispitálybéli Curator Ur mai napon jelentette, hogy az Ispitálybéli Szegények, kik többnyire már öregség, hibás voltak miatt nemhogy munkajok által valamint keresni, de még magokkal jót tenni tehetetlenek volnának, a mostani drágasághoz képest, melly a kenyér, hús, fa, ruházatbéli és más victuáleák árából erednek, az eddig naponkint adni szokott 10 krajcárul nem élhetnének, melly vígett ell rendeltetett, hogy addigis, míg valamely Benefactor által az Ispitály jövedelme nem szaporodnék, ezután 1806. június 20-ával kezdődvén 12 krajcárral megelégedjenek.

Ugyanezen alkalmatossággal föntnevezett Erdélyi János azt is proponálta, hogy Akari Józseff Világi Remetének e mastani Szükségnek mivoltát már tovább ki nem állhatván, élelmét tsupán csak kenyérral is pótolni elégtelen volna. Arra való nézve, minthogy már sok Észtendőktül fogva miagát nem csak Jámborul, Józanon és Keresztényi módon másoknak példájára viselte, sőt a Kálvária Templomnál volt mindennemő Szolgálatokat külső és belső tisztogatásokat télen és nyáron tehetsége szerint tellyesített és ezen szent Templomot, mint legfőbb kincsét éjjel nappal őrizte, köz akarattal el végeztetett, hogy az Ispitálybéliek száma közé naponként járandó 12 krajcár fizetéssel a Pauperum Institutumban pedig minden Szombathon Márkus György Úr által kiadandó egyrészt portioval olly értelemmel usque bene

placitum Citisbe vetessék, hogy az Ispitály Curator Úr által majd elől számlálendő Imádságokat naponként ell mon-dani, úgy a Kálvária Templomnál tenni szokott kötelességeit vigben vinni köteles marad.

Az ispotály (gyámolda) tőkéje időközben 8.253 forintra gyarapodott és a városi tanács 1806-ban a rozzant épület helyett cseréppel fedett, 6 tágas szobából, nagy konyhából, kamrából, pincéből álló épületet emelt.¹¹

Ezekben az időkben szép számmal voltak olyan koldusok is, akik az egyes tehetős polgárok állandó pártfogottjai voltak. Hogy ez a pártfogás és gondoskodás mennyire ment, legjobban bizonyítja az az eset, amely szerint Both Ignác helybeli lakos Lázár József nevű német koldusra 100 forintot hagyott. A városi tanács 1774. évi ülésén indítvány hangzott el, hogy nevezett koldust vegyék be az ispotályba, mégpedig úgy, hogy halála után a 100 forint a városra szálljon, viszont haláláig az ispotály visel rá gondot.¹²

Ez az eset és a kórházgondnoki tisztség, valamint a számadások azt bizonyítják, hogy az ispotály állandóan a város kezelésében volt.

Az első püspök, Szily János, még a templom stb. építés súlyos terhei mellett is a szegények igaz pártfogója volt. A gr. Herzán püspök felett elmondott halotti beszéd mint meggyés Lelki Gondviselőt említi Herzant, aki példaadóan adakozó volt.¹³

Az 1806-ban beiktatott Somogyi Lipót püspök pedig, amint olvassuk:¹⁴ „a szegényeknek a szó szoros értelmében vett atyjuk volt s azoknak sokszor utolsó ingét is odaadta. Minden aranyát, ezüstjét, összes értékeit és a saját ruházata-tára rendelt pénzt is a város szegényei között osztotta szét. Naponta 30 tanulót s számos szegényt ételmezett és 50-nél több családot évről-évre segélyezett.¹⁵ Palotájában a gyógyíthatatlanok számára kórházat rendezett be.¹⁶

Sokat jótékonykodott utódja, Böle András is, akinek püspöksége alatt Cseppy Dömötör szt. Ferencrendi házfőnök buzgólkodására 1840-ben az első óvodát felállították.

Szenczy Ferenc püspöksége alatt létesült a szegény gyermekgyám olda, amelyet Gizella főhercegasszonyról neveztek el.

A szegények ügyeivel való foglalkozás mindinkább általános lesz.

¹¹ A városi levéltárban talált pénztári okmányok szerint.

¹² A városi tanács 1774. április 13-i ülése jegyzőkönyvéből (127. o.).

¹³ Dr. Géfin Gyula: A szombathelyi egyházmegye története I. 232-331. s a köv. old.

¹⁵ Dr. Kuncz Adolf: id. mű. II. r. 391. old.

¹⁶ Dr. Géfin Gyula: id. mű I. k. 332. old.

Szalay Imre megyei első orvos 1819-ben „füst-feredőt” állított fel Szombathelyen, „ahol akárminő valláson és minden lévő szegények meggyógyulásokat feltalálják, a bélpoklosok számára is külön eszköz fog felállítatni.”¹⁷ Hogy mi-
ben állt a „füstös feredő”, nem tudjuk.

A városi tanács 1823. évi december 24-én *elhatározta a betegház felállítására irányuló törekvés legteljesebb felkarolását*. Az erről szóló közgyűlési jegyzőkönyv a következőképpen szól:

„Súlyosabb nyavalyában szenvedő és szegényebb sors-
sal küszködő Ember Társunk elfogadásául és nyavalyájá-
nak orvoslásául, nyomorúságának enyhítéséül gondos-
kodni, emberi Keresztényi és Polgár Társaságbéli kötelezett-
ségek egyik legnevezetesebb része, mely részét az emberi
kötelezettségek egyedül egy közönséges betegek házá-
nak felállításával lehet teljesíteni és mivel egy Közönséges Be-
teg házával nemcsak a sínylódó Ember Társunk sorsa eny-
híttetik, hanem a betegek az egészségesebbtől való elválasz-
tásával, mind pedig a nyavalyának ne talán terjedése akadá-
lyoztatik, mind pedig rendesebben gyógyíthatatik, mind
pedig egyetemben a beteghez tartozandók éjjeli és nappali
bájtul és nyugtalanságtul megmentettnek, ilyen közönséges
háznak felépítésére több Esztendők óta sóhajtozott nagy
része Polgár Társainak.”

Szerencsés szent pillantásnak mondhatjuk ezen időpon-
tot, melyben számosabb Polgár Társaink egy különös Tár-
saságot felállítani s ennek tagjai sorsokhoz mérsékelő ada-
kozások által egy ilyen háznak a felállításával a Talp követ
megvetni s egyszer valósítani törekednek, mert ha csak első
lépés nem tétetik, az utolsót elérni soha nem lehet.

Kinyilatkoztatott ezen első lépésre való törekedés mai
napon a Városi Magisztrátus előtt, ahol is megismertetett
ezen első lépésnek szüksége, mely által lehet egyedül re-
ményleni ezen szent célnak elérését, hogy sínylódó Ember
Társunknak enyhítés és segedelem nyújtassék, minek utá-
na bizonyos volna, hogy ezen Háznak haszna minden czéh-
beli Polgár Társainkra, az ő mesterségeiket elősegítő Le-
gényeikre és Tanuló Inasaikra nézve leginkább terjedne,
Czéhbeli Comisariusi hivatalt viselő Tanács Uraknak meg-
hagyatik, hogy ezen célnak elősegítésére és előmozdítására
a Czéheket kitelhető adakozásra buzdítsák, oly hozzáadás-
sal, hogy a fölállott Társaságban főszamadást vezetőnek
Mittermayer Ferenc Belső Tanács Ur, Cassát tartónak Saly
Boldizsár, Controlorokk Schenk Ferenc, és Danaszky Károly
Urak ki lévén nevezve, minden fillérjéről ezen szent adako-

¹⁷ Dr. Kuncz Adolf. id. mű. II. r. 191. old.

zásnak jutalom nélkül egy legszorosabb számadás fog folytatni és midőn ezen társaság és ennek választott tagjai további rendelkezések végett egyben gyülekeznek, azon gyülekezésben Czéhbéli Comisarius és Czéh mester urak meg fognak hivattatni, egyetemben pedig ezen Társaságbéli Czéh tárgyzó statútumok Pritker József és Nagy György fiskális Urak által kidolgozva a Városi Magisztrátus eleibe fognak felterjeszteni.”

A terv 91 polgár és a lakatos, – valamint a szabó céh tagjaiban fogamzott meg, akik 1823. december 8-án elhatározták az „Emberszerető Egylet” (Emberbaráti Egylet) meg alakítását.¹⁸ 1824-ben már 100-nál több tagja volt a társaságnak, amelyet a megye is megerősített. Az adakozás nagyon szép eredményeket mutatott s 1824-ben a kórház 4 ágyas betegszobával működött. 1828-ban pedig a mai Thököly I.-u. 29. számú telken felépítették az emeletes kórházat 2 közös kórteremmel és 20 ágygal. Ezt követi 1833-ban 6, 1834-ben pedig újabb 4 ágy beállítása. Ebben az időben szegény és beteg egy fogalom volt még s közös ápolásban részesültek. Nagy érdemei vannak a kórház körül Szabó Imre kanonok és apátnak, aki végrendeletében 12.000 forintot hagyott alapítványként a kórháznak.

Ugyancsak 12.000 forintos alapítványt tett az ispotály (gyámolda) részére is, amelyhez saját költségén kápolnát is építtetett.

A polgárgyámolda (gyámintézet) ekkor már erős anyagi alapokon állt. Saját házában és telkén kívül „26.000 kamatozó v. forintbul álló tőkét és 5.000 reméllhető” váltó ft. bír, s 12 rokkant tehetetlen szegény polgár és polgárnőnek menedékhelyet ad. Többeknek is idővel, ha körülményei engedendik. A felvett tagok kapnak életfogytig: szállást, fát; élelemre határozott költséget (minden személy hónaponként 7 ft. 14; v. krt.) zöldségtermesztésre a kertben s ezenkívül egy hold földön részeket. A begyűtt önkéntes alamizsnából, valamint a lélekharang jövedelmezisiből is aránylag részesülnek. – Foglalkozásuk az alapszabályok értelmében az alapítókért és jótévedőkért naponkénti imádság és könyörgés. Mindenik, ha képes, mesterségét önmaga hasznára folytathatja. E jótévedményekben csak azok részesülnek, kiket fölvételre a városi tanács és polgárság méltónak ítél, melly ellenben a vele visszaélőket ki is zárhatja.”¹⁹ Ezek az adatok érdekes megvilágítását adják a gyámolda viszonyainak és a fennállott szabályoknak.

Szilv, Herzan és Somogy püspökök minden évben 10 mérő búzát és 10 mérő rozst adtak az ispotálynak.

¹⁸ Ugyanígy az Emberbaráti Egylet alapító okmányai.

³⁸ Gegő Elek már idézett cikkéből.

Böle András megyéspüspök évente 6 akó bort és 20 köböl búzát adott a gyámintézetnek.²⁰

Köberl János említett kéziratában egész sorát találjuk azoknak a hagyományoknak, amelyeket a káptalan tagjai a gyámintézet, vagy általában a szegények javára tettek.

A papságon kívül a polgárság is kivette részét az alamiználkodásból. Az alamizna pénztárnak a városi levéltárban lévő 1831-32. évi (február 12-ig) számadásaiban megtaláljuk Salyi Boldizsárnak, mint a szegények gondviselőjének, a fent jelzett időben eszközölt kiadásait.

Ezek szerint, többek között, a helybeli tűzkárt szenvedetteknek 8 forintot, 76 vándorló legénynek pedig 15 forint 12 váltó krajcárt osztottak szét.

Nagyon érdekesek az alamizna pénztárnak az 1931-32. évi számadásához tartozó azok az adatai is, amelyek a „koldusválság” címén befolyt összegeket mutatják. A társadalom szervezett adakozására és a lakosság szociális érzékére mutat a koldusválság megajánlása. Azt hiszem, nem lesz érdektelen, ha feltüntetjük az adakozás mérvét is.

Ezek szerint:

Gyöngyös-utca	374.36	frt.
Forró-utca	291.02	„
Kiskar- és Vízmellék-utca	309.50	„
Nagykar-utca	51.09	„
Kám-utca	616.14	„
Föl-utca	236.27	„

koldusválságot adott, tehát összesen 1,878.38

frt.-ot.
A „koldusválság” megajánlása Szombathelyen nem új dolog, tehát a régi bevált módok a szegénysegélyezésben ma is érvényesülnek.

A számadás szerint a befolyt összegből a szegényeknek 1529.51 forintot, egyéb költségekre 51.12

frt., Rámér János pénzbeszedőnek pedig 14.48 forintot fizettek ki úgy, hogy a számadási év maradvánnyal zárult.
A társadalom rendkívüli esetekben is egyként állt a sorsüldözöttek mellé. Így az 1832. évi kolerajárvány idején a lakosság pénzt és gabonát ajánlott fel a napi keresményükből élőknak. Az 1832. augusztus 29-i közgyűlés az ispotályon kívüli szegénybetegekről is gondoskodni kíván, amikor ezeket mondja: „Az orvos uraknak megengedtetik, hogy az igen szegény betegek részére a korcsmárosoktól az orvos urak assignatiója mellett a város kontójára a szükséges étel megszereztesse.”²¹

²⁰ Ugyancsak a „Társalkodó” cikkéből.

²¹ Ugyanígy Kuncz Adolf: id. mű. II. r. 197. old.

A közgyűlési jegyzőkönyvek további lapozgatásánál azt látjuk, hogy a városi szegénypénztár javára 1858-ban a tanács gyűjtést rendezett s maga a város is 100 forinttal gyarapította a gyűjtés eredményét.

Újabb lépés a fejlődés felé az 1877. év, amelyben a megyei gyámpénztár tartalékalap készletéből és a fényes sikerű társadalmi gyűjtésből felépül a Vasvármegyei Árvaház, amely kibővítve ma is fennáll. A telket Szabó Imre püspök ajándékozta.

Itt kell megemlékeznünk egy nemeslelkű emberbarátról, Akacs Mihály földbirtokosról, aki az Emberbaráti Egyletre hagyta a balogfai 72.708 D-ölnyi birtokát.

Ez a kor kitermelte magából az egyesületi jótékonykodást is. Az 1863. évben alakult Izraelita Jótékony Nőegylet és az 1870-ben alakult Katolikus Jótékony Nőegylet, ez utóbbi kizárólag a munkaképtelen aggok támogatására alakult, megkezdték áldásos működésüket.

Ezt a két egyesületet követte 1892-ben a Pauli Szent Vince Egyesület helybeli konferenciája, amelynek célja és feladata a szegény és elhagyott családok és egyesek testi és lelki ellátása. Ezekről és más jótékony egyesületekről a későbbiekben is fogunk szólni.

III. FEJEZET.

A hatósági szegénygondozás fejlődése.

Az egyházi és társadalmi szegénygondozás mellett, amint az előzményekben láttuk, a városi hatóság is résztvevő a szegénygondozásban, az ispitályban elhelyezett és a külső szegények támogatásával. A városnak kidolgozott segélyezési rendje volt az ispitály megalapítása óta és a segélyezésbe a koldusválság révén a társadalmat is bevonta s állandó alamiznapénztára volt.

Az első szegényügyi szabályrendeletet azonban, amely a segélyezés előfeltételeit, mikéntjét stb. kimerítően szabályozza, csak 1887-ben alkotta meg a városi közgyűlés.

Ez a szab. rendelet a községi törvény rendelkezései folytán jött létre és az első tervezetét 1886. évi közgyűlési jegyzőkönyv tanúsága szerint visszaadta a képviselőtestület a tanácsnak átdolgozás végett, azzal az utasítással, hogy a tanács először a szegények consriptiójáról (összeírás) gondoskodjék, mert csak ez által lehet tájékozást szerezni a szűk-séglendő összeg nagyságáról.

Ez a szabályrendelet tervezet a koldulást eltiltotta azzal az indokolással, hogy a koldulási engedélyt kapott „bárcás

szegény” már teljesen munkaképtelen, nem tud olyan gyorsan járni, mint az élelmes, egészséges koldus és az adakozó polgárnak ép akkor merül ki az anyagi ereje, amikor a jobban rászoruló szegény ajtajához ér. De el akarta tiltani a koldulást azért is, hogy „ne dísztelenítse a bárcás szegények zajongó csoportja szép fejlődésnek indult városunk utcáit; kiknek megjelenése csak zavarólag hat a napi foglalatosságot teljesítő munkálkodóra, akinek ajtajai küszöbén tízszer, hússzor újul meg naponkint a házaló szegényeknek alamizsnáért eső könyörgése.”

Ez a minden részében helyes felfogás azonban nem érvényesülhetett, mert a közgyűlés a; koldulás fenntartását, tehát a régi állapot statuálását mondta ki az átdolgozott és 73/1887. kgy. szám alatt elfogadott első szabályrendeletében.

Az első szegényügyi szabályrendelet teljes szövege a következő:

1. §.

Idegéneknek a város területén a koldulás tilos, helybelieknek pedig csak a tanács engedélyével szabad, azonban a képviselőtestület feljogosíttatik a koldulást ezekre nézve is betiltani, ha a szegényekről a város nagy megterheltetése nélkül gondoskodni lehet.

2. §.

A város tartozik a szegények segélyezéséről, eltemettetéséről és ápolásáról gondoskodni.

3. §.

Városi szegénynek csakis azon helybeli illetőséget nyert, vagyontalan egyén tekintetik, kinek törvény szerint tartásra kötelezett rokonai nincsenek s ki vagy teljesen munkaképtelen, vagy oly keresetre nem alkalmas, melyből magát eltarthatja.

4. §.

A szegények gyámolítása legföllebb egy forint 50 kr-ig terjedhető heti segély, vagy koldulási bárca adásával, gyógyszeres ingyen kiszolgáltatásával történik. A szegények a városi orvos által díjmentesen gyógykezeltetnek. Ha a koldulás a helybeliekre is betiltatik, a gyámolítás csak pénzsegéllyel, ingyenes gyógykezelés és gyógyszerek kiszolgáltatása, esetleg tartózkodási hely adása által eszközöltetik.

5. §.

Heti segélyben részesülnek, kik testi és szellemi fogyatkozásuk miatt a koldulásra képtelenek, vagy ha képesek is,

de teljesen vagyontalanok és keresetképtelenek és vagyontalanná létük előtt a községi kötelékbe felvétel tárgyában alkotott szab. rendeletben a kötelékbe felvettek I. és II. osztályban meghatározott állásbeliek közé tartoztak, ha koldulási engedélyt nyerni nem akarnak, ha pedig a koldulás megszüntetik, azok is, kik egyébként koldulási engedélyre lennének jogosultak.

6. §.

Koldulási bárcát kapnak az előző szakaszban fel nem említett vagyontalan és munkaképtelen egyének.

7. §.

Ki heti segélyt, vagy koldulási engedélyt akar nyerni, tartozik vagyontalanságát helyhatósági, munkaképtelenségét pedig városi orvosi bizonyítvánnyal igazolni,

8. §.

A heti segély, úgy a temetési és ápolási költség meghatározása és koldulási engedély kiszolgáltatása a tanács jogköréhez tartozik.

9. §.

A koldulási nap meghatározása szintén a tanács hatáskörébe esik, egyéb napokon a helybeliek sem koldulhatnak.

10. §.

A segélyösszeg hetenkint egyszer, vasárnap délelőtt, a városi pénztár által akként lesz kiszolgáltatva, hogy a rendőrkapitány a nyilvántartott és jelentkezett, a tanács által segélyezésre érdemesített szegények névsorát összeállítja, a szükségelt pénz utalványozását a polgármesternél kieszközli és felvétel után a szegények között kiosztja.

11. §.

A városi szegények segélyezésére és temetésére szükséges összegből, amennyiben a szegényalap jövedelmeiből ki nem kerül, mindig a jövő évi költségvetésben kell gondoskodni. Ha a költségvetésben felvett összeg évközben ki nem merítették, a fennmaradó összeg a szegény vagy alalmaznaalaphoz csatolandó.

12. §.

Minden szegény, ki heti segélyben kíván részesülni, vagy koldulási engedélyt nyerni: köteles kérelmét szóval vagy írásban a tanács elé juttatás végett a polgármesteri hivatal-

ban előterjeszteni. *A szegények létszámát a kapitány tartja nyilván, a tanács határozataihoz és utasításaihoz képest.*

13. §.

A tanács a képviselőtestület határozata alapján tartozik a szegényalapot gyümölcsöztetni, a képviselőtestület pedig a szegény alapot csak teljes biztosíték mellett helyezheti el. Mihelyt azonban az alap előnyösebben és mégis teljes biztosíték mellett jövedelmezhető, a tanács tartozik a képviselőtestület elé érdemben javaslatot előterjeszteni.

14. §.

A szegényalapról a pénztári hivatal főkönyvet és pénznaplót vezet és évenként a községi számadások előterjesztésére meghatározott időben számadást készít, úgyhogy az a tavaszi rendes közgyűlésen megvizsgálthassék.

15. §.

A helybeli jótékony egyletek a polgármester felügyelete alatt állanak s tartoznak 20 forint pénzbüntetés terhe alatt évenként vagyonukról, ennek kezeléséről előterjesztést tenni, számadásaikat pedig bemutatni akként, hogy a korábbi év számadása minden év január végéig beterjesztessék.

16. §.

A helybeli gyámoldába csakis a községi kötelékbe felvéve létező és a felvételi szabályrendeletben meghatározott I. és II. osztálybeli tisztességes, előregedett, munkaképtelen gyámnak vétethetik fel elsősorban.

17. §.

Ki a gyámoldába felvétetni óhajt, tartozik a városi orvos által munkaképtelenségét és az előző szakasz feltételeit igazoló helyhatósági bizonyítvánnyal felszerelt folyamodványát a tanácshoz címezve, a polgármesteri hivatalba benyújtani. A felvétel felett a tanács végérvényesen határoz.

18. §.

A gyámoldai tagokra a házi felügyeletet, a tanács által 6 évre választott gyámoldai gondnok, a főfelügyeletet pedig a polgármester gyakorolja, úgyhogy a tagok a polgármester fegyelmi hatósága alatt állanak, ki fegyelmileg a gyámoldai tagoktól az előnyöket bizonyos időre megvonhatja, s őt a gyámoldai ellátásból egy hétre kizárhatja, ellenben ha oly

súlyos fegyelmi vétség forog fenn, mely a tagoknak a gyámoldából hosszabb időre, vagy végleges kizárását tenné szükségessé, a polgármester e tekintetben a tanácsnak előterjesztést tesz, mely végérvényesen határoz.

19. §.

A gyámoldai tagok kötelesek a tanács által kiadott házi rendet pontosan megtartani, úgyhogy ennek megszegése fegyelmi vétséget képez.

20. §.

A gondnok köteles a tagok viseletéről és a gyámolda állapotáról havonként, előforduló kötelességszegés, vagy mulasztás esetében pedig azonnal a polgármesternek jelentést tenni.

21. §.

A gondnok köteles minden év június havában a jövő évi kiadásokról költségvetési előirányzatot a tanács elé terjeszteni, hogy a szükséges fedezetről a gyámoldai vagyon kezelése folytán gondoskodni lehessen és hogy a tanács mindig tudhassa mennyi tag vehető fel.

22. §.

A gyámoldai vagyon kezelésének módját, a vagyonban történő átalakításokat és változtatásokat a képviselőtestület határozza el, a vagyonehelyezéseknél azonban köteles teljes biztosítékot követelni és a vagyon előnyös gyümölcsötetése iránt a tanács útján intézkedni. A tanács pedig tartozik a vagyon minél jövedelmezőbb kezelése tekintetéből a közgyűléshez javaslatot beterjeszteni és a vagyont lelkiismeretesen gondozni, kezelni.

23. §.

A gyámoldai kiadásokat a költségvetés keretén belül a polgármester utalványozza és a gyámoldai költségvetési előirányzat a gondnok jelentése figyelembevételével a pénztári hivatal által nyújtatik be a tanácshoz, mely azt megállapítja. A költségvetésen felül szükséges kiadások fedezetéről a tanács gondoskodik, kölcsönöket azonban a közgyűlés beleegyezése nélkül fel nem vehet, a vagyont meg nem terhelteti.

24. §.

A pénztári hivatal a gyámoldai vagyonról évenként leltárt készít és azt a tanácshoz minden év január havában benyújtja; a bevételekről és kiadásokról főkönyvet és pénz-

naplót vezet, a számadást évenként elkészíti és még oly időben terjeszti be, hogy a tavaszi közgyűlésen megvizsgálathassék.

25. §.

Ki a jelen szabályrendelet tilalma ellenére koldul, az 1879. 40. te. alapján büntettetik.

26. §.

Ezen szabályrendelet törvényhatósági jóváhagyatása és kihirdetés után életbelép, előzőleg azonban a szegények összeírások és jogosultságuk felülvizsgálendő.

Ezt a szabályrendeletet a vármegye törvényhatósága a 23.860/1887. számú vármegyei határozattal jóváhagyta.

Amint a szabályrendeletből látjuk, vannak *heti segélyezett, koldulási engedéllyel ellátott és gyámoldai szegények*. Ugyancsak intézkedik a szab. rend. a szegények ingyen gyógykezeléséről, gyógyszerekkel való ellátásáról s ingyenes temetéséről is. Megállapítja a *koldulási engedély* elnyerésére való jogosultság feltételeit, a szegény alap s a gyámoldai gyáron kezelését stb.

Az idegennek koldulnia nem szabad; a szab. rend. nem intézkedik segélyezésükről sem. Nagyon fontos intézkedése az is, hogy a szegényügyi kiadások fedezésére előreláthatólag szükséges összegnek a költségvetésbe való beállítását rendeli el.

A szab. rend. tervezet indokolásában azt olvassuk, hogy a városnak 77 szegénye volt és pedig: 32 heti, 4 havi alamizsnás; a többi pedig, tehát 41, bárcás szegény. A költségvetésbeni első felvételkor 100-ban állapították meg a szegények előrelátható számát. E szerint állapítják meg a költségvetési fedezetet is, évi 5850 forintban. A tervezet szerint ezen összeg fedezésére szolgál a 4.700 forint alamizsna alap 5%-os kamata, a községi kötelékbe való felvétel díjai és a bírságok, a fennmaradó 5.500 forint szükséglet fedezésére pedig a behozandó szegényadó szolgálna. A szegényadót az adófizető polgárság 100.000 forintnyi adójára kívánja kivetni, amely 5.5%-os terhet jelent. A szegényadó teher csak olyan adófizetőre esik, akinek évi adója legalább 200 forint. A szegényügyi szabályrendeletet a város a m. kir. Belügyminiszter 30.392/1886/V. a. sz. rendeletére alkotta, amely rendelet fenntartja hatályában a már korábban kibocsátott 8.803/1872. évi belügyminiszteri körrendelet (szintén a községek segélyezési köteleességéről stb.).

A szabályrendelet elkészítésére a polgármester elnöke alatt a főjegyző, tiszti ügyész, Éhen Gyula, Szabó Ernő

Markovics József, Cziffrák János tanácstagokból álló bizottság lett kiküldve az 1886. augusztus 18-i tanácsülésben.

Az 1887. évi 16. kgy. számú közgyűlési véghatározatból azt látjuk, hogy a gyámoldában 7 szegény volt elhelyezve s a tagok szaporíthatására, a szegények előnyére megbízta a közgyűlés a tanácsot, hogy a földszinti 4 udvari szobából építtessen boltokat. Szabó Ernő polgármester 1889. évi január hó 29-i jelentése szerint a boltok jövedelme évi 5-500 forint volt, amelynek segítségével új tagokat sikerük elhelyezni.

A gyámolda alap 1894. évi számadása szerint az alap betét és kötvény vagyona 30.707 forint 71 krajcár, ház és föld ingatlainak becsértéke 24.926 forint, az ingóságok becsértéke pedig 367 forint 86 krajcár volt. A kamatból, bolt és földbérekből, adományokból és a községi kötelékbe való felvétel díjaiból az alapnak 2.681.65 forint évi jövedelme volt. Az évi kiadás pedig 2.669.14 forint, amelyből 1.41759 forint volt a tagok élelmezésére fordított összeg. A számadásban írt jegyzetből látjuk, hogy a tagok száma már 11, akiknek részére járó napi kenyéradag fejenként 6.5 krajcárba, a kifőzés pedig 29 krajcárba került.

A városi szegényalap 1895. évi törzstökéjéről, bevételei és kiadásairól készített számadás szerint az alap törzstökéje 8.131.09 forint, jövedelme pedig 1.715.40 forint volt. Ez a jövedelem a betétek és kötvények kamataiból (486.40 forint), adományokból (370 forint), bírságokból (590 forint), zeneengedélyek és mutatványok engedélyezéséből (210 forint) és az iparengedélyek után (60 forint) beszedett összegekből állt. Kiadásként 1.500 forintot tüntet fel a számadás és ezt az összeget a városi szegények heti segélyére (alamizsnára) fordították.

A gyámoldaálap és szegény alap jövedelmei, mivel sokféle körülmény befolyásolta a végleges kialakulást, évről-évre, sokszor jelentékeny mértékben változtak.

Az első szegényügyi szabályrendelet *módosítására slz* 1896. évben került sor. A januári közgyűlésre a tanács beterveztette javaslatát, amely szerint a koldulást eltiltja, megállapítja a szegényalap jövedelmi forrásait és e jövedelmi források növelésére elhatározza, hogy minden harmadik év novemberében hivatalos aláírásokat kell gyűjteni és ki-ki társadalmi állásának, anyagi körülményeinek megfelelő arányban jegyezzen egy bizonyos összeget. A jegyzett összeg lehetőleg az addig nyújtott alamizsna értékének feleljen meg s a megajánlás heti vagy havi összegekben fizethető be.

A hiányzó szükségletéről pedig a város képviselőtestülete gondoskodik a szegényadó beszédével.

A képviselőtestület a tervezetet az 1896. kgy. véghatározattal elfogadta és „*hogy a városi szegényügy gyökeres rendezése a közmeignyugvásnak megfelelő mielőbbi megnyugvást nyerjen* s egyben ezen új intézmény a millenárius nemzeti ünnepek egyik elenyészhetetlen momentumát képezze”, elhatározza a „szegénykonyha” megépítését és az egész gyámoldaépület átalakítását.

Éhen Gyula polgármester felkéri a Kath. Jótékony Egyesületet a szegénykonyha vezetésére s kérelmében kifejti, hogy a szegénykonyha létesítésével a város szegényeit és lakosait egyaránt meg akarja kímélni „a koldulás nyűgétől” és a létesítendő szegénykonyhán el akarja látni a város összes szegényeinek élelmezését.

A Jótékony Egyesület válaszában ígéretet is tett a polgármesternek arra, hogy bár az Egyesület, mint testület, a szegényügyi mozgalmakban nem vehet részt, mert alapszabályai szerint a házi szegények istápolása a feladata, tagjai egyenkint szívesen állnak a nemes ügy szolgálatába. A koldusválság gyűjtés megszervezésére nagygyűlést is tartottak és a szervezés munkájában a „Nőegylet” tagjai is résztvettek.

Az 1897. évi április 12-i közgyűlés már megszavazza a 24.402 forint 34 krajcár építési-, illetve átalakítási költséget és Brenner János építész terveinek kivitelezésével április 28-án Wälder Alajos építész bízta meg.

Az új *szegénykonyha* 1908-ban fel is épült s átadták rendeltetésének a Nőegylet tagjainak vezetésében.

Az időközben megjelent miniszteri rendeletek szükségessé tették a 2/1896. kgy. szab. rend. módosítását.

Az új *szabályrendelet fenntartja a koldulási tilalmat*, megállapítja a segélyezés feltételeit, mely szerint városi szegénynek a Szombathelyen illetőséget nyert, teljesen vagyontalan, avagy semmi jövedelemmel nem rendelkező azon helybeli lakos tekintetik, kinek eltartására kötelezett rokonai nincsenek s ki vagy teljesen munkaképtelen, vagy oly keresetre nem alkalmas, amelyből magát eltarthatja.

A 3. §. kimondja, hogy a *szegények eltartása*, a munkaképesség fokozatához, vagy a kereseti viszonyokhoz *képest pénzbeli segély, részint naponkinti élelmezés, részint élelmezés és a legszükségesebb ruházattal való eltátás, esetleg lakásról való gondoskodás útján történik*. Ezenkívül a város gondoskodik szegényeinek gyógykezeléséről és eltemetéséről. A 4. §. szerint:

A szegények gyámolítása legföljebb egy forint 50 krajcárig terjedhető heti segély, vagy koldulási bárca adásával, gyógyszerek ingyen kiszolgáltatásával történik. A szegények a városi orvos által díjmentesen gyógykezeltetnek.

Ha a koldulás a helybeliekre is betiltatik: a gyámolítás csak pénzsegéllyel, ingyenes gyógykezelés és gyógyszerek kiszolgáltatása, esetleg tartózkodási hely adása által eszközöltetik.

A szegények élelmezése a szegénykonyhán történik. A továbbiakban kimondja a szabályrendelet, hogy a szegények vagy teljes gyámoldai ellátást, vagy élelmezést, vagy pedig ezenkívül ruházatot, esetleg lakást kapnak.

A 9. §. kimondja, hogy a szegények eltartására a szegényalap kamatai, egyesek alapítványának kamatai és a kegyes adományok, törvény és szabályrendeletek által e célra utalt díjak és büntetéspénzek s végül a koldusválság s ennek elégtelensége esetén a szegényadó szolgál.

A szegények felvétele és törlése a tanács hatáskörébe tartozik. (14. §.) Az általános ellenőrzés joga a polgármesteré; a gyámoldai tagok fegyelmi hatósága első fokon a tanács, másodfokon a képviselőtestület (16. §.)

A gyámoldai tagokra a tanács által 6 évre választott „gyámoldai gondnok” felügyel. (17. §.) A gyámoldai vagyon kezelésének módját a képviselőtestület határozza meg. (18. §.)

A városi szegénykonyha gazdasági vezetése egy 30 tagból álló női választmány feladata; a választmány élén a Nőegylet elnöknője áll, tagjait pedig az Egyesület közgyűlése választja. Ez a választmány segédkezik az élelmiszerek bevásárlásánál, gyakorolja a főzés és kiszolgálás felügyeletét s általában ellenőrzi a szegénykonyha kezelését. (20. §.)

A későbbiekben felsorolja a szabályrendelet a fegyelmi büntetéseket (21. §.) s kimondja, hogy a szombathelyi illetőségű, teljesen vagyontalan kiskorú árvák eltartásáról ugyancsak a város gondoskodik, azok felruházása, élelmezése, taníttatása és lakás biztosítása által. (22. §.) Az ellátás költségeinek fedezetére a gyámpénztári tartalékalap szolgál. (24. §.) *Végül intézkedik a szegények összeírásáról és a szegénylajstrom összeállításáról* (26. §.)

Az 1904. évi szegényügyi szabályrendelet 26 évig volt érvényben s 1930-ban hatályon kívül helyezte a szegénygondozást lélektani alapokra fektető új szabályrendelet.

IV. FEJEZET.

A szegényház és szeretetházak.

A város lakosságának szaporodásával a gyámolda már nem tudta befogadni az állandó gondozásra szoruló szegényeket s mindinkább égetővé vált egy szegényház létesítése.

A szegényház – lehet mondani – a véletlennek köszönheti létét. Egy gyógyíthatatlan szegény beteget a kórház el-

bocsátott és a mentők a régi lakására szállították. A szegény lakásául szolgáló kamra tulajdonosa azonban a kórházi ápolás ideje alatt lebontotta a kamrát s így a hozzátartozók és lakás nélkül álló szegényről a városnak kellett gondoskodnia.

A körülmények kényszerítő hatása alatt így oldódott meg a szegényház kérdése. Mészáros Hugó dr., az akkori közgyám, az Ernuszt Kelemen-utcai, városi tulajdonban lévő volt börgyári munkáslakások egyikében helyezte el a nagybeteg szegényt és az első szegény elhelyezéseivel el is lett döntve a szegényház kérdése. Ez 1914-ben történt.

A munkáslakásokat csak ideiglenesen kívánta a város szegényház céljaira felhasználni, mert a lakások már eredetileg sem voltak alkalmasak e célra. A világháború, forradalom, majd pedig a város más kötelezettségei és célkitűzései azonban lehetetlenné tették hosszú ideig a terv megvalósítását, bár napról-napra erősebb lett a meggyőződés, hogy a szegényház inkább kárára van a szegényeknek, mint hasznára.

Az új városi szeretetház létesítése előtt, 1924-ben, felépült és rendeltetésének átadták a *Congressusi Izr. Hitközség* „Aggokháza”-t. A Hitközség már 1875. óta tervezte az Aggokháza felállítását; a gyűjtést meg is kezdte, olyan eredménnyel, hogy a háború előtt az építési alap a terv megvalósítását biztosította volna.

A háború előtt közvetlenül tervbevett házvételt azonban elodázták, később pedig az alap teljesen elértéktelenedett s így a menház létesítésére nem került sor.

A terv azonban nem ment feledésbe. Glück Gyula dr. főorvos, a hitközségi közjótékonysági ügyosztály elnöke, 1925-ben felvetette az aggokháza építésének gondolatát és a megindított gyűjtés oly eredményre vezetett, hogy másfél év múlva fel is épült a Zrínyi Ilona-utcában a modern és az összes követelményeknek megfelelő aggokháza. Az aggokháza telkét a hitközség adományozta, míg a város 8.000 pengővel járult az építés költségeihez.

Az aggokháza 16 férőhelyre van berendezve és abban csak izraelita vallású, teljesen munkaképtelen és vagyontalan, helybeli lakos szegények vehetők fel.

Az épület magas földszintjén vannak a szépen berendezett szobák, azonkívül két, egy-egy ágyas betegszoba és a közös társalgó; a szuterénben pedig a népkonyha, amely az aggok ételmezését ellátja. A fenntartási költségeket a hivatalos hitközség, a jótékony egyesületek viselik s a város 1934-ben 2.700 pengővel (azelőtt 3.000 P) járul fenntartásához.

Végre a város anyagi viszonyai is lehetővé tették, hogy az új szeretetházat felépítse.

A szeretethez megépítését az 1930. évi 381. kgy. sz. véghatározatában határozta el a képviselőtestület *dr. Újváry Ede polgármester kezdeményezésére.*

A véghatározat indokolása a következő: „Mint hogy a jelenlegi szegényház rozszant állapota, csekély befogadóképessége, berendezésének hiányossága, a népkonyhától való távolsága miatt a szegénységélyezés szociális és egészségügyi kívánalmainak már egyáltalán nem felel meg” – a képviselőtestület egy, 60 szegény befogadására alkalmas szeretetház felépítését elhatározza.

Az új szeretetház el is készült a Felsőőri úton, a városmajorral szemben és mind külsőleg, mind pedig belső berendezésében óriási haladást jelent a szegénygondozás terén. A szegények, akik azelőtt levegőtlen, piszkos szobákban összezsúfolva töltötték napjaikat, egy más világba kerültek, ahol levegő, napfény, tágas hálószobák, nappali szobák, társalgók, fürdőszobák, mosdóhelyiségek stb. áll rendelkezésükre.

A szeretetház 1932. január 2-án lett rendeltetésének átadva, ide szállították a gyámoldai és a szegényházi szegényeket is. A gyámoldai szegények nagyrészt az egy- és kétágyas szobákba kerültek, míg a többieket a 6-8 ágyas közös hálószobákban helyezték el.

A város a szegények gondozását és ellátását *az Egri normás Szent Ferenc-rendi Szegénygondozó Nővérekre* bízta. Ha az új épület testi átalakulást jelent, akkor az új gondozás a lelki átalakulást jelenti.

A gyámolda és szegényház gondnokainak tiszte abban merült ki, hogy a szegények felett felügyeletet tartottak, az ételt kiosztották, szóval hatáskörük tisztára anyagi oldalú volt, addig az új szeretetházban maradéktalanul megvalósult a szegények gondozása is. Nem volt már gyámoltalan, elhagyott és kétségbeesett szegény, mert a jó Nővérek a szerzetes alázatosságával, béketűrésével és ami a legfőbb: szeretetével szolgálták és szolgálják a szegényeket. A múlt és jelen szegénygondozását nem is lehet összehasonlítani.

A város szerződést kötött a Szegénygondozó Nővérek Társulatával, amely szerint a Nővérek elvállalják a szeretetházban elhelyezett szegények ételmezését és teljes gondozását. Az ételmezés, amelynek költségei a várost terhelik, a szerződés szerint, a mai napig is a következő: reggelire 2½ deci tej, kávé vagy rántott leves a gondozott kívánsága, vagy egészségi állapota szerint, ebédre leves, főzelék vagy tészta, vasárnap húsétel, a hét egyik köznapján húsétel, egy másik köznapján húsos étel s legalább kétszer egy héten

tészta, változatos étrend szerint. Vacsorára maradék étel, vagy tejes étel, továbbá kávé vagy tea. A napi kenyéradag 40 dkgr.

A szegények az ételeket csajkákban kapják, A szeretetház rendbentartásáról, kertjének megműveléséről, a betegek ápolásáról, a fegyelemnek a házirend szerinti fenn tartásáról a Nővérek tartozna-k gondoskodni, azonban a testi munkák végzésében a gondozottak, munkaképességük-höz képest, segédkezni tartoznak. A 60 szegényt 4 Nővér gondozza. Cseléd nincs.

A szeretetház házirendje a következőképpen szói:

1. Akit a szeretetházba, mint új gondozottat, beutalok, köteles magát orvosi vizsgálatnak és ruhájával együtt fertőtlenítésnek alávetni.

2. A szeretetházba beutalt egyén csak ruhaneműt és ágyneműt vihet be magával; bútorát pedig nem.

3. Ha a gondozott a szeretetházban halna el, ingóságai, amennyiben azokról máskép nem rendelkezett, az igazolt örökösének kiadandó; amennyiben pedig örökösei nem volnának, az örökösödési eljárás hivatalból megindítandó.

4. A Szeretetház ápolottjai, amennyiben egészségi állapotuk megengedi, kötelesek a házi teendőkből a gondozó Nővéreknek segédkezni. Kötelesek ágyukat és holmijukat rendben összeszedni és rendben tartani; étkezéseknél, az ételek kiosztásánál segédkezni, a szeretetház kertjének megművelésében résztvenni.

5. A házfőnök nővérnek joga van ezen teendőket soros (hetes) szolgálati beosztás szerint végeztetni.

6. A szeretetházban csend, rend, tisztaság legyen; lár-mázni, civakodni, a berendezést bármilyen módon rongálni tilos. Dohányozni csak a kijelölt helyiségekben szabad.

7. A látogatási idő vasárnap délután 2-5 óra, más időben idegenek a Szeretetházba be nem járhatnak, ingóságokat, ételeket, italokat bevinni, vagy kivinni csak a házfőnök-nő engedélyével szabad.

8. Felkelés: télen $\frac{1}{2}$ 7 óra, nyáron 6 óra, reggelizés $\frac{1}{2}$ 8 órakor, ebéd $\frac{1}{2}$ 12 órakor, vacsora 5-6 óra között, lefekvés télen $\frac{1}{2}$ 7-7 óra közt, nyáron 728-8 óra között van.

Alvási idő alatt beszélgetni vagy más módon a nyugalmat zavarni, lámpát égetni, dohányozni tilos.

9. Kimenő idő: csütörtökön d. u. 2-5-ig, vasárnap délután 2-5-ig. A Szeretetház kapuja zárva tartandó, a kulcsot a házfőnök-nő őrzi.

10. Amennyiben a gondozottnak állandó, vagy ideiglenes külső foglalkozása akad, a házfőnök-nő engedélyével a Szeretetházat előzetes bejelentéssel elhagyhatja, munkabérét azonban a házfőnök-nő veszi fel nyugta mellett, a bér

fele a munkát végző gondozottat, fele pedig a Szeretetházat illeti, amely összegből a házfőnöknő havi számadásában számol. A külső munka napidíja 1 pengő.²²

11. A Szeretetház lakói házi fegyelem alatt állnak és a Nővérek rendelkezéseinek engedelmeskedni tartoznak.

Amennyiben ez eredményre nem vezetne, a következő büntetéseket kell alkalmazni: hús egyszeri elvonása, dohányzástól való eltiltás, vacsora vagy ebéd elvonása, kimenőktől való egy-, kettő-, háromheti megfosztás s végül kitiltás a Szeretetházból. Testi fenyítés nem alkalmazható.

12. Ez a házi rend minden helyiségben kifüggesztendő és minden gondozottal közlendő.

13. A házfőnök, illetve gondnok nővérnél lévő panaszkönyv a gondozottaknak és a szegényház látogatóinak rendelkezésére áll.

14. A 11. §-ban foglaltak szerint el nem intézhető minden vitás ügyben az előadóhoz történt bejelentés után végső fokon a polgármester dönt.

A szegények napi ellátása fejenként kb. 86 fillérbe kerül, ebben az összegben azonban benne van az ételmezési költségen kívül az összes, a Szeretetházra fordított egyéb költség, ami az ételmezési költséggel együtt az 1934. évben 18.990 pengőt tesz ki.

A Szeretetházba a szeretetházi gondozásra szoruló szegényeket a Nővérek saját hatáskörükben helyezik el; az egészségeseket kitelepítik, az iszákosokat, megrögzött koldusokat pedig a zárt intézeti gondozással büntetik a polgármesterhez való egyidejű jelentéstétel mellett.

A tapasztalat azt mutatja, hogy a szeretetháznak a Nővérek általi kezelése egyrészt gazdasági szempontból is előnyös a városra, másrészt pedig, – ami még fontosabb – *ez a gondozás valóban betölti a szegénygondozás tartalmát* s nyugodtan mondhatjuk, hogy Szombathelynek nemcsak szegényei, hanem testileg és lelkileg teljesen ellátott szegényei vannak.

A Szeretetház falába elhelyezett márványtábla joggal hirdeti a város közönségének áldozatkészségét, amellyel a szegények szeretetének tartós emléket emelt.

²² A súlyos gazdasági viszonyok miatt külső munkát egyáltalán nem végezhetnek a szeretetházban gondozottak, mert – esetleg – a családfentartóktól vonnák el a munkát.

V. FEJEZET.

A szegényügy legújabb szabályozása.

Egészen 1930-ig az 1904. évi szegényügyi szabályrendelet volt érvényben a szegénységélyezés terén. Az a segélyezés azonban, amely pénzbeli segélyben, szegénykonyhai ételmezésben, vagy gyámoldai, szegényházi elhelyezésben nyilvánult meg, időök multával már nem tudta kielégíteni a szegényügy lelkes harcosait, mert a pusztá segélyezés – gondozás nélkül – nem tudta a szegénynek azt az ellátását biztosítani, amelyre a szegénynek szüksége van.

A Szeretetház felépítésével a zárt gondozásban lévő szegények ugyan teljes és megfelelő gondozásban részesültek, de a külső szegények nagy táborá gondozás nélkül maradt. A város segélyezte a rászoruló, de a segélyezésen túlmenőleg már nem állott a szegény mellett, aki így a hatósági gondoskodás mellett is teljesen magára maradt.

Az Egri Norma megjelenésével minden városba eljutott a *norma szelleme*, amely a szegények emberi, tehát *testi és lelki ellátását, a koldusok megfékezését és a társadalomnak a szegénységélyezés és gondozás munkájába való bevonását hordta magában*.

Az Egri Norma rendszere Szombathelyen először 1929. évi december 16-án, a szegényügy rendezése tárgyában összehívott értekezleten került megvitatásra.

Az értekezleten megjelent *gr. Mikes János megyéspüspök is, aki szeretettel üdvözölte a polgármesteri tervezetet* (lényegében azonos az Egri Normával) és hangsúlyozta, hogy a szegénységélyezés bürokratikus intézésében az *egyházaknak kell a szeretet munkájával közreműködni*: azért a hivatalos, központi szegényügyi igazgatás végrehajtó szervei, eszközei legyenek a felekezetek és jótékony egyesületek, ezek lássák el a szegénygondozást. A polgármesteri tervezetet az értekezlet lényegtelen módosításokkal el is fogadta.

A tervezetet 1930. február 6-án terjesztette a közgyűlés elé *Kiskos István* polgármester s a közgyűlés 31/1930. kgy. sz. alatt megalkotta a tervezet elfogadásával az új szegényügyi szabályrendeletet.

A szabályrendelet 6 pontban megállapítja a szegényügyi közigazgatás feladatait, amely a nyilvántartásban, a segélyezésben és gondozásban stb. nyilvánul meg. (1. §.) Ezeknek a feladatoknak megoldására alkotott szervek:²³ 1. a szegényiroda, 2. a szegényügyi bizottság, 3. a szegénygondozó testület (2. §.). A továbbiakban megállapítja a szegényügyi iroda feladatát, a szegényügyi bizottság szervezetét és fel-

²¹ Ugyanúgy, mint az Egri Norma rendszerében.

adatát és az önkéntes szegénygondozók munkakörét. (3-10. §.).

Megállapítja az állandó és időközi segélyesek nyilvántartási lapját (11. §.), a segélyezés módját, mely szerint a segély lehet készpénz, vagy természetbeni segély; ez utóbbi lehet: tüzelőszer, élelmiszer, ruhanemű és népkonyhai élelmezés. A segélyt a szegényügyi bizottság javaslatára a polgármester állapítja meg.²⁴ Rászorultság esetén a szegény rendkívüli segélyben is részesíthető. (5 pengőig). *Az élelmiszerral és tüzelővel való segély a megbízott kereskedőnél beváltható utalvány alapján történik.* Ruházattal csak az önkéntes adományokból és esetleg rendelkezésre álló készletből törtenhetik a segélyezés (12. §.).

A 13. §. a segélyezés fedezetéről szól s e szerint bevételi források: 1. a városi költségvetésbe beállított összeg, 2. a jótékonyági egyesületek, pénztintézetek, jogi személyek és magánosok által felajánlott készpénz adományok, 3. természetbeni (ruha, tüzelő, élelmiszer) adományok, 4. önkéntes szegényadó (koldusválság). A koldulást ismét eltiltja (15. §.) és kimondja, hogy a szabályrendelet a jótékony egyesületek működését nem érinti, de azok kötelesek *minden negyed évben a segélyezettjeik névsorát és a nyújtott segélyeket a szegénykataszteren leendő keresztülvezetése végett a szegényügyi irodának bejelenteni* (16. §.).

Ezek voltak az új szabályrendelet lényeges rendelkezései. A szabályrendelet az Egri Norma rendszerének a bevezetése, tulajdonképpen a Szegénygondozó Nővérek nélkül, akik helyett önkéntes Szegénygondozó Hölgyeket állít a szegények gondozására.

Mikor az Egri Norma ismertetése végett Csepely György min. o. t., P. Oslay Oswald és Dr. Sebess Jenő miniszteri titkár 1930. február 23-án megjelentek Szombathelyen és előadást tartottak, már Szombathelyen az Egri Norma rendszerében fektették le a szegénygondozás irányelveit, mert az ismertetett szabályrendeletet akkor már a képviselőtestület (1930. február 6.) elfogadta.

Időközben a szegényügyi bizottság elnököt is választott magának *P. Badalik Bertalan szt. domonkosrendi prior és plébános* személyében. Az új elnök *a szegények szeretetében teljesen átérezte a feladat súlyát* és szinte szuggesztív erővel vitte a szegényügyet előre, folyton újabb és újabb segélyforrások után kutatva. Megszervezte a koldusválságyűjtést, amely az első évben 24.000 pengőt eredményezett, megszervezte a szegényügyi irodát, állandóan ébrentartotta a társadalomnak a szegényügy iránti érdeklődését: szóval

²⁴ Ugyanaz, mint az Egri Norma rendszerében.

teljes elhivatottsággal állt fontos küzdőhelyén a szervezés sok fáradságot jelentő éveiben. Munkájában mellette állt az egész szegényügyi bizottság, különösképpen pedig *dr. Glück Gyula főorvos*, az Izr. Hitközség közjótékonyossági ügyosztályának elnöke és *Dr. Szendy László teológiai tanár*, a bizottság alelnökei. *A szegények e három lelkes és megértő harcosának sokat, nagyon sokat köszönhet a szombathelyi szegényügy.*

A szabályrendelet egy-két lényeges rendelkezése azonban nem ment át a gyakorlatba, minden bizonnyal a rendelkezésre állott idő rövidsége miatt. A szegényügyi bizottság csak havonta tartotta üléseit s így a segélykéréseknek elintézésére, a rászorulóknak hosszú hetekig, sőt néha hónapokig kellett várniok, bár a szabályrendelet indokolása éppen a bürokratikus nehézségek kiküszöböléséről beszélt. Nem valósult meg – egyes szegények népkonyhai ellátásán kívül – a természetbeni segélyezés sem s a készpénzsegély sem a szegények érdekeinek, sem a gazdaságosság követelményeinek nem felelt meg. A szab. rendelet rendelkezése dacára sem sikerült a jótékony egyesületek munkáját központosítani, mert az egyesületek féltékenyen örködtek függetlenségük felett és amint a tapasztalat mutatja, sokszor az élelmes szegények hasznára.

Mégis a szabályrendeletben írt rendelkezések többi részének megvalósításával szociálisabb és; a szegény érdekeinek az előzőnél megfelelőbb segélyezési rend alakult ki.

A szegényügyi bizottság elnökének és tagjainak kiváló munkássága a koldusváltásgyűjtés útján megszervezte a társadalmat s közelebb hozta azt a szegényügyhöz. A szegények gondozásáról is gondoskodni igyekezett az önkéntes, lelkes Szegénygondozó Hölgyek útján és végül olyan katasztert állított fel, amely megbízhatóságánál fogva a segélyezés egészséges alapjává vált s amelyben minden rászoruló megtalálunk, a szemérmes szegényeket is beleértve.

A természetbeni segélyezés megvalósítása elkerülhetetlennek mutatkozott, mert sokan a pénzbeli segélyezést kihasználva, a hatóság félrevezetésével is a segélyezettek sorába kerültek s így a segélyezettek számát ugrásszerűen szaporították.

Az önkéntes Szegénygondozó Hölgyek pedig, *akik nagy szeretettel és buzgalommal látták el feladatukat*, nem tudták százszázalékban megvalósítani a szegénygondozás igazi tartalmát s elgondolásait; családi kötelezettségeik, elfoglaltságuk és a Szegénygondozó Hölgyek gyakori változása volt az oka annak, hogy ezeket a feladatokat a legjobb akarat mellett sem tudták kielégítőleg ellátni. így az önkéntes Szegénygondozók kiváló érdemeinek megállapítása mellett meg

kellett azt is állapítani, hogy a tökéletes szegénygondozást csak hivatásos szegénygondozókkal lehet ellátni.

P. Badalik Bertatan, a szegényügyi bizottság elnöke, aki a szegények érdekeit tartotta mindenben szem előtt és a szegényügyi bizottság is az *Egri Norma teljes megvalósítása melletti döntött egyhangúlag*, vagyis a hivatásos szegénygondozók és a természetbeni segélyezés mellett. Ennek a megoldásnak előbb is csak az volt az akadálya, hogy esetleg a szegények segélyezésére szánt összegből díjaznák a hivatásos szegénygondozókat. Mivel azonban a város ennek a díjazásnak más úton való fedezéséről gondoskodott, az Egri Norma 100%-os megvalósításának már akadálya nem volt,

VI. FEJEZET.

Az Egri Norma Szombathelyen.

A városi képviselőtestület a 300/1933. kgy. sz. véghatározatával határozta el, hogy a szegénygondozásban teljesen az Egri Norma rendszerére tér át. A véghatározatban foglalt szerződés szerint: „a város méltányolva azt a szeretetet és nagy buzgóságot, mellyel a Rend tagjai a városi Szeretetházban elhelyezett szegények gondozását végzik, az egyik városi népkonyha vezetésével és a külső szegények gondozásával a Rendet megbízza.” A továbbiakban körvonalazza a szerződés a külső szegénygondozással járó feladatokat. Ezek szerint a Nővérek feladata a Szeretetházon kívüli szegények gondozása, ápolása, látogatása, a környezettanulmányok lefolytatása és a segélyezésre vonatkozó javaslattétel, valamint a külön rendelkezések szerinti egyéb teendők.

E teendők ellátására a város 4 Szegénygondozó Nővért alkalmaz és egy Diakonissza Testvért.

A véghatározat indoklásában a képviselőtestület megállapítja, hogy a hivatásos szegénygondozás az állandó segítő, gyámolító és gyógyító tevékenységével leginkább eléri azokat a célokat, amelyeket a helyes értelemben vett, *célszerű és a kor követelményeinek megfelelő szegénygondozástól várunk* s az a tény, hogy a természetbeni segélyezést valósítja meg az új segélyezési rend, a segélyezettek nagymérvű támogatását és így a koldulás megszűntét hozza magával. Rámutat arra is, hogy „azt az állandó készenlétet és munkálkodást, amelyet az elesettek gyámolítása megkíván, az önkéntes gondozók idejük kimértsége és elfoglaltságuk miatt a legjobb akarat mellett sem tudják megvalósítani, de a hivatásos szegénygondozók mellett továbbra is szükség van lelkes és áldozatos munkájukra.”

Az egri normás segélyezési rend 1934. évi január 1. ével lépett életbe.

Szombathelyen nagy nehézségei voltak a természetbeni segélyezésnek, mert a város már évtizedek óta nagyjából pénzbeli segéllyel gondoskodott szegényeiről, akik görcsösen ragaszkodtak a segélyük megtartásához. A megalakított segélyezési albizottság heteken keresztül fáradozott az új segélyek megállapításával és a Nővérek s a Diakonissza alapos környezettanulmányozásai lehetővé is tették az arányos, célszerű és gazdaságos segélyezés megvalósítását.

A segélyezésnek új szerve a *segélyezési albizottság*, amely hetenkint ülésezik, minden ügyet alaposan és tárgyilagosan elbírál s így a segélyezés gyorsaságát és minden kritikát kibíró alaposságát sikerült biztosítani.

A segélyezés és gondozás valláskülönbség nélkül minden szegényre kiterjed s ez a felekezeti különbség nélküli gondoskodás általános megnyugvással tölti el a város adakozó közönségét és a szegényeket egyaránt. Az Egri Norma nem a vallást, hanem kizárólag a *szegény rászorultságát nézi* s ezt a rászorultságot ki is elégíti a szeretetbe ojtott igazságosság mérlegében: *ez az Egri Norma országos és egyetemes sikerének titka.*

Új és új szegényeket vont be a segélyezésbe, akik azelőtt szemérmesen takargatták nyomorukat s elrejtették magukat a világ megértő szánalma elől.

A segély nagyságát és milyenségét az előzményekben már ismertettem, – ahhoz csak az a hozzáfűzni valóm, hogy a természetbeni segélyt, a heti 40 filléret és lakbérsegélyeket a Nővérek juttatják el a szegényekhez az önkéntes Szegénygondozó Hölgyekkel, akik továbbra is biztosították lelkes munkájukat a szegényügy részére.

A kiosztás városi raktárakból történik (2 raktár), mert a nagybani beszerzés a gazdaságosságot és a könnyű ellenőrzést biztosítja.

Azt hisszük, nem lesz érdektelen, ha az Egri Norma első negyedévi működéséről szóló jelentést teljes egészében ismertetjük.

Beszámoló a szegénygondozás 1934. évi első negyedének működéséről.

Tekintetes Szegényügyi Bizottság!

Az „Egri Norma” bevezetése óta most lépünk először a szegényügyi bizottság elé, hogy az új szegénygondozási és segélyezési rendszer eredményét, működését ismertessük.

Amikor a pénzbeli segélyezésről a természetbeni segélyezésre tértünk át, az a felfogás vezetett bennünket, hogy

a támogatásra és gondozásra szoruló szegényt, személyi rá-szorultságának megfelelően, tehát az individuum teljes figyelembevételével individuális segélyezési móddal támogassuk. *A természetbeni segélyezést sokkal inkább lehet alkalmazni az élet váltakozó körülményeihez s az e segélyezésben lévő fokozatok a segélyezés arányosítását lehetővé teszik.*

Erre az arányosításra pedig annál is inkább szükség volt, mert a pénzbeli segélyezés rendszerében – a segélyezették számának nagyfokú emelkedése mellett – az utolsó időben már csak 5-6 pengős, vagy a legjobb esetben 8 pengős segélyeket tudtunk folyósítani, ami a hozzátartozói körében élő szegény támogatására talán elégséges volt, de nem volt és nem is lehetett elégséges az egyedülálló szegény létfenntartásához.

Különösen ezen utóbbiakat veszi figyelembe az új rendszer akkor, amikor megállapítja és keresztülviszi az egyedülállóknak lakással, élelemmel és heti 40 fillérrel, tüzelővel és ruhaneművel való segélyezését.

Nem lehet elvitatni, hogy a mai nyomozás és állandó ellenőrzése sokkal jobban megfelel az élet követelményeinek, mint az eddigi nyomozás, amelyet az egyéb munkával túlterhelt hatósági nyomozó végzett és az ellenőrzés, amelyre évente csak egyszer kerülhetett sor, bár e mellett sokat jelentett a Szegénygondozó Hölgyek külön ellenőrző munkája.

A kérelmeket elbíró s hetenkint ülésező albizottság sokkal gyorsabban s ennél fogva eredményesebben végezheti feladatát, mint a múltban havonta egyszer ülésező szegényügyi bizottság.

A segélyezés főelve: a gyorsaság, amely ma már teljesen megvalósult.

Vájjon a szegény szempontjából nem elsőrendűleg fontos-e az, hogy a rászorultságához mérten s rászorultsága idejében kapjon-e segélyt? Vájjon nem mozgékonyabb-e ez az albizottság, mint a szegényügyi bizottság, amely ma, mint ellenőrző s javaslattevő bizottság áll fenn?

Ezeket a tényeket nem lehet vitatni. A természetbeni segélyezésnek az az előnye is megvan az egyénhez való alkalmazkodás mellett, hogy visszatartja a segélykéréstől azokat, akik eddig csak pénzbeli segélyezés miatt jelentkeztek segélyért.

Igaz az, hogy a pénzbeli segélyezés rugalmasabb, bizonyos szempontokból, de nem olyan célszerű, mint a természetbeni segélyezés, mert hiszen a pénzbeli segély nagyon sokszor rossz utakra került a szegénynél.

Éppen ezért a szegény érdekében kell a hatóságnak belenyúlni a segélyezés milyenségébe s olyan módot választania, amelyben a segély 100%-ig rendeltetési helyére jut.

A természetbeni segélyezés célja nem volt s nem is lehetett a takarékoskodás, mert a szegénytől nem lehet elvenni, azoknak csak adni lehet.

Ezért nem is megtakarításban jelentkezik a rendszer lényege, hanem abban, hogy minden rászoruló azt és annyi-ban kapja, amire és amennyire szüksége van s így a segélyezés a célját eléri.

A másik nagy eredmény a szegénygondozás állandósága hivatásos alapon.

A szegénynek testi és lelki szükségletei vannak. Minden szegény egy külön ember, akinek a többitől eltérő lelkivilága, testi betegsége, fogyatékosága van.

Ezeknek a hiányoknak a kipótlása a gondozók szívét, lelkét és egész idejét követeli.

Az előbbi rendszerben működő Szegénygondozó Hölgyeink lelkiismeretesen, áldozatkészen végezték nemes feladatukat.

Teljes elismeréssel is vagyunk irántuk. Ha azonban arra gondolunk, hogy mekkora egy-egy gondozói körzettel összefüggő munkakör, milyen különfélesége áll fenn a súlyos és kevésbé súlyos betegségeknek, mennyi az elhanyagolt, piszkos lakás, a szennyes fehérnemű, a bekötésre váró seb: vajjon szabad-e a gondozás súlyosabb munkáinál igénybevennünk a családi körben élő s ott elfoglalt családanyát, vagy családtagot, aki a fertőzést, a bacillusokat családjára is átlántálhatja.

Szabad-e ekkora áldozatot kívánnunk derék és önfeláldozó Hölgyeinktől?

Nem! Nem szabad és éppen ezért kell és kellett a gondozás súlyosabb megterhelést jelentő munkáját hivatásos gondozókra bízni, akiknek élete a szegények szolgálata, akiknek minden ideje és szakértelme szegény testvéreink gyámolítására, gondozására van szánva és rendelve.

Ha ebből a szempontból tekintjük az új rendszert, meglátjuk már is a szó szoros értelmében vett szegénygondozás várható eredményeit és jelentőségét. Kiemelni a szegényt a föld sarából, testileg és lelkileg emberré formálni a barázdált arcú, tépett öreget: ez a szegénygondozás feladata.

Azokra a buzgó és lelkiismeretes Hölgyeinkre, akik eddig a szegények gondozását önként vállalták és ellátták, az egészséges szegények gyámolításában továbbra is szükségünk van. Számítunk is erre az értékes munkára, mert a teljes sikert csak a felekezetek, társadalom és hatóság egyetértő munkája biztosíthatja.

A cél: a szegények szeretete, a szegény keresése és az életütötte sebek gyógyítása csak így valósulhat meg.

Amikor Gondozó Hölgyeinknek hálás köszönetünket

fejezzük ki ez évi munkájukért, meg *kell emlékeznünk azokról az áldozatos Hölgyekről is, akik a gyűjtés nehéz, szinte emberfeletti munkáját végzik.* Sok megaláztatásban, sérelemben és elutasításban van részük, de a gyűjtés 92 hőse tovább járja a lépcsőket és tovább kopogtat a szeretet világosságában jószívű polgártársaink ajtaján.

Nehéz munkájukhoz sok kitartást kívánunk a jó szívek toborzóinak.

A segélyt megállapító albizottság tagjai: Dr. Glück Gyula főorvos, dr. Géfin Gyula teológiai tanár, Oroszlány Endre rendőrfőtanácsos, Koller József szalézi plébános urak, a Szegénygondozó Nővérek és a Diakonissza Testvér, Sebessy Ernő alszámvevő és dr. Pálos Károly szegényügyi előadó.

Az albizottság a legnagyobb lelkiismeretességgel és körültekintéssel végzi súlyos feladatát s egyedül a rászorultság foka vezeti a szegények nyomorának igaz megértésében.

A segélyezettek száma 1934. március 31-én 366. A segélyezettek száma 1933. december 31-én 361 volt s így a tényleges emelkedés 3 hónap alatt 5 volt.

Ha a halálozásokat figyelembe vesszük, a tényleges szaporulat 14. Ez a szaporulat a szemérmes szegényeket jelenti, akiket a Szegénygondozó Nővérek és a Diakonissza Testvér felkutattak és a hatóság támogatási körébe vontak.

Ez a gondozás nagy fejlődés a város szegénygondozásában.

A piszkos, elhanyagolt és emberhez nem méltó lakások a szeretetteljes gondozásban kicsinosodtak s a tépett öregek emberhez méltó környezetben emberi életet élnek.

Nagy eredmény ez, melyet csak az áldozatos szeretet hozhatott létre.

*Már eddig is több összeköltötetés történt, további összeköltötetések pedig folyamatban vannak, ami azt bizonyítja, hogy a szegénygondozás a lelkek összefogásával és több szegénynek egy kis közösségbe vonásával is hatékonyan akarja intézni a szegény gyámolítás ügyét.*²⁵

Az 1933. évi december havi készpénzsegély kifizetés 4.181 pengőt tett ki. 1934. évi március hóban pedig 4.135 pengő volt a természetbeni és pénzsegélyezés értéke.

A különbség aránylag csekély, ami azt bizonyítja, hogy a központi beszerzés folytán olcsóbb természetbeni segélyezés mellett s az arányosítás folytán több jutott a szegényeknek, mint a pénzbeli segélyezés rendszerében.

Nagyobb lenne az új rendszer javára mutató külön-

²⁵ Természetesen csak a hasonló természetű szegényeket költöztetik össze a Nővérek; eddig 8-9 esetben.

bözet, ha egyeseknél, akik a közsegélyt kegydíjként kapják, át lehetett volna térni a természetbeni segélyezésre. Így méltányossági okokból ezeknél a készpénzsegélyt meg kellett hagyni.

A márciusi kiadás megosztása a következő:

Tejre: 25.58 P, élelmiszerre: 1.006.68 P, kenyérre: 312.96 P, heti 40 fillérre: 368 70 P, tűzifára: 396.50 P, lakbérsegélyre: 1478.50 P, készpénzsegélyre: 547 P. Összesen: 4135.92 P.

Ezek volnának az elmúlt három hónapra vonatkozó adatok.

Természetes az, hogy az átmenetnek voltak kisebb zökkenői, azonban türelmes és megértő szeretettel sikerült azokat elhárítani.

Egy örvendetes jelensége még a hivatásos szegénygondozásnak, *hogy a templomok kapujából egészen, az utcákról pedig legnagyobb részben eltűntek a közsegélyezett koldusok.*

A koldulás kultúrszegénységünk s városunk már nagy utat tett meg az ettől való szabadulás felé.

Ha mégis látunk koldusokat, azok csak 5%-ban kerülnek ki a közsegélyezett öregek sorából, a többi pedig gyermekkoldus és munkabíró inséges, akiknek ellátása nem a szó szoros értelemben vett szegényügy feladata.

Még a társadalom felé száll köszönő és kérő szavunk.

Hálás köszönetünket fejezzük ki azért, hogy Gyűjtőhölgyeink fáradozására 924 új szív tárult ki nyomorenyhitő munkánk előtt s így lehetővé vált havi kereken 300 pengő többlet biztosítása.

Kérjük azt a 266 polgártársunkat, akik a múlt év végén lemondtak a koldusválság fizetéséről, ha csak lehetséges, újból nyissák meg szívüket és járuljanak hozzá munkánk eredményéhez,

A szegényügyi bizottság minden tagját pedig szeretettel kérjük a munka további lelkes folytatására, megemlkezve az Istenhit és emberszeretet örök igazságáról: „*aki a szegénynek ad, Istennek ad.*”

Szombathely, 1934. április hó 10-én.

Dr. Pálos Károly s. k.

szegényügyi előadó.

a szegényügyi bizottság elnöke.

Dr. Ujváry Ede s. k.

polgármester.

A jelentés azt mutatja, hogy az Egri Norma Szombathelyen is 100%-ban beváltotta a hozzáfűzött várakozásokat és nem próbálkozásokat, kísérletezést, hanem szemmel látható eredményeket hozott.

A Szegényügyi Bizottság összetétele a következő:

Elnök:

Dr. Ujváry Ede
polgármester.

Alelnökök:

Dr. Glück Gyula
főorvos.

Koller József
plébános.

Előadó:

Dr. Pálos Károly.

Tagok:

P. Badalik Bertalan
Szt. Domonkosrendi prior, plébános.

Dr. Baumgartner László
városi tisztí orvos.

Bendefy Lászlóné
Szt. Erzsébet Egylet elnöke.

Deák István
elemi iskolai igazgató.

Dr. Gaál Sándor
apátplébános.

Horváth János
püspöki iskolai igazgató.

Kirchknopf István
ny. pénztáros, gazdasági tan.

Kóczán Boldizsár
plébános.

Kutas Kálmán
ev. lelkész.

özv. dr. Mendelényi Jánosné
a. M. A. N. Sz. elnöke.

özv. Molnár Istvánné
csecsemő fővédőnő.

Oroszlány Endre
rendőrfőtanácsos.

P. dr. Ratnik Domonkos
zárda-igazgató.

Dr. Szendy László
theológiai tanár.

Gróf Széchen Erna

Dr. Tóth József
pápai prelátus.

Dr. Templomos Tempel Ferenc
városi tisztí főorvos.

Dr. Ujváry Edéné
(polgármester neje.)

Balt avar y Imre
igazgató.

Bendefy László
igazgató.

Dr. Dános József
városi tisztí orvos.

Egger Teréz
rendőrségi tisztviselő.

Dr. Géfin Gyula
szemináriumi aligazgató.

Dr. Horovitz Józsefné
Izr. Leányegylet elnöke.

Kiss Józsefné

Kovács Anna
Kath. Nőegylet titkára.

P. Mátés Hilárius
Szt. Ferenc-rendi plébános.

Milos István
iskolaigazgató.

özv. Nagy Józsefné
iskolaigazgató.

Csehi Pogány Aladár
elemi iskolai igazgató.

Szabó Kálmánné
Protestáns Nőegylet elnöke.

Dr. Szendy Gyula
kőr orvos.

Szombath József
Kat. Népszöv. titkára.

Dr. Tóth László
ügyvéd.

özv. Valkó Istvánné
Népgondozó Szöv. vezetője.

özv. Wolff Sándorné
Izr. Nőegylet elnöke.

Hivatásos Szegénygondozó Nővérek:

Elöljáró:

Mária Grácia

Nővérek:

*M. Bernadett a**M. Angela**M. Kunigunda**M. Desideria**M. Mechtild**M. Epiphania*

Diakonissza:

Irodakezelő:

*Eszter Testvér.**Wittmann Ilona,**Önkéntes szegénygondozók:*

Báró Baselly Rezsőné

özv. Bendly Sándorné

Beisli Jánosné

Eredics Terézia

Farsang Jánosné

özv. Fónád Istvánné

Gellért Nándorné

Hagenauer Janka

Horváth Józsefné

Kengyel Ilona

Kertész Margit

özv. Kiss Gyuláné

Komora Péterné

Kovács Anna

Nagy Gizella

Pleier Berta

Poltzer Jánosné

Pongrátz Margit

özv. Randwég Józsefné

Rupprecht Adolfné

Rutichné N. Paula

özv. Szálkai Józsefné

Talabér Anna

Varga Józsefné

Vidos Margit

Wlasits Kornélia

Koldusváltás gyűjtők:

Bárdossy Erzsébet

Bendefy Lászlóné

Bendli Sándorné

Beisli Jánosné

Benyák Mária

Éder Irén

Dr. Csupor Jenőné

Erdős Lajosné

Engel Mancsi

Fónád Istvánné

Farsang Jánosné

Glóbits Sándorné

Fürst Dezsőné

Halmay Andorne

Gyurák Viktória

Hende Bözsi

Hen de Anna

Horváth Anna

Hende Ilona

Horvát Mária (Kiss-utca)

Horváth Magda

Jagodics Ilona

Horváth Mária (Görög-utca)

Jámbor Laiosné

Jakics Klári

Kengyel Ilona

Kajcsos Margit

Koráb Józsefné

Kertész Margit

Kóger Károlyné

Kollárics Rozália

Kónya Lajosné

Komora Péterné

Krepli Jánosné

Kourim Gizella

Kovács Ferencné

Kövér Mária	Lorsch Vilma
Kutas Kálmánné	özv. Lőrincz Kálmánné
Lovas Rózsi	Mikisits Józsefné
Márffy Matild	Nagy Gizella
Müller Mária	vitéz Nagy Lajosné
Nagy Istvánné	Nagy Regina
Nagy Margit	Németh Ilona
Néher Jánosné	Országh Mária
Nothnagel Mária	Dr. Pálos Károlyné
Papp Ilona	Pongrátz Mária
Pintér Aranka	Pók Anna
Poltzer Jánosné	Pók Gizella
Pintér Margit	Puly Józsa
Pupp Annus	Rákly Mária
özv. Poor Lajosné	Rác Katalin
özv. Randwég Józsefné	Rutichné N. Paula
Rózmán Aranka	Ringhoff er Jusztna
Riedl Boriska	özv. Sohleifer Imréné
Dr. Reiszfeld Adolfné	Szabó Gizella
Simon Antalné	özv. Szalay Istvánné
Szabó Károlyné	Szigety Auguszta
Szegedy Ilona	Szigethi Ilonka
Szigethii Mária	Tóth Gizella
Szikora Istvánné	Tóth Vincéné
Tóth Károlyné	'Vargái Józsefné
Túrosányi Zoltánné	Vida Annus
özv. Varga Pálné	Vörös Klári
Vidos Margit	Wlasits Kornélia

A gyűjtés évi eredménye 15-16.000 pengő. Ez az összeg kevésnek látszik a város 40.000 főnyi lakosságához képest, de meg kell említenünk, hogy a közönség az inségakcióra ugyancsak önkéntesen évi 20-21.000 pengőt adakozik, ami nagy áldozatkészségre vall. A város a szegénygondozás költségeire évi 50.000 pengőt vesz fel költségvetésébe. Az Egri Norma rendszerét magában foglaló új szabályrendelet most van kidolgozás alatt.

Ezzel Szombathely szegénygondozásának története lezárul. A lepergetett jelenetekben sok olyan részletet láttunk, amelyek élénk fényt vetnek a város szociális kultúrájának fejlődésére. Ennek a fejlődésnek a munkaképtelen aggok gondozására vonatkozó része elérte az Egri Normában a csúcspontját, mert az új segélyezési rendben adva van a jószág, bölcsesség és szeretet csodálatos keveréke, amely meggyógyítja a gondoskodásra szoruló testét és lelkét egyaránt és véglegesen megoldja a botorkáló szegényember nyomorúságát.

VII. FEJEZET.

Társadalmi és felekezeti jótékonykodás.

Az Egri normás szegénygondozás a hatóság, a társadalom és felekezetek munkájának hármasszögében áll. Ez a meghatározás azonban nem azt jelenti, hogy a társadalmi és felekezeti jótékonykodást feleslegesnek tartja, ellenkezőleg: *szoros kapcsolatot kíván létesíteni az egyirányú, de három forrásból fakadó munkálkodás között.*

A társadalmi és felekezeti jótékonykodás mindenütt megelőzte a hatósági szegénygondozást. Innen van az, hogy a társadalmi jótékonykodásnak évszázadokra visszanyúló gyökerei vannak és kiépített szervezetei önállóan, függetlenül működnek az azonos célú, egyéb egyesületek mellett. Ugyanígy vagyunk a felekezeti szegénysegélyezéssel is, amely a múlt szellemében működik és állandó támogatásával és gyámolításával a szegény, segélyre szoruló hívei támogatására siet.

Egy-egy városban, különösen pedig a nagyobb városokban számtalan jótékony egyesület működik és segélyezési körük kiterjed a segélyre szorultak széles rétegeire.

Ez a jelenség önmagában véve nagyon üdvös, mert a társadalom figyelmét állandóan ébrentartja és így a jótékony egyesületeknek a szegénység problémájának megoldásában jelentős szerep jut.

De ez az egyesületi munkálkodás nagyon könnyen célját is tévesztheti. Éppen az a körülmény, hogy az egyesületek féltékenyen őröködnék függetlenségük felett, előidézője annak, hogy más egyesületekkel, vagy a hatósággal való összeműködés nélkül szervezetlen segélyezés alakul ki, amelyben az ököljog alapján az részesül leginkább, aki legjobban tud tülekedni.

Az egyesületi segélyezésben a szegények részéről számos visszaéléssel találkozunk. Az egyesületeknek nincs szegénykataszterük, nincs meg az összekötő kapocs a hatóság és a felekezeti szegénygondozás között s ezeknek a hiányosságoknak eredménye az, hogy ugyanaz a szegény több helyről részesül segélyben és sokszor a leginkább rászoruló nem jut támogatáshoz.

A cél mindig egy; a segélyezettek teljes ellátása. Ezt a célt azonban *szervezettség*, összhang nélkül el nem érhetjük. Az egyesületeknek és felekezeteknek a cél érdekében együtt kell működniük a hatósággal, amelynek központi nyilvántartása, fegyelmező tekintélye és a szükséges adminisztratív erői megvannak. Vajjon nem érdemes-e a függetlenséget feláldozni azért, hogy a kitűzött célt elérhessük. Az egyesületi

munka is a társadalom adakozó polgárainak filléreiből működik s ez a tény is csak a segélyezés megszervezése mellett szól.

A jótékony egyesületek és felekezetek szervezett és a hatósági segélyezéssel összhangba hozott munkájára a jövőben is szükség van.

Ez az összhang megnyilvánul a szegényügyi bizottságba való bevonásukkal, a szegénygondozásban és gyűjtésben való tevékeny részvételükkel és abban, hogy az egyesületi és felekezeti segélyezettek kimutatását negyedévenként közlik a hatósággal és ez az együttműködés a kétszeri vagy túlsegélyezést kizárja.

A célt ugyan különböző utakon is el lehet érni, de csak akkor, ha a munka a legteljesebb összefogás jegyében folyik. Különösképpen áll ez a nagy városokra, amelyekben a szervezetlenségnek még kirívóbb visszasságai fordulnak elő s így ezekben a városokban az egri normás szervezet gondozására a legnagyobb szükség van.

Az egyesületi függetlenség még megállhatott akkor, amikor a társadalom jóléte minden különösebb megerőltetés nélkül¹ elbírta a kisszámú szegény segélyezésével járó terheket, de nincs jogcíme ennek a függetlenségnek most, amikor a gazdasági romlás következtében a hatóság, társadalom és felekezetek együttes működése tudja csak azt biztosítani s *már nemcsak a felesleggel, hanem a szükségessel is hozzá kell járulni a szegények gyámolításához.*

A rendszertelen adakozás súlyos hátrányait *még a hatóság kényszerítő erejével is meg kell szüntetni,* mert a sokat hangoztatott összhang a társadalom és főképp a szegények érdekében áll.

Még csak azt kívánjuk itt megjegyezni, hogy a túlsegélyezés és kétszeri segélyezés esetein kívül még azért is kifogásolható az egyesületi segélyezés, mert a szegényeknek az adakozás színhelyére való tömeges összegyűjtése a szegényre is megalázó hatással van. A „ne tudja a balkezed, mit csinál a jobbkezed” igazságnál fogva az adakozás is csendben, feltűnés nélkül történjék, a hatósággal való teljes összhangban, mert az eredmény csak így biztosítható.

Nem lenne teljes a szombathelyi szegénygondozás történetének vázlata, ha nem emlékeznénk meg azokról a jótékony egyesületekről is, amelyek hosszú évtizedek óta foglalkoznak a szegénygondozás nagy munkájával, a felebaráti szeretet bensőséges melegével. Ezeknek az egyesületeknek a szegények istápolása körül nagy érdemeik vannak, amelyekre jóleső megaláztatással gondolhatunk vissza.

A Katolikus Jótékony Nőegylet, a Szent Vince Egyesü-

let, a Szent Erzsébeti Egyesület, az Evangélikus Leányegylet, a Protestáns Nőegylet, az Izraelita Jótékony Nőegylet és Leányegylet azok az egyesületek, amelyek a szegények gyámolításában hosszú évek, sőt évtizedek óta buzgólkodnak. Több ezer pengőt tesz ki az az összeg, amelyet ezek az egyesületek készpénzben és természetben a munkaképtelen szegények támogatására fordítanak. Ezekben az egyesületekben kívül egész sora van azoknak az egyesületeknek és asztaltársaságoknak, amelyek nem a munkaképtelen öregeket, hanem különösen a gyermekeket és munkanélküli családokat támogatják a hatósági segélyezés keretein kívül.

A plébániák a területükön lakó szegények segélyezése körül fejtenek ki nagyon jelentős jótékonykodást. A zárdák, szerzetesrendek és plébániák állandóan egész sereg szegényt éllemeznek és segítenek készpénzben és természetbeniekben, jelölve annak, hogy az egyház szegénygondozása elengedhetetlen jellegzetessége az egyház életének.

A város lakosságának áldozatkészsége, amely a hatósághoz közvetlenül befizetett (koldusváltás, ínségakció) önkéntes adományokban, az egyesületek támogatásában nyilvánul meg, élénk bizonyítéka a város szociális kultúrérzékének s egyúttal biztató remény is arra, hogy az egri normában összefogott hatóság, társadalom és felekezetek jövő munkája a *céltudatosság, szervezethezesség és így az eredményesség útjain halad.*

Tartalom.

Oldal

I. Előszó	3
2. Bevezetés	5

I. RÉSZ.

A szegénység általában.

I. fejezet. A szegénység meghatározása, okai és a szegénységélyezés alapja	7
II. fejezet. A szegényügy a kereszténység előtt	10
III. fejezet. Az egyházi szegénygondozás kizárólagossága	12
IV. fejezet. Az egyház kizárólagos szegénygondozásának megszűnése.....	20
V. fejezet. Az újkor egyházi szegénygondozása	22
VI. fejezet. A hatósági szegénygondozás fejlődése külföldön	25
1. Angliában	27
2. Franciaországban	30
3. Olaszországban	32
4. Németország	35
5. Ausztria	39
6. Szegénygondozás a külföld más államaiban	40

II. RÉSZ.

A magyar szegénygondozás története.

I. fejezet. A szegénygondozás a községi törvény előtt	43
II. fejezet. A magyar szegénygondozás napjainkban	53
III. fejezet. Budapest székesfőváros szegénygondozásának vázlata	62

III. RÉSZ.

Az Egri Norma.

I. fejezet. Az Egri Norma alapításának előzményei és szükség-szerűsége	67
II. fejezet. Az Egri Norma alapítása	71
III. fejezet. Az Egri Normás szegénygondozás szervezete	76
a) A szegényügyi bizottság szervezete	77
b) A Szegénygondozó Nővérek	78
c) Az Adománygyűjtő Hölgyek	83
d) A szegénységélyezés kialakult rendszerei	87
IV. fejezet. Szegénygondozás az Egri Norma szerint	90
V. fejezet. Az Egri Norma Egerben és másutt	94
VI. fejezet. A szegénygondozás Egri Norma nélkül	107
VII. fejezet. Az Egri Norma kormánykörök és a külföld megítélésében	109
VIII. fejezet. Javaslat szegénygondozás megszervezésére	111

IV. RÉSZ.

Szombathely szegénygondozásának története.

I. fejezet. Szegénygondozás a hatósági szegénygondozás előtt	114
II. fejezet. A „hopistále” (kórház) alapítása és a szegényügy to- vábbi fejlődése	117
III. fejezet. A hatósági szegénygondozás fejlődése	123
IV. fejezet. A szegényház és szeretetházak	131
V. fejezet. A szegényügy legújabb szabályozása	136
VI. fejezet. Az Egri Norma Szombathelyen	139
VII. fejezet. Társadalmi és felekezeti jótékonykodás	148
Függelék	151
Forrás munkák	158